

Alle 29-vuotiaat neurokirjon nuoret ja ammattillisen koulutuksen päättymisen

**Kuvaileva kirjallisuuskatsaus työllistymiseen yhtey-
dessä olevista tekijöistä ja koetuista tuen tarpeista**

Anu Heikelä

Mervi Kallio

Opinnäytetyö, AMK

Kesäkuu 2023

Kuntoutuksen ohjaaja (AMK)

Heikelä, Anu & Kallio, Mervi

Alle 29-vuotiaat neurokirjon nuoret ja ammatillisen koulutuksen päättymisen. Kuvaileva kirjallisuuskatsaus työllistymiseen yhteydessä olevista tekijöistä ja koetuista tuen tarpeista.

Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu. Kesäkuu 2023, 73 sivua

Kuntoutuksen ohjaajan tutkinto-ohjelma. Opinnäytetyö AMK.

Julkaisun kieli: suomi

Julkaisulupa avoimessa verkossa: kyllä

Tiivistelmä

Neuropsykiatriset häiriöt ja syrjäytymisen uhka ovat viime aikoina puhuttaneet yhteiskunnassamme laajasti. Neurokirjoon liittyvät erityispiirteet aiheuttavat haasteita elämän eri osa-alueilla, kuten ihmissuhteissa, opiskelussa ja työelämässä.

Tämän kuntoutuksen ohjauksen opinnäytetyön tavoitteena oli kartoittaa tekijöitä, jotka ovat yhteydessä neuropsykiatrisia häiriöitä omaavien alle 29-vuotiaiden nuorten työllistymiseen ammatillisista opinnoista valmistumisen jälkeen. Lisäksi tarkasteltiin, millaista siirtymävaiheen tukea nuorten omien kokemusten mukaan tarvittaisiin. Opinnäytetyö toteutettiin kuvailevana kirjallisuuskatsauksena, jonka aineisto haettiin kolmesta tietokannasta (ProQuest, Medline ja Medic) sekä manuaalisella haulla Google Scholarista. Aineistoksi valikoitui 8 artikkelia, joista 6 oli englanninkielisiä, 1 ruotsinkielinen ja 1 suomenkielinen. Analysointi aloitettiin aineistolähtöisellä sisällönanalyysillä, mutta analyysin edetessä hyödynnettiin myös ICF-viitekehikseen perustuvaa teoriaohjaavaa sisällönanalyysiä ensimmäisen tutkimuskysymyksen kohdalla.

Tulokset osoittivat, että vaikka neuropsykiatristen erityispiirteiden tuomat haasteet voivat olla työllistymisen esteenä, oikea-aikaisella ja riittävän pitkällä kuntoutuksella nuoren tilannetta on mahdollista parantaa. Tuloksista kävi ilmi nuorten toive työnantajien ja työyhteisöjen tietoisuuden ja ymmärryksen lisäämisestä sekä erilaisista reiteistä työelämään. Työelämän joustot ja mukautukset koettiin työhön kiinnittymisen kannalta tärkeänä, mutta toisaalta neurokirjon nuoret halusivat myös kehittää omia työelämä- ja vuorovaikutustaitojaan. Perheen merkitys sosiaalisena tukena on myös merkittävä.

Tulokset vahvistavat näkemystä siitä, että nuoren mahdollisuuksia työllistyä ja kiinnittyä työhön voidaan merkittävästi parantaa työelämän joustoilla ja mukautuksilla. Kuntoutuksen ohjaajalla on tärkeä rooli nuoren työllistymisen ja kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin tukemisessa.

Avainsanat (asiasanat)

Neuropsykiatriset häiriöt, neurokirjo, nepsy, nuoret aikuiset, työllistymiseen liittyvät tekijät, työelämä, palvelujärjestelmä, siirtymävaiheen tuki, kuvaileva kirjallisuuskatsaus

Heikelä, Anu & Kallio, Mervi

Under 29 years old neurodivergent young adults and the end of vocational education and training. A descriptive literature review of the factors associated with employment and the needs of support experienced.

Jyväskylä: JAMK University of Applied Sciences, June 2023, 73 pages

Degree Programme in Rehabilitation Counselling. Bachelor's thesis.

Permission for open access publication: Yes

Language of publication: Finnish

Abstract

Neuropsychiatric disorders and the threat of exclusion have recently been spoken extensively in our society. Their specific characteristics pose challenges in different areas of life, such as relationships, studies and working life.

The aim of the thesis of rehabilitation counselling was to identify factors related to the employment of young adults under 29 years of age with neuropsychiatric disorders after completing their vocational studies. It was also examined what transitional support would be needed according to the experience of young adults themselves. The thesis was carried out as a descriptive literature review, the material of which was retrieved from three databases (Pro-Quest, Medline and Medic) and a manual search at Google Scholar. 8 articles were selected, of which 6 were in English, 1 in Swedish and 1 in Finnish. The analysis was initiated with the principles of material-based content analysis, but as the analysis progressed, the theory-based content analysis based on the ICF framework was also utilized regarding the first research question.

The results showed that although the challenges posed by neuropsychiatric traits may hinder employment, it is possible to improve the situation of young adults with timely and long enough rehabilitation. The desire of young adults to increase the awareness and understanding of employers and working communities as well as the various routes to work. They felt the flexibility and adaptation to work life important in terms of attachment to work. On the other hand, young adults with neuropsychiatric disorders also wanted to develop their own skills in working life as well as their interaction skills. The importance of the family as social support is also significant.

The results confirm the view that the opportunities for young adults to find employment and to attach themselves to work can be significantly improved by the flexibility and adaptation of working life. The rehabilitation counsellor has an important role to play in supporting the employment of young people and their overall well-being.

Keywords/tags (subjects)

Neuropsychiatric disorders, neurodiversity, young adults, employment-related factors, working life, service system, transition support, descriptive literature review

Sisältö

1	Johdanto	3
2	Toimintakykyä rajoittavia tekijöitä opiskelussa ja työelämässä	5
2.1	Toimintakyky ja erityinen tuen tarve ICF-viitekehyksessä	5
2.2	Neuropsykiatriset häiriöt ja nuoren aikuisen haasteet	6
2.2.1	Neuropsykiatristen häiriöiden lisääntyminen	6
2.2.2	Autismikirjon häiriön esiintyvyys ja piirteet sekä nuoren aikuisen haasteet	7
2.2.3	ADHD:n esiintyvyys ja piirteet sekä nuoren aikuisen haasteet	8
2.2.4	Touretten oireyhtymän esiintyvyys ja piirteet sekä nuoren aikuisen haasteet	9
2.2.5	Oppimisvaikeuksien esiintyvyys ja piirteet sekä nuoren aikuisen haasteet	9
2.2.6	Kehityksellisen kielihäiriön esiintyvyys ja piirteet sekä nuoren aikuisen haasteet	10
2.3	Kehitysvammaisuus ja nuoren aikuisen haasteet	10
3	Erityisen tuen tarve lapsuudesta nuoruuteen	11
3.1	Tukimuodot lapsuudessa	11
3.2	Ammatillinen erityisoppilaitos erityistä tukea tarvitsevan nuoren väylänä tutkintoon ja työelämään	13
4	Erityinen tuki työelämässä	14
4.1	Erityisen tuen tarve ja työelämään siirtyminen	14
4.2	Työ käsitteenä ja sen eri muodot erityisen tuen nuorilla	16
4.3	Tukea erityisen tuen nuoren työllistymiseen ja työhön	17
5	Opinnäytetyön tarkoitus, tavoite ja tutkimustehtävät	18
6	Toteutus	19
6.1	Tutkimusmenetelmän valinta ja kuvaus	19
6.2	Aineiston keruu	21
6.3	Aineiston kuvaus	27
6.4	Aineiston analysointi	33
7	Tulokset	37
7.1	Neurokirjon nuoren työllistymiseen yhteydessä olevat tekijät	37
7.1.1	Työllistymistä ja työhön kiinnittymistä edistävät tekijät	37
7.1.2	Työllistymistä ja työhön kiinnittymistä estävät tekijät	40
7.2	Neurokirjon nuorten näkemykset työllistymisen ja työhön kiinnittymisen tuesta	43
8	Johtopäätökset	45
8.1	Toimintakyky ja toimintarajoitteet ICF-kuviossa	46
8.2	Kontekstuaaliset tekijät ICF-kuviossa	47
8.3	Nuorten näkemykset	50

9 Pohdinta	51
9.1 Luotettavuus	51
9.2 Eettisyys.....	54
9.3 Hyödynnettävyys kuntoutuksen ohjauksen näkökulmasta	54
9.4 Jatkotutkimusehdotukset.....	55
Lähteet	57
Liitteet	64
Liite 1. JBI-arvioinnit.....	64
Liite 2. Käsitekartta tutkimuskysymyksestä 1	72
Liite 3. Käsitekartta tutkimuskysymyksestä 2	73

Kuviot

Kuvio 1. ICF-mallin rakenne (Paltamaa & Musikka-Siirtola 2016, 39, muokattu).	6
Kuvio 2. Kirjallisuuskatsauksen vaiheet (Kangasniemi, Utriainen, Ahonen, Pietilä, Jääskeläinen & Liikanen 2013, 294, muokattu)	20
Kuvio 3. Kirjallisuuskatsaus prosessina (Vilka 2023, 41, muokattu).	21
Kuvio 4. Alkuperäisilmausten (n=66) määrä tutkimusartikkelikohtaisesti.	35
Kuvio 5. Tulokset ja niiden väliset vuorovaikutussuhteet kuvattuna ICF-kuviossa (Paltamaa & Musikka-Siirtola 2016, 39, muokattu).	46

Taulukot

Taulukko 1. PICO-menetelmän hyödyntäminen opinnäytetyön ilmiöstä hakulausekkeiksi suomeksi, englanniksi ja ruotsiksi.	22
Taulukko 2. Hakulausekkeet tietokannoittain tarkenteineen ja tuloksineen.....	23
Taulukko 3. Aineiston sisäänotto- ja poissulkukriteerit.....	26
Taulukko 4. Aineiston (N=8) kuvaus aakkosjärjestyksessä ja JBI-arvioinnin tulos.....	27
Taulukko 5. Esimerkki aineiston pelkistämisestä.....	34
Taulukko 6. Esimerkki alaluokkien yhdistämisestä pääluokiksi ja kokoavan käsitteen muodostaminen.....	36

1 Johdanto

Neuropsykiatrisia erityispiirteitä eli nepsy-piirteitä omaavien asema palvelujärjestelmämme väliin-putoajina on viime vuosina noussut enenevässä määrin yhteiskunnalliseen keskusteluun. Erityisesti neurokirjon järjestöt ja yhdistykset ovat nostaneet mediassa esiin nepsy-nuorten heikompa asemaa palvelujärjestelmässä. Esimerkiksi nepsy-tietoisuuden lisäämiseen ja yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen pyrkivän Näe Nepsy -yhdistyksen, jonka virallinen nimi on #näeNepsy Ry, internetsivuilla todetaan, että neuropsykiatrisesti oirehtivat henkilöt jäävät sosiaali- ja terveystalvissa, perusopetuksessa ja työelämässä vaille tarvitsemiaan palveluita oikea-aikaisesti (Missio ja visio 2023).

Myös ADHD-liiton, Aivoliiton ja Autismiliiton vuoden 2023 eduskuntavaalien alla laatimassa kannanotossa tuotiin esille palvelujärjestelmän puutteita koulunkäyntiin, opiskeluun ja työelämään liittyen. Kannanotossa esitettiin myös kokonaisvaltaisen neurokirjon toimenpideohjelman laatimista, koska oppimisen ja työllistymisen tuki sekä tarpeita vastaavat mukautukset toteutuvat heikoimmin juuri neurokirjon ihmisillä. Haasteena on yksilöllisen tuen ja opetusjärjestelyjen vaihtelevuus asuinkunnan mukaan sekä tukitoimien riittämättömyys nivelvaiheissa, kuten toiselle asteelle tai opiskelusta työelämään siirryttäessä. (Eduskuntavaalitavoitteet neurokirjon ihmisten yhdenvertaisuuden edistämiseksi 2023.)

Tässä kuntoutuksen ohjauksen opinnäytetyössä ensimmäisenä tutkimustehtävänä tarkasteltiin kuvailevan kirjallisuuskatsauksen keinoin neuropsykiatrisia häiriöitä omaavien alle 29-vuotiaiden nuorten työllistymiseen yhteydessä olevia tekijöitä ammatillisesta koulutuksesta valmistumisen jälkeen. Suomen nuorisolain (1285/2016, 3 §) määritelmän mukaan nuorella tarkoitetaan alle 29-vuotiasta. Opinnäytetyön viitekehyksenä on käytetty ICF-mallia, jonka mukaan myös johtopäätökset on muodostettu tulosten perusteella.

Tämän opinnäytetyön toisena tutkimustehtävänä oli kartoittaa neurokirjon nuorten näkemyksiä palvelujärjestelmästä ja tukimuodoista työelämään siirtymisen vaiheessa. Neurokirjon nuorten koulu- ja opiskelupolut ovat yksilöllisiä. Neurokirjon nuori on voinut opiskella ammatillisen tutkinnon yleisessä ammatillisessa oppilaitoksessa tai ammatillisessa erityisoppilaitoksessa. Ammatillisissa erityisoppilaitoksissa opiskelijoina on henkilöitä, joilla on runsaasti tuen tarvetta. Usein erityisen tuen tarpeen taustalla on jokin yksilöitävässä oleva tekijä, kuten nepsy-haasteet, lievä älyllinen

kehitysvammaisuus tai psyykinen pitkäaikaissairaus. Opetushallinnon tilastopalvelu Vipusen mukaan ammatillisista erityisoppilaitoksista valmistuu vuosittain noin tuhat opiskelijaa (Opetushallinnon tilastopalvelu n.d.).

Eri diagnoositaustaisille nuorille suunnattujen palvelujen tarjonta vaihtelee. Yhtenä näkökulmana tässä opinnäytetyössä onkin neurokirjon nuoren ja kehitysvammaisen nuoren saamien palveluiden vertailu. Kehitysvammaisilla nuorilla on vielä toistaiseksi voimassa olevan kehitysvammaisten erityishuoltolain (L 519/1977) perusteella oikeus tiettyihin palveluihin, joista neurokirjolla olevat henkilöt usein jäävät ulkopuolelle. Vammaispalvelulainsäädännön uudistus, joka astuu voimaan lokakuussa 2023 voi tuoda muutoksia kuitenkin palveluiden järjestämiseen (Vammaispalvelulainsäädännön uudistus 2023).

Neuropsykiatrisista häiriöistä käytetään tässä opinnäytetyössä diagnostisia termejä, kuten ADHD tai autismikirjo, mutta niiden lisäksi myös yleisesti käytössä olevaa nepsy-termiä, joka voi olla lyhenne neuropsykiatria-sanasta tai kuvata henkilöä, jolla on neuropsykiatrinen häiriö. Neuropsykiatrisista häiriöistä yleisesti puhuttaessa voidaan käyttää myös termiä neurokirjo ja neuropsykiatrisista erityispiirteistä termiä nepsy-piirteet. (Neurokehitykselliset häiriöt 2023.) Suomen autismikirjon yhdistys on julkaissut Autismin ja neurokirjon sanaston (2022). Sanastossa korostetaan kunnioittavaa, helppotajuista ja neutraalia tapaa puhua autismista ja neurokirjosta. Autismikirjon lapset ja nuoret -oppaassa, joka on tehty autismikirjon lasten ja nuorten kanssa työskenteleville, Vienosen (2023) mukaan aiemmin sanat kuten autisti tai autistinen on koettu henkilöä diagnoosin kautta määritteleviksi, mutta nykyään monet autismikirjon yhteisöihin kuuluvat ihmiset käyttävät itse näitä termejä. Vastaavalla tavalla käytettäviä termejä voivat olla myös nepsy tai nepsy-piirteinen. Neurokirjolla olevan nuoren omaa kokemusta tulisi arvostaa terminologiassa.

Tässä opinnäytetyössä erityisen tuen tarpeessa olevalla nuorella tarkoitetaan henkilöitä, jotka ovat ammatillisten opintojensa aikana saaneet lain ammatillisesta koulutuksesta (L 531/2017) tarkoittamaa erityistä tukea, tai vaativaa erityistä tukea. Käytetyn termin tarkentaminen on tarpeellista, sillä erityisestä tuesta puhutaan myös esimerkiksi sosiaalihuoltolaissa (L 1301/2014, 3 §), mutta käytännön työssä on havaittu kyseisen pykälän tulkitsemisessä vaihtelua.

2 Toimintakyky rajoittavia tekijöitä opiskelussa ja työelämässä

Tarve erityiselle tuelle voi johtua monista eri tekijöistä. Tässä kuntoutuksen ohjauksen opinnäytetyössä tarkastellaan etenkin kehityksellisiä neuropsykiatrisia häiriöitä, joita ovat autismitietämisen häiriö, ADHD, Touretten oireyhtymä, oppimisvaikeudet sekä kehityksellinen kielihäiriö. Puhekielessä häiriöistä käytetään usein termejä neurokirjo tai nepsy. Tässä luvussa kerrotaan näistä häiriöistä, niiden esiintyvyydestä sekä aiheuttamista haasteista nuoren aikuisen elämässä. Myös kehitysvamma tai pitkäaikaiset mielenterveysongelmat voivat rajoittaa toimintakykyä ja aiheuttaa tarvetta erityiselle tuelle. Tämän luvun viimeisessä kappaleessa avataan lyhyesti kehitysvammaisuuden tuomia haasteita.

2.1 Toimintakyky ja erityinen tuen tarve ICF-viitekehyksessä

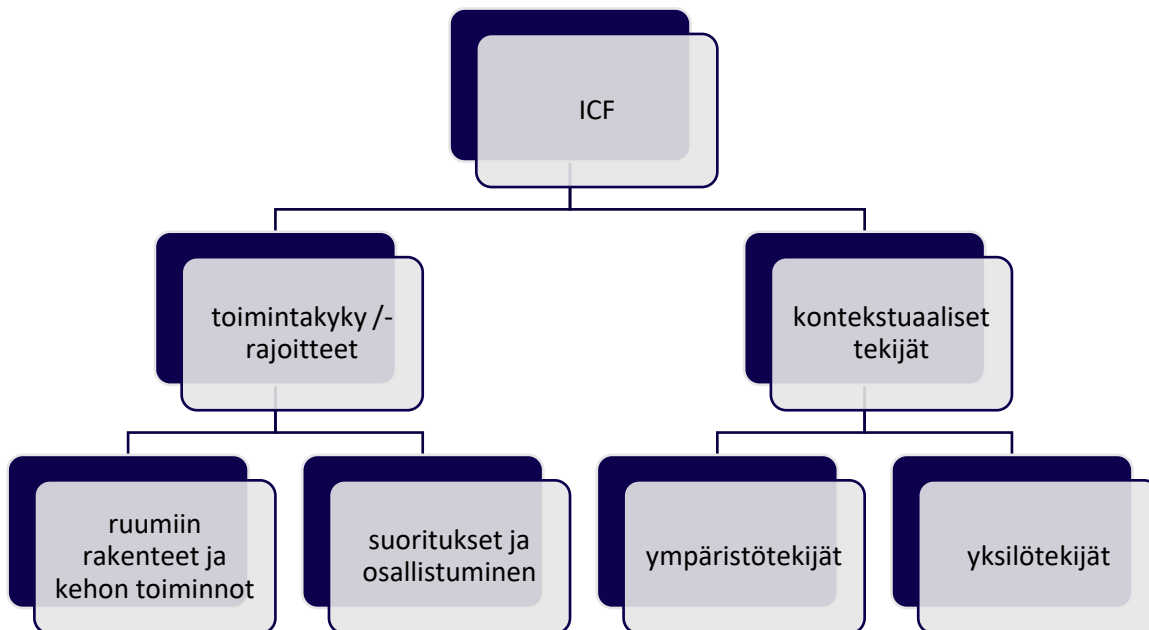
Tässä kappaleessa kuvataan ICF-mallin rakenne ja tarkoitus. ICF-malliin palataan myöhemmin johtopäätöksissä. Toimintakykyä ja toimintarajoitteita voidaan kuvata ICF-mallin avulla. ICF on osa maailman terveysjärjestön (WHO) luokitusperhettä ja sen avulla voidaan määritellä toimintakyvyn, terveydentilan ja kontekstuaalisten tekijöiden välistä suhdetta. Kontekstuaaliset tekijät voivat olla yksilöön tai ympäristöön liittyviä. Oleellista ICF-luokituksessa on sen avulla tapahtuva sairauden tai vamman vaikutusten kuvaaminen ihmisen arjessa ja jokapäiväisessä elämässä. (Paltamaa & Musikka-Siirtola 2016, 37–38.)

ICF-mallin rakenne koostuu kahdesta osasta (kuvio 1). Ensimmäinen osa koskee toimintakykyä ja toimintarajoitteita ja jakautuu edelleen pienempiin osiin koskien kehon toimintoja ja ruumiinrakenteita sekä suorituksia ja osallistumista. Toinen osa käsittää kontekstuaaliset tekijät; yksilöön tai ympäristöön liittyvät tekijät. (Paltamaa & Musikka-Siirtola 2016, 39.) ICF-malli sopii hyvin neuropsykiatristen häiriöiden vaikutusten kuvaamiseen, vaikutusten vaihdellessa henkilön tilanteen, ympäristön ja yksilöllisten tekijöiden mukaan. Tämän opinnäytetyön johtopäätöksissä tuloksia tarkastellaan ICF-viitekehyksessä.

Erityistä tukea tarvitsevan nuoren toimintakykyä voitaisiin esimerkiksi kuvata ICF-mallissa niin, että kehon toimintoihin kirjattaisiin sairauden, vamman tai muun toimintakyvyn rajoitteen tuomat fyysiset muutokset, suorituksiin niiden tuomat rajoitteet tai esteet ja osallistumiseen niiden vaikutukset itsenäiseen päätöksen tekoon, vuorovaikutukseen ja yhteisöön kuulumiseen. Kontekstuaalisiin

tekijöihin taas kirjattaisiin yksilön osalta niitä yksilöllisiä tekijöitä, jotka pysyvät yleensä melko muuttumattomina tai joihin ei ole mahdollista vaikuttaa ulkopuolelta, kuten ikä, kulttuuritausta, koulutustausta ja elämän kokemukset. Ympäristön osalta voitaisiin kuvata ihmissuhteiden, palveluiden ja muiden tukimuotojen, koulun, harrastusten ja muiden yhteisöjen vaikutusta nuoren toimintakykyyn.

Kuvio 1. ICF-mallin rakenne (Paltamaa & Musikka-Siirtola 2016, 39, muokattu).

2.2 Neuropsykiatriset häiriöt ja nuoren aikuisen haasteet

2.2.1 Neuropsykiatristen häiriöiden lisääntyminen

Neuropsykiatristen häiriöiden diagnosointi erikoissairaanhoidossa on tuplaantunut kymmenessä vuodessa, ja kehitys on ollut samansuuntaista myös esimerkiksi Ruotsissa ja Tanskassa (Gyllenberg 2019, 1321–1323). Tätä osittain selittänee se, että oireita tunnistetaan paremmin.

Toisaalta yhteiskunnan vaatimukset yksilöä kohtaan ovat myös kasvaneet ja nykyään jo alakouluikäisiltä vaaditaan itseohjautuvuutta ja aloitteellisuutta. Monet nepsy-piirteiset ovat selviytyneet koulussa aiemmin, mutta toiminnanohjauksen haasteet ovat nousseet esille vaatimusten lisäänty-

misen myötä. Gyllenbergin (2019) mukaan perusterveydenhuollon ja erikoissairaanhoidon yhteistyötä tulisi kehittää siihen suuntaan, että neuropsykiatristen oireiden tunnistaminen ja diagno-sointi tapahtuisi perusterveydenhuollossa eikä kuormittaisi kohtuuttomasti erikoissairaanhoidoa.

2.2.2 Autismikirjon häiriön esiintyvyys ja piirteet sekä nuoren aikuisen haasteet

Autismi eli ASD (autism spectrum disorder) on synnynnäinen neurobiologinen keskushermoston kehityshäiriö, joka tyypillisesti ilmenee vuorovaikutuksen ja kommunikaation sekä käyttäytymisen erityispiirteinä. Erityispiirteet aiheuttavat usein vaikeuksia sosiaalisessa kanssakäymisessä sekä toiminnanohjauksessa ja aiheuttavat kaavamaisista ja toistavaa käyttäytymistä. Aistipoikkeavuudet, jotka voivat ilmetä joko yli- tai alireagoitina aistiärsykkeisiin, ovat myös autismikirjon henkilöillä yleisiä ja he kokevat siitä syystä ympäröivän maailman erilaisena kuin neurotyypilliset ihmiset. (Perustietoa autismista 2023.)

Tänä vuonna julkaistun Käypä hoito -suosituksen (Autismikirjon häiriö: Käypä hoito -suositus 2023) mukaan Autismikirjon häiriöihin luetaan WHO:n ICD-11-tautiluokituksen mukaisesti lapsuusiän autismi, epätyypillinen autismi, Aspergerin oireyhtymä, muu lapsuusiän laaja-alainen kehityshäiriö sekä määrittämätön lapsuusiän laaja-alainen kehityshäiriö. Diagnostiset kriteerit perustuvat kuitenkin toistaiseksi ICD-10-tautiluokitukseen.

Baileyn, Guldbergin ja Wallacen (2019, 12–13) mukaan autismikirjon häiriön esiintyvyyden arvioinnissa on suurta hajontaa, mutta keskimäärin sitä löytyy 1 prosentilla väestöstä, joka tarkoittaisi Suomessa noin 60 000 henkilöä. Miehillä autismikirjo on yleisempää kuin naisilla. Autismin syntyyn vaikuttavia tekijöitä ei vielä tunneta hyvin, mutta siihen arvellaan liittyvän sekä geneettisiä että ympäristöstä johtuvia tekijöitä. (Autismikirjon häiriö: Käypä hoito -suositus 2023; Bailey ym. 2019, 12–13.)

Autismikirjoa edustaa joukko toimintakyvyltään hyvin erilaisia ihmisiä. Osa selviää arjestaan itsenäisesti, toiset tarvitsevat erityistä toiminnanohjausta ja huolenpitoa. (Perustietoa autismista 2023.) Tutkimusartikkelissaan Mäkinen (2021, 75) tuo esille autismikirjoon liittyviä toiminnanohjausta tukevia ominaisuuksia ja vahvuuksia, kuten esimerkiksi luotettavuus, rehellisyys, tunnollisuus ja looginen ajattelu. Opiskelussa ja työelämässä hyödynnettävinä ominaisuuksina voidaan pitää myös hyvää keskittymiskykyä, kykyä huomata virheitä ja keskittyä olennaiseen. Suurin osa

autismikirjolaisista on älykkyydeltään normaalilla tasolla ja heillä voi myös olla erityisiin mielenkiinnon kohteisiin liittyvää poikkeuksellista älykkyyttä. Vahvaa sitoutumista sääntöihin ja sen seurauksena korkeaa työmoraalia ei myöskään ole syytä väheksyä opiskelijan tai työntekijän ominaisuuksina. (Autismikirjo ja työ 2020, 2.)

2.2.3 ADHD:n esiintyvyys ja piirteet sekä nuoren aikuisen haasteet

ADHD (attention deficit/hyperactivity disorder) on aktiivisuuden ja tarkkaavuuden häiriö. ADHD:n keskeisimmät oireet ovat aktiivisuuden säätelyn vaikeudet, jotka voivat ilmetä yliaktiivisuutena tai passiivisuutena sekä impulsiivisuus ja tarkkaamattomuus. ADHD:stä tunnetaan kolme eri esiintymismuotoa, jotka erotetaan toisistaan sen mukaan täyttyvätkö yliaktiivisuus-impulsiivisuuskriteerit vai pelkästään tarkkaamattomuuskriteerit, joka aiemmin diagnosoitiin ADD:nä. Kolmas ilmenemismuoto on näiden kahden muodon yhdistelmä. Diagnosoinnissa näiden kolmen muodon ero suositellaan kuvattavan sanallisesti. ADHD:ta esiintyy noin 3,6–7,2 prosentilla 6–18-vuotiaista ja 2,5–3,4 prosentilla aikuisista. Yhteensä Suomessa on siis noin 137 000–187 000 ADHD-henkilöä, joista vain osalla on diagnoosi. ADHD on pojilla yleisempää kuin tytöillä, joka saattaa johtua siitä, että se on pojilla helpommin tunnistettavissa. Pojilla esiintyvyys on 4,1 prosenttia ja tytöillä 2,7 prosenttia. ADHD:n taustalla vaikuttavat voimakkaimmin perinnölliset tekijät, mutta myös psykososiaalisilla tekijöillä on vaikutusta. (Käypä hoito -suositus, 2019.)

Tyypillisesti aktiivisuuden ja tarkkaavuuden häiriön omaavilla henkilöillä on tunteiden ja käyttäytymisen säätelyn vaikeutta, häiriöherkkyyttä, unohtelua ja huolimattomuusvirheet ovat tavallisia. Nämä taas edesauttavat toiminnanohjauksen haasteita ja ristiriitoja sosiaalisissa suhteissa. Tavalista on, että samanaikaisesti esiintyy muitakin kehityksen viiveitä esimerkiksi puheen, hahmotuksen ja motoriikan taidoissa. Iän myötä yliaktiivisuus muuttuu usein sisäiseksi levottomuudeksi ja impulsiivisuus ja tarkkaamattomuus saattavat myös lieventyä. Toisaalta vaatimusten ja vastuun kasvaessa ne aiheuttavat myös enenevässä määrin haittaa esimerkiksi opiskelussa ja työelämässä. (Puustjärvi & Voutilainen 2014, 72–74.)

ADHD vaikuttaa herkästi myös ihmissuhteisiin ja vanhemmuuden taitoihin ja on siksi omiaan heikentämään toimintakykyä ja elämänlaatua. ADHD:n positiivisia vaikutuksia korostaa Puustjärvi (2021). Hänen mukaansa esimerkiksi luovuus ja kekseliäisyys, yhdistettynä riskinottokykyyn ja kykyyn kyseenalaistaa asioita, antavat mahdollisuuden keksiä uusia ideoita ja toimintatapoja.

ADHD:n oireita voidaan vähentää esimerkiksi selkeillä toimintamalleilla, rauhallisella työskentelyympäristöllä sekä työskentelyn rytmittämällä. Toimintakykyä voidaan parantaa psykososiaalisilla hoitomuodoilla sekä lääkehoidolla. Hoitamattomana ADHD altistaa syrjäytymiselle, päihteiden väärinkäytölle sekä psykiatrisille häiriöille. (Puustjärvi & Voutilainen 2014, 71–81; Puustjärvi 2021, 1466–1465.)

2.2.4 Touretten oireyhtymän esiintyvyys ja piirteet sekä nuoren aikuisen haasteet

Touretten oireyhtymä on lapsuudessa alkava kehityksellinen neuropsykiatrinen häiriö, joka tyypillisesti aiheuttaa tic-oireita. Oireet alkavat usein 4–6 vuoden iässä, jolloin esiintyvyys on pojilla yhden prosentin luokkaa ja tytöillä 0,3 prosenttia. Jopa neljällä viidestä oireet vähenevät tai loppuvat nuoruusiässä niin, että aikuisena niistä ei ole enää haittaa. Tic-oireet voivat olla joko motorisia, tahdosta riippumattomia nykäyksiä tai äännähdyksiä, jotka usein ilmenevät esimerkiksi toistuvana niiskuttamisena, tavujen tai lauseiden toistamisena sekä kiroiluna. (Leivonen, Leppämäki, Sourander & Voutilainen 2015, 1058–1059.)

Touretten oireyhtymän kanssa esiintyy usein samanaikaisesti myös ylivilkkaus- ja tarkkaavuushäiriö tai pakko-oireinen häiriö. Oireilulla on tapana pahentua stressin, ahdistuksen tai väsymyksen seurauksena. Tic-oireet aiheuttavat sekä toiminnallisia että sosiaalisia haasteita ja ne altistavat usein kiusaamiselle. Pahimmillaan oireet voivat johtaa eristäytymiseen, masennukseen ja itsetuhoisuuteen. (Leivonen ym. 2015, 1060.) Vaikka Touretten oireyhtymällä ja autismitietämällä on Leppämäen (2023) mukaan paljon yhteisiä piirteitä ja ne esiintyvät usein myös rinnakkain, olisi tarkka diagnostiikka kuitenkin oikeanlaisten hoito- ja kuntoutusmenetelmien valinnan kannalta tärkeää.

2.2.5 Oppimisvaikeuksien esiintyvyys ja piirteet sekä nuoren aikuisen haasteet

Oppimisen erityisvaikeuksista puhuttaessa on kyse lukemisen erityisvaikeudesta (dysleksia), kirjoittamisen erityisvaikeudesta tai laskemiskyvyn erityisvaikeudesta (dyskalkulia). Näiden lisäksi oppimista vaikeuttavina tekijöinä Lyytisen (2022) mukaan voivat olla tarkkaavuuden, hahmottamisen, puheen ja kielenkehityksen tai motoristen toimintojen kehitykselliset häiriöt. Oppimisen erityisvaikeuksia arvioidaan olevan vähintään 5 prosentilla suomalaisista ja perinnölliset tekijät myötävaikuttavat usein niiden syntyyn.

Oppimisvaikeuksien tunnistaminen varhaisessa vaiheessa olisi tärkeää, koska niiden aiheuttamat kerrannaisvaikutukset ovat usein merkittäviä. Ne johtavat usein älykkyytensä heikompaan koulu- ja opintomenestykseen ja sen seurauksena heikentyneeseen itsetuntoon. Oppimisvalmiuksia korotetaan nykyisin jo neuvolassa, päiväkodissa ja esikoulussa. Näin pystytään järjestämään oppilaan tarpeisiin räätälöityä tukea heti alaluokilta lähtien ja tarvittaessa ohjaamaan jatkotutkimuksiin. (Lyytinen 2022.)

2.2.6 Kehityksellisen kielihäiriön esiintyvyys ja piirteet sekä nuoren aikuisen haasteet

Kehityksellisen kielihäiriön (aiemmin dysfasia tai kielellinen erityisvaikeus) esiintyvyyden arvioidaan olevan 7 prosenttia ja se on yleisempää pojilla kuin tytöillä. Puheen kehityksen viivästymää on jopa 19 prosentilla lapsista. Iän myötä puhe yleensä selkiytyy ja kielen hallinta kehittyy, mutta monimutkaisten lauseiden ja käsitteiden ymmärtämisessä voi olla aikuisenakin haasteita. Kehitykselliseen kielihäiriöön on useita syitä ja riskitekijöitä. Häiriön syntyyn myötävaikuttavana tekijänä voi olla neurologinen vamma tai sairaus, aistipoikkeavuus, älyllinen kehitysvamma tai psykiatrinen häiriö. Kehityksellinen kielihäiriö on usein perinnöllistä eikä kasvuympäristön tunneilmapiirin, vuorovaikutuksen puutteen tai perheen monikielisyyden vaikutusta tule myöskään väheksyä. Kehityksellinen kielihäiriö aiheuttaa usein liitännäisongelmia, kuten sosiaalisen vuorovaikutuksen ja tarkkaavuuden ongelmia, oppimisvaikeuksia, lukemisen ja kirjoittamisen vaikeuksia sekä tunne-elämän ja käyttäytymisen häiriöitä. (Kehityksellinen kielihäiriö: Käypä hoito -suositus, 2019.)

2.3 Kehitysvammaisuus ja nuoren aikuisen haasteet

Tässä kappaleessa kerrotaan lyhyesti kehitysvammaisuuden esiintyvyydestä, piirteistä ja sen aiheuttamista haasteista nuoren aikuisen elämässä. Kehitysvammaisuus haluttiin nostaa neuropsykiatristen häiriöiden lisäksi myös tässä luvussa esille, sillä kyseisten ryhmien palvelujärjestelmien vertailu on yksi tämän opinnäytetyön teoriaosan läpi kulkeva teema. Kehitysvamma voi olla henkilöllä myös samanaikaisesti neuropsykiatrisen häiriön kanssa (Socada 2020).

Kehitysvammaisuuden syynä on yleensä synnynnäinen geneettinen oireyhtymä tai sairaus, raskautteen tai synnytykseen liittyvä komplikaatio tai kehitysiässä saatu sairaus tai vamma. Kehitysvam-

man syynä voi myös olla äidin raskaudenaikainen alkoholinkäyttö. Vaikeat kehitysvammat todetaan usein jo ennen kouluikää, mutta lievät kehitysvammat saatetaan todeta vasta kouluiässä tai aikuisena. (Åberg 2021.)

WHO:n ICD-10-tautiluokituksen mukaisesti kehitysvammaisuus jaetaan neljään luokkaan: lievä, keskivaikea, vaikea ja syvä kehitysvammaisuus. Kehitysvammaisten osuus väestöstä on noin 1 prosentti, joista lievästi kehitysvammaisia on noin 70 prosenttia, keskivaikeasti kehitysvammaisia 20 prosenttia ja vaikeasti tai syvästi kehitysvammaisia 10 prosenttia. Kaikkia luokkia yhdistää vaikeus ymmärtää ja oppia uusia asioita sekä soveltaa oppimaansa. Tämä alentaa kehitysvammaisen henkilön toimintakykyä ja aiheuttaa monenlaisia haasteita elämänhallintaan. Lievästi kehitysvammaiset henkilöt oppivat usein lukemaan ja kirjoittamaan, jonka ansiosta he voivat yksilöllisen tuen avulla asua itsenäisesti, opiskella ja käydä töissä. Keskivaikeasti, vaikeasti ja syvästi kehitysvammaiset henkilöt tarvitsevat ohjausta ja apua myös arjen perusaskareissa kuten ruokailussa, pukeutumisessa, hygieniasta huolehtimisessa sekä liikkumisessa kodin ulkopuolella. (Åberg 2021.)

3 Erityisen tuen tarve lapsuudesta nuoruuteen

3.1 Tukimuodot lapsuudessa

Erityisen tuen nuorella on voinut olla useita tukimuotoja tai kuntoutuksia elämänsä aikana. Usein tukitoimia on ollut käytössä myös peruskoulussa ja mahdollisesti myös varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuslaissa (L 540/2018, 15 a §) määrätään varhaiskasvatuksen tuen jakautumisesta kolmeen tasoon: yleiseen, tehostettuun ja erityiseen tukeen. Myös perusopetuslaissa (L 628/1998, 16–17 §) tuki jakautuu kolmeen portaaseen. Tuki voi käytännössä olla esimerkiksi tuki- ja erityisopetusta, avustajapalveluita tai apuvälineitä (Oppimisen ja koulunkäynnin tuki 2023).

Erityistä tukea tarvitsevilla lapsella ja nuorella voi olla samanaikaisesti päiväkodin, koulun tai oppilaitoksen tukitoimien lisäksi erilaista tukea terveydenhuollon, Kelan tai sosiaalihuollon järjestämänä. Terveydenhuollon ja Kelan tuki voi olla lääkinnällistä kuntoutusta, kuten erilaisia terapioida, sopeutumisvalmennusta, kuntoutusjaksoja tai apuvälinepalveluita (Lääkinnällinen kuntoutus n.d.). Neurokirjon lapsille Kela järjestää myös muuta kuntoutusta, kuten LAKU-perhekuntoutusta ja yli 16-vuotiaille Oma Väylä -kuntoutusta sekä NUOTTI-valmennusta (Kuntoutus n.d.). Kela voi lisäksi maksaa tietyin edellytyksin erilaisia taloudellisia tukia lapsen tai nuoren päivittäisen elämän tai

opiskelun tukemiseksi. Tällaisia tukia ovat vammaistuet ja nuoren kuntoutusraha. (Vammaistuet n.d.)

Sosiaalihuollon kautta erityisen tuen lapselle tai nuorelle ja tämän perheelle voidaan järjestää tukea tarpeen mukaan. Sosiaalihuoltolain mukaisia palveluita ovat esimerkiksi perhetyö, kasvatus- ja perheneuvonta sekä tukihenkilö tai tukiperhe (L 1301/2014, 14 §, 28 §). Näiden lisäksi lastensuojelulain perusteella on mahdollista järjestää muita palveluita ja tukitoimia, joilla lasta ja perhettä voidaan tukea (L 417/2007, 36 §).

Mikäli lapsi tai nuori on vammaispalvelulain tarkoittamalla tavalla vammaisen, voi hän saada myös vammaispalvelulain mukaisia palveluita, kuten kuljetuspalveluita tai henkilökohtaista apua, edellyttäen, että lain mukaiset palvelukohtaiset edellytykset täyttyvät ja lapsi tai nuori ei saa tarvitsemaansa palveluita muun lain nojalla. Esimerkiksi henkilökohtaisen avun kohdalla vammaispalvelulaki edellyttää vaikeavammaisuutta ja vamman tai sairauden pitkäaikaisuutta, sekä välttämätöntä ja toistuvaa avuntarvetta. (L 380/1987, 2 §, 8 c §.) Myös lapsen ikä otetaan huomioon ja kaikkia palveluita ei järjestetä aivan pienille lapsille, joiden ikäisten hoidosta ja huolenpidosta huoltajat ovat tavanomaisestikin vastuussa. Usein lasten ja nuorten tarvitsemat palvelut järjestyvät jonkin toisen lain perusteella, esimerkiksi peruskoululaisille koulukuljetukset järjestyvät perusopetuslain (L 628/1998) 32 § perusteella, eikä vammaisuus muuta asiaa.

Jos lapsi tai nuori on kehitysvammaisen tai muusta syystä täyttää vielä toistaiseksi voimassa olevan kehitysvammaisten erityishuoltolain kriteerit voi hän olla saanut erilaisia palveluita jo varhaisesta vaiheesta lähtien. Kehitysvammaisten erityishuoltolain perusteella lapsi voi olla ollut oikeutettu kuntouttavaan päivähoitoon, lyhytaikaiseen huolenpitoon tai aamu- ja iltapäivä- sekä lomaajan hoitoon silloinkin, kun hän ei ikänsä puolesta ole näihin ollut kunnan käytäntöjen mukaan oikeutettu. (L 519/1977, 1–2 §.) Vanhempi voi saada myös omaishoidon tukea, jos lapsen tai nuoren hoito ja huolenpito on niin runsasta, että se täyttää hyvinvointialueen määrittämät myöntämisperusteet, jotka pohjautuvat lakiin omaishoidon tuesta (L 937/2005, 3 §).

3.2 Ammatillinen erityisoppilaitos erityistä tukea tarvitsevan nuoren väylänä tutkintoon ja työelämään

Suomen koulutusjärjestelmässä oppivelvollisuus alkaa peruskoulusta ja päättyy 18-vuotiaana tai kun nuori ennen tätä suorittaa toisen asteen tutkinnon (Suomen koulutusjärjestelmä n.d.). Peruskoulun päättyessä nuori voi hakea toisen asteen koulutukseen, eli lukioon, ammatilliseen koulutukseen, valmentaviin koulutuksiin tai kansanopistoon (Valmentavat koulutukset n.d.).

Ammatillista koulutusta järjestetään ammatillisissa oppilaitoksissa. Opetushallituksen Opintopolku-portaalissa (Ammatillinen koulutus n.d.) kuvataan, että tutkintovaihtoehtoja on eri aloilta ammatillisten perustutkintojen, ammattitutkintojen ja erikoisammattitutkintojen myötä runsaasti. Ammatillista koulutusta järjestetään ammatillisten oppilaitosten lisäksi ammatillisissa erityisoppilaitoksissa. (Ammatillinen koulutus n.d.)

Ammatillisissa erityisoppilaitoksissa voi opiskella tutkintokoulutuksissa tai valmentavissa koulutuksissa. Tutkintokoulutuksessa opiskellaan samoja tutkintoja kuin muissakin ammatillisissa oppilaitoksissa, mutta tutkintovaihtoehtoja on tarjolla rajallisempi määrä. Opintopolun hakutyökalun perusteella ammatillisia perustutkintoja vaativan erityisen tuen koulutuksena on tarjolla 23 eri vaihtoehtoa. (Opintopolku n.d.)

Kaikilla ammatillisissa opinnoissa opiskelevilla on oikeus tarvittavaan tukeen ja tuen tasot on määritelty laissa ammatillisesta koulutuksesta (L 531/2017, 64–65 §). Erityisestä tuesta puhutaan silloin, jos opiskelija tarvitsee tukea pitkäaikaisesti tai säännöllisesti oppimisvaikeuksien tai esimerkiksi vamman tai sairauden vuoksi ja tukitoimet kirjataan henkilökohtaiseen osaamisen kehittämissuunnitelmaan eli HOKSiin. Erityinen tuki voi käytännössä tarkoittaa erityisiä opetus- ja opiskelujärjestelyjä tai muuta opiskelijan tavoitteisiin ja valmiuksiin perustuvaa suunnitelmallista pedagogista tukea. (Erityinen tuki ammatillisessa koulutuksessa n.d.; L 531/2017, 64–65 §.) Laki ammatillisesta koulutuksesta (L 531/2017, 65 §) määrittelee, että vaativaa erityistä tukea voivat saada ne opiskelijat, joilla on vaikeita oppimisvaikeuksia tai vaikea vamma tai sairaus ja opiskelijalla on tarve yksilölliseen, laaja-alaiseen ja monipuoliseen erityiseen tukeen. Vaativaa erityistä tukea tarvitsevan opiskelijan opetus järjestetään yleensä ammatillisissa erityisoppilaitoksissa. Erityistä ja vaativaa erityistä tukea järjestetään myös tutkintoon valmentavassa TUVA-koulutuksessa

ja työhön ja itsenäiseen elämään valmentavassa TELMA-koulutuksessa. (Erityinen tuki ammatillisessa koulutuksessa n.d.)

Ammatillisen erityisoppilaitoksen tutkintokoulutuksissa lähtökohtana ovat samat vaatimukset ja arviointikriteerit kuin missä tahansa muussa ammatillisessa oppilaitoksessa. Kuitenkin ammatillisen opetuksen laki (L 531/2017, 66 §) mahdollistaa esimerkiksi vamman tai terveydentilan perusteella ammatillisen perustutkinnon ammattitaitovaatimuksista tai osaamistavoitteista poikkeamisen, josta kerrotaan myös Opetushallituksen internetsivulla (Poikkeaminen ja mukauttaminen 2023). Poikkeaminen voi olla tarpeen, jotta opiskelija saa ylipäättään tutkinnon suoritettua. Opetushallituksen mukaan poikkeaminen tarkoittaa, että opiskelijalta ei odoteta kaikkea tutkinnon perusteissa määrättyä ammattitaitoa tai osaamista. Erityisen tuen opiskelijan osaamisen arviointia voidaan ammatillisen opetuksen lain perusteella myös mukauttaa (L 531/2017, 64 §). Poikkeamista tai mukauttamista tehdään vain välttämättömin osin ja yksilöllisesti harkiten koulutuksen järjestäjän päätöksellä. Päätös poikkeamisesta ja mukauttamisesta tehdään viivytyksettä ja mielellään aina jo ennen kyseisen tutkinnon osan tai osa-alueen opintojen aloittamista. (Poikkeaminen ja mukauttaminen 2023.)

4 Erityinen tuki työelämässä

Tässä luvussa määritellään opinnäytetyön kohderyhmään liittyviä työelämän termejä ja tukimuotojen kirjoa, sekä tuodaan esille sitä, miten tukimuodot voivat olla osittain diagnoosiriippuvaisia. Vertailukohtana neurokirjon nuoriin kerrotaan tässä luvussa myös kehitysvammaisten nuorten työllistymiseen liittyvistä palveluista ja tilastoista.

4.1 Erityisen tuen tarve ja työelämään siirtyminen

Erityistä tukea tarvitsevat nuoret siirtyvät työelämään hyvin vaihtelevien tukimuotojen avulla. Nuoret voivat olla eriarvoisessa asemassa tuen saamisen suhteen riippuen siitä, mitä diagnooseja nuorella on. Osa nuorista myös saattaa kieltäytyä tutkimuksista, joiden perusteella he voisivat saada diagnoosin, joka taas mahdollistaisi tarpeellisen tuen saamisen. Tässä kuntoutuksen ohjauksen opinnäytetyössä haluttiin selvittää tukimuotojen kirjoa erityisesti neurokirjon nuorten osalta.

Lievästi kehitysvammaiset ovat toistaiseksi olleet oikeutettuja kehitysvammaisten erityishuoltolain mukaisiin palveluihin, kun taas nepsy-piirteitä omaavista nuorista puhutaan usein väliinputoajina. Vaikka kyseisessä laissa ei olekaan suoraa rajausta diagnoosiin perustuen, käytännössä kaikki kehitysvammadiagnoosin omaavat kuuluvat kyseisen lain piiriin. Niiden osalta, joilla ei kehitysvammadiagnoosia ole, erityishuollon tarpeen arvioiminen ei ole ollut yhtä yksioikoista. Vielä voimassa olevassa laissa määritellään henkilöt, joille erityishuoltoa annetaan ja edellytyksenä on kehitysiässä saadun sairauden tai vamman vuoksi estynyt tai häiriintynyt kehitys tai henkinen toiminta ja se, että henkilö ei saa muiden lakien nojalla tarvitsemiaan palveluita. (L 519/1977, 1 §.)

Erytishuoltolaista on jäämässä voimaan joitakin säännöksiä, mutta osittain laki on väistymässä uuden vammaispalvelulain myötä. Uusi vammaispalvelulaki on hyväksytty eduskunnassa maaliskuun alussa 2023. Lokakuussa samana vuonna voimaan astuvan lain vaikutukset palveluihin ja niiden myöntämiseen käytännössä jäävät nähtäväksi. Siirtymäsäännösten myötä eri diagnoosiryhmien välillä tulee olemaan erilaiset palvelujenjärjestämistavat vielä uuden lain voimaantulon jälkeenkin hetkellisesti. (Vammaispalvelulainsäädännön uudistus 2023.)

Diagnoosista riippumatta nuoren työelämään siirtymisen vaiheessa aletaan nuoresta käyttää tämän työkykyä kuvaavia termejä. Erytistä tukea tarvitsevista nuorista saatetaan käyttää työelämässä termejä kuten *osatyökykyinen työntekijä*, mikä kuvaa toimintakyvyn rajoitteiden vuoksi osittain alentunutta tai vain osittain jäljellä olevaa työkykyä, tai uudempaa termiä *täsmätyökykyinen työntekijä*, mikä viittaa enemmän siihen työkykyyn, jota henkilöllä on käytettävissään (Wessman 2023).

Toisaalta voidaan puhua yksinkertaisesti *työkyvystä* ottamatta sen enempää kantaa siihen, onko se osittaista, rajoittunutta tai kohdennettua, mikä tuntuu loogiselta työkyvyn ollessa joka tapauksessa ympäristön, vireystilan tai monen muun seikan myötä muuttuva ominaisuus. Vanhempia, nyt jo taka-alalle jääneitä termejä ovat olleet vajaatyökykyinen tai työrajoitteinen (Vedenkannas, Koskela, Tuusa, Jalava, Harju, Särkelä & Notkola 2011). Osa- tai täsmätyökykyisen henkilön osaaminen tietyllä työn osa-alueella voi olla erinomaista tai henkilö voi suoriutua työstä normaalisti, mutta tarvita pidemmän palautumisajan.

4.2 Työ käsitteenä ja sen eri muodot erityisen tuen nuorilla

Puhuttaessa työstä, tarkoitetaan usein työsuhdetta, josta maksetaan palkkaa. Erityistä tukea tarvitseville työ voi kuitenkin tarkoittaa muutakin kuin palkkatyötä. Esimerkiksi Vernerinet - verkkopalvelu kehitysvammaisuudesta -sivuston mukaan työikäisistä kehitysvammaisista henkilöistä, joita Suomessa on hieman yli 30000, noin 9000 osallistuu työtoimintaan tai työllistymistä tukevaan toimintaan, yli 2000 avotyötoimintaan ja 5000–6000 päivätoimintaan. Ainoastaan 500–600 henkilöä on työsuhhteessa palkkatyössä. Vernerinetin mukaan kuitenkin arviolta 3000 kehitysvammaisella ihmisellä olisi valmiudet työllistyä palkkasuhteiseen työhön, jos siihen olisi mahdollisuus. (Työ n.d.)

Erityistä tukea tarvitseva nuori voi työllistyä valmistumisensa jälkeen myös *avotöihin*. Avotyö on tavallisella työpaikalla tehtävää työtä, josta ei kuitenkaan makseta palkkaa, vaan työosuusrahaa, jonka suuruus on 0–12 euroa päivältä. Avotyötä voidaan järjestää joko sosiaalihuoltolain tai vielä toistaiseksi voimassa olevan kehitysvammaisten erityishuoltolain perusteella. (Avotyötoiminta n.d.) Avotyö voi johtaa myös palkkatyöhön ja tämä onkin ehkä ollut ihanne, jota on tavoiteltu. Käytännössä avotyön osuutta pyritään kuitenkin nykyään vähentämään, sillä usein avotyö voi estää palkalliseen työsuhteeseen työllistymisen, jos yritys on tottunut saamaan työntekijän työpanoksen vastikkeetta. Avotyöhön liittyy joitakin juridisia, eettisiä ja käytännön haasteita, kuten avotyöntekijän heikko asema, vuosilomien tai irtisanomissuojan puute ja yrityksen saama taloudellinen tai kilpailullinen hyöty palkattomasta työvoimasta (Salisma & Vuorenpää 2018).

Kehitysvammaiset erityistä tukea tarvitsevat nuoret voivat siirtyä opintojensa jälkeen myös vielä voimassa olevan erityishuoltolain mukaiseen *päivä- tai työtoimintaan* (L 519/1977, 2 §). Molempia järjestetään päivä- ja työtoimintakeskuksissa ja toimintaa mukautetaan käyttäjiensä tarpeisiinsa sopivaksi. Kehitysvammaisten päivätoimintaan voi kuulua vaikkapa arkielämän taitojen harjoittelua, kuten ruoan valmistusta, siivoamista tai rahan käyttöä (Päivätoiminta 2023). Työtoiminta tarkoittaa usein erilaisten alihankintatöiden tekemistä, käsitöitä, toimintakeskuksen keittiö- tai siivoustyötä tai esimerkiksi kahvilan pyörittämistä toimintakeskuksen yhteydessä. Työtoimintaa voidaan järjestää myös sosiaalihuoltolain perusteella, jolloin myös muut kuin kehitysvammaiset ovat palvelun piirissä. Päivätoiminta on kävijälleen maksutonta, mutta siitä ei myöskään makseta hänelle itselleen. Työtoiminnasta voi olla mahdollista saada työosuusrahaa, kuten avotyöstäkin.

(Työtoiminta 2022.) Toimeentulona päivä- ja työtoiminnassa käyvillä on yleensä työkyvyttömyyseläke (Palkkatyö n.d.).

Erityistä tukea tarvitsevan nuoren kohdalla työ voi tarkoittaa myös *kuntouttavaa työtoimintaa* (L 169/2001, 2 §), jonka tarkoituksena on ehkäistä toimintakyvyn heikkenemistä, vahvistaa elämän- ja arjenhallintaa sekä työ- ja toimintakykyä. Kuntouttava työtoiminta on sosiaalihuoltolain (L 1301/2014, 14 §) mukaista sosiaalipalvelua ja sen järjestämisestä on vastuussa hyvinvointialue yhteistyössä työ- ja elinkeinotoimiston kanssa. Yhteisenä tavoitteena on nuoren siirtyminen jossain vaiheessa palkkatyöhön. Hyvinvointialue voi järjestää kuntouttavaa työtoimintaa itse, jolloin se on usein työpajatyöskentelyä, mutta se voidaan hankkia myös kokonaan tai osittain esimerkiksi säätiöiltä, yhdistyksiltä tai uskonnolliselta yhteisöltä. Kuntouttavasta työtoiminnasta ei makseta palkkaa, vaan toimeentulo koostuu työttömyyskorvauksesta, kulukorvauksesta ja mahdollisesta matkakorvauksesta (L 169/2001, 18 §).

4.3 Tukea erityisen tuen nuoren työllistymiseen ja työhön

Päivä- ja työtoiminnan lisäksi nuori, jolla on kehitysvamma, voi saada vielä voimassa olevan erityis- huoltolain (L 519/1977, 2 §) mukaan järjestettyä *työhönvalmennusta*. Työhönvalmentaja auttaa kehitysvammaista työnhakijaa työnhakemisessa ja voi toimia työnhakijan ja työnantajan välisenä yhteyshenkilönä. Työsuhteen alkaessa työhönvalmentaja tukee työntekijää työtehtävien oppimisessa ja työyhteisöön tutustumisessa. Työhönvalmentaja on myös tukena mahdollisissa ongelmatilanteissa, uusien työtehtävien opettelussa tai muissa muutoksissa työpaikalla. (Työhönvalmennuksen jana, n.d.) Joskus työhönvalmennus voi olla hyvinkin pitkäkestoinen tai jopa pysyvä palvelumuoto, mikäli työntekijän tuen tarve vaatii sitä (Työ ja työtoiminta 2023).

Erityistä tukea tarvitsevan nuoren työllistymistä voidaan tukea palkkatuella, jolloin voidaan puhua *palkkatuetusta työstä*. Palkkatuki on rahallinen korvaus työnantajalle ja se kannustaa työnantajia palkkaamaan osatyökykyisiä työntekijöitä. Palkkatuki maksetaan työnantajalle, joka palkkaa työttömän, jolla on pysyvä tai pysyväisluonteinen vamma tai sairaus, joka alentaa henkilön tuottavuutta työssä tai puutteita ammatillisessa osaamisessa. Palkkatukea saadakse työnantajan on maksettava työntekijälle työehtosopimuksen mukaista palkkaa. Palkkatukea haetaan TE-palveluista. (Palkkatukea työnantajalle työttömän palkkaamiseen n.d.)

Työ- ja elinkeinoministeriön Työkykyohjelman (2023) mukaan arviolta 65 000 työelämän ulkopuolella olevista osatyökykyisistä henkilöistä haluaisi työskennellä ja kokee myös olevansa työkykyinen ainakin osa-aikaisesti. Työkykyohjelma toteutettiin Marinin hallituksen toimesta vuosina 2019–2023 ja se on toteutettu sosiaali- ja terveysministeriön sekä työ- ja elinkeinoministeriön hallinnoimana. Yhtenä ohjelman toimenpiteenä on lisätty TE-palveluissa työskentelevien työkykykoordinaattoreiden määrää. Heidän tehtävänä on varmistaa, että nuori saa kaikki työllistymistä edistävät palvelut ja tukea myös työnantajaa osatyökykyisen nuoren työllistämässä. Vuonna 2023 työkykykoordinaattoreiden toiminnan painopiste on TE-palveluiden ja hyvinvointialueiden yhteistyön kehittäminen. Työkykyohjelman tavoitteena on ollut luoda palvelujärjestelmä, jolla edesautetaan sekä osatyökykyisten työllistymistä että työssä jaksamista ja tehdä työn vastaanottamisesta myös taloudellisesti kannattavaa. (Työkykyohjelma 2023.)

TE-palveluiden siirtäminen valtiolta kuntien vastuulle linjattiin Marinin hallituksen puoliväliriihessä keväällä 2021 (TE-palvelut 2024 -uudistus). Linjauksen seurauksena käynnistettiin työllisyyden kuntakokeilu, joka päättyy vuoden 2024 lopussa. Eduskunnan vahvistaman lain (Laki työllistymisen monialaisesta edistämisestä 2023) mukaan työllisyyspalveluiden järjestämisvastuu siirtyy 1.1.2025 alkaen pysyvästi kunnille. Tämä mahdollistaa monialaisen yhteistoimintamallin, jossa työvoimaviranomainen, hyvinvointialue ja Kansaneläkelaitos arvioivat nuoren palvelutarpeen ja voivat kokonaisvaltaisesti suunnitella yhdessä nuoren kanssa tarkoituksenmukaiset terveyttä, hyvinvointia ja työllistymistä edistävät palvelut (Laki työllistymisen monialaisesta edistämisestä 2023).

5 Opinnäytetyön tarkoitus, tavoite ja tutkimustehtävät

Tämän kuntoutuksen ohjauksen opinnäytetyön tarkoituksena oli kartoittaa olemassa olevaa tietoa erityistä tukea tarvitsevien ja neuropsykiatrisia erityispiirteitä omaavien nuorten (alle 29-vuotiaiden) työllistymisestä palkkatyöhön ammatillisen koulutuksen päättymisen jälkeen. Tavoitteena oli selvittää, millaiset mahdollisuudet työllistymiseen kohderyhmällä on ja millaista tukea työllistymiseen on saatavilla. Ensimmäisen tutkimustehtävän osalta ei haluttu määritellä näkökulmaa, sillä tietoa työllistymiseen yhteydessä olevista tekijöistä haluttiin selvittää mahdollisimman laajasti ja eri näkökulmista. Lisäksi haluttiin toisena tutkimustehtävänä selvittää, millaista tukea työelämään siirtymisen nivelvaiheessa tarvittaisiin ja tähän tutkimustehtävään haluttiin nimenomaan nuorten oma näkökulma.

Konkreettiset tutkimuskysymykset olivat:

1. Mitkä tekijät ovat yhteydessä alle 29-vuotiaan neurokirjon nuoren työllistymiseen?
2. Mitä näkemyksiä alle 29-vuotiailla neurokirjon nuorilla on työllistymisen tai työhön kiinnittymisen tuesta?

6 Toteutus

6.1 Tutkimusmenetelmän valinta ja kuvaus

Tämän kuntoutuksen ohjauksen opinnäytetyön tutkimusmenetelmäksi valittiin kuvaileva kirjallisuuskatsaus, koska haluttiin selvittää, mistä näkökulmista ilmiötä oli aiemmin tutkittu ja koota tietoa työllistymiseen yhteydessä olevista tekijöistä. Lisäksi haluttiin selvittää neurokirjon nuorten näkemyksiä työllistymiseen ja työhön kiinnittymiseen liittyvästä tuesta. Kuvaileva kirjallisuuskatsaus mahdollistaa aineiston valinnan laajalti ja ilman tiukkoja rajoituksia. Kirjallisuuskatsauksen tavoitteena on myös tunnistaa mahdollisia uusia interventioita ja pohtia niiden toimivuutta. (Kankkunen & Vehviläinen-Julkunen 2013, 92–93.)

Kuvaileva kirjallisuuskatsaus voidaan jakaa neljään vaiheeseen, jotka ovat tutkimuskysymysten valinta, aineiston valinta, kuvailun rakentaminen ja tulosten tarkastelu (Kangasniemi, Utriainen, Ahonen, Pietilä, Jääskeläinen & Liikanen 2013, 294). Vaiheet on kuvattu kuviossa 2. Kirjallisuuskatsauksen prosessin aikana tehdyt valinnat tehdään harkitusti ja perustellusti ja niiden tulee olla kirjattu muistiin niin, että tulokset pystytään kirjoittamaan katsaukseen läpinäkyvästi. Katsauksen on oltava johdonmukainen ja toistettava. (Vilka 2023, 38–42.) Opinnäytetyöprosessissa pyrittiin noudattamaan kirjallisuuskatsauksen vaiheita ja periaatteita.

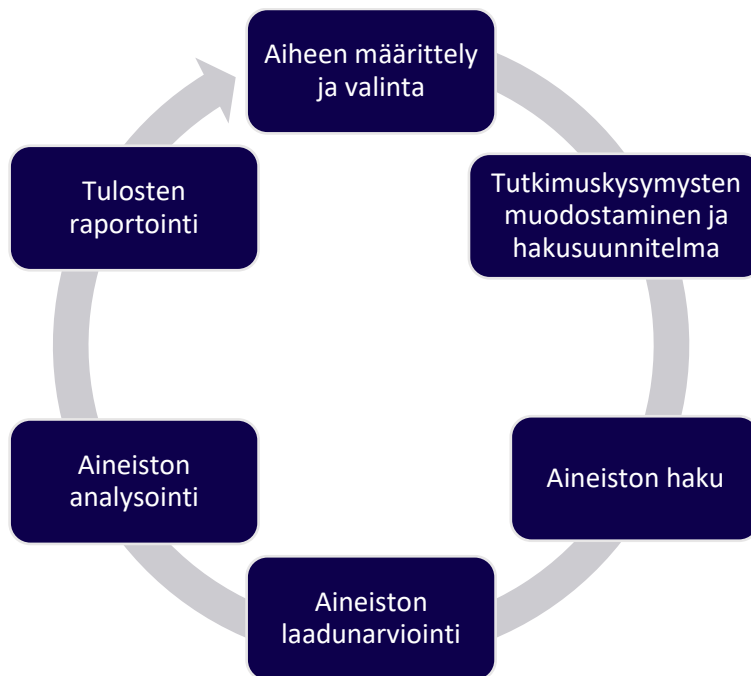
Kuvio 2. Kirjallisuuskatsauksen vaiheet (Kangasniemi, Utriainen, Ahonen, Pietilä, Jääskeläinen & Liikanen 2013, 294, muokattu)

Kirjallisuuskatsauksen ensimmäisessä vaiheessa (kuvio 2) määritellään alustavien hakujen ja aihepiiriin liittyvään kirjallisuuteen tutustumisen pohjalta tutkimustehtävä. Onnistuneella rajauksella saadaan tutkittavaa ilmiötä varten ajankohtainen ja relevantti tutkimusaineisto, jota tarkastellaan oman alan näkökulmasta. (Sarajärvi & Tuomi 2018, 174–175.) Toisessa vaiheessa (kuvio 2) suoritetaan kirjallisuushaku ja perehdytään löydettyyn aineistoon, sisältäen aineiston laadun arvioinnin. Olennaista tässä vaiheessa on tarkastella aineiston sisältöä suhteessa tutkimuskysymyksiin. (Kangasniemi ym. 2013, 295.)

Kirjallisuuskatsauksen kolmas vaihe (kuvio 2) sisältää tutkimuskysymyksiin vastaavan aineiston analysoinnin ja kuvailun. Kangasniemi ja muut (2013) toteavat tämän vaiheen olevan aineistolähtöistä ja edellyttävän kokonaisuuden hallintaa ja aineiston tuntemista. Vaihe sisältää aineiston järjestämisen ja yhteenvedon, jonka pohjalta tutkimustulokset voidaan raportoida.

Kirjallisuuskatsauksen viimeisessä vaiheessa (kuvio 2) tarkastellaan aineistosta nousseita tuloksia. Tulosten sisällöllisen arvioinnin lisäksi raportoinnissa arvioidaan menetelmän soveltuvuutta sekä arvioidaan tutkimuksen etiikkaa ja luotettavuutta. Tulosten analysoinnin lisäksi myös niiden pohdinta on oleellinen osa raportointia. (Kangasniemi ym. 2013, 297.)

Vastaavaa kuvion 2 prosessia voidaan kuvata myös kuviolla 3. Vilka (2023, 40) kuvaa Machi & McEvoy'n (2022) tutkimuksen pohjalta kirjallisuuskatsausta iteratiivisena prosessina, jossa korostetaan katsausprosessin aikaista kriittistä ajattelua ja jatkuvaa työstämistä sisältävänä ongelmanratkaisu- ja päätöksentekoprosessina (kuvio 3). Sen vaiheet ovat aiheen määrittely ja valinta, tutkimuskysymysten muodostaminen ja hakusuunnitelma, aineiston haku, aineiston laadunarviointi, aineiston analysointi ja tulosten raportointi. Aiheen määrittelyn ja valinnan jälkeistä prosessia kuvataan seuraavissa kappaleissa.

Kuvio 3. Kirjallisuuskatsaus prosessina (Vilka 2023, 41, muokattu).

6.2 Aineiston keruu

Aineiston keruu aloitettiin pohtimalla hakusanoja ja hakulausekkeita, joilla olisi mahdollista saavuttaa aineisto, joka vastaa tutkimuskysymyksiin. Tutkimuskysymysten, hakusanojen ja -lausekkeiden valinnassa hyödynnettiin PICO-menetelmää (kuvio 3). Hakusanojen määrittely tehtiin taulukon muotoon suomen, englannin ja ruotsin kielillä ja se on kuvattuna taulukossa 1.

Taulukko 1. PICO-menetelmän hyödyntäminen opinnäytetyön ilmiöstä hakulausekkeiksi suomeksi, englanniksi ja ruotsiksi.

KOHDERYHMÄ (P)	MIELENKIINNON KOHDE (I)	VERTAILU (C)	LOPPUTULOS (O)
nepsy-nuoret, nuoret aikuiset, neurokirjo, nepsy, neuropsykiatriset erityispiirteet, autismi, ADHD	työllistyminen, työelämään siirtyminen, nivelvaiheen tukitoimet	haasteet työllistymisessä, tukitoimien puuttuminen	palkkatyö, työelämään kiinnittyminen
neurodiversity, young adults, autism, ADHD	employment, access to employment, transitional phase	challenges of employment	gainful employment, integration into working life
neuropsykiatriska funktionshinder, aspergers syndrom, autism, ASD, ADHD, unga vuxna	arbetsliv, sysselsättning	brist på stöd	lönearbete, avlönat arbete

PICO tarkoittaa lyhennettä sanoista *patient* (P) eli kohderyhmä, *intervention* (I) eli mielenkiinnonkohde, *comparison* (C) eli vertailu ja *outcome* (O) eli lopputulos. (Tutkimustiedon hakeminen n.d.) Hakusanojen valinnassa hyödynnettiin myös Finto.fi -sivustoa sekä käytettyjen tietokantojen käsitteistöjä. Hakusanoista muodostettiin hakulausekkeita Boolean operaattoreita AND, OR ja NOT hyödyntäen. Eri tietokantoihin, kuten Finna ja Medic, tehtiin useita koehakuja ennen varsinaista tiedonhakua. Koehakuja tehtiin maaliskuuhun 2023 aikana eri hakusanayhdistelmin. Koehakujen myötä opinnäytetyön kohderyhmää päädyttiin rajaamaan koskemaan neurokirjon nuoria aikuisia kaikkien erityisen tuen tarpeessa olevien nuorten aikuisten sijaan, koska erityisen tuen tarve hakulausekkeissa tuotti liian laajoja tuloksia. (Tutkimustiedon hakeminen n.d.)

Opinnäytetyön varsinainen aineistohaku tehtiin lopulta neljään eri tietokantaan, jotka olivat Cinahl Ultimate, Medic, Medline ja ProQuest (kuviokuva 3). Tietokannat valittiin niiden kuvauksen ja koehakujen perusteella. Cinahl Ultimate on laaja hoitotieteiden ja terveystutkimuksen tietokanta. Medic

on valituista tietokannoista ainoa kotimainen ja sen alaa ovat terveystieteet. Medline on lääke- ja terveystieteiden sekä lähialojen kansainvälinen tietokanta. ProQuest taas sisältää yhteensä 42 tietokantaa, jotka kattavat yleisimmät tieteenalat. Tietokantojen valintaan vaikutti myös se, että valittuihin tietokantoihin oli opiskelijoilla pääsy Jyväskylän ammattikorkeakoulun (jatkossa JAMK) käyttöliittymän kautta. Hakuja tehtiin 23.4.2023 ja haut toistettiin molempien opiskelijoiden toimesta 27.4.2023. Tämän jälkeen hakutuloksia rajattiin sisäänotto- ja poissulkukriteerien avulla sekä otsikon ja tiivistelmän perusteella 29.4.2023, jolloin suoritettiin vielä kerran haku samoilla hakulausekkeilla ja tarkenteilla tulosten varmistamiseksi. Tuolloin havaittiin, että ProQuest-tietokanta antaa tuloksia kaksi kappaletta enemmän, kuin aikaisemmat haut. Uutena tietokantaan lisätyt tutkimukset todettiin kuitenkin otsikon ja tiivistelmän perusteella kelpaamattomiksi opinnäytetyön aineistoon. Hakulausekkeet ja hakujen tarkennukset selitetään seuraavaksi ja ne on myös koottu taulukkomuotoon taulukossa 2, joka jatkuu seuraavalle sivulle.

Taulukko 2. Hakulausekkeet tietokannoittain tarkenteineen ja tuloksineen.

TIETOKANTA	HAKULAUSEKE	TARKENNUKSET	HAUN TULOKSET	VALITTIIN
Cinahl Ultimate (EBSCO)	autism or neurodiversity OR ADHD AND employment		759	
	autism or neurodiversity OR ADHD AND employment AND "young adults"		91	
		koko teksti	47	
		vertaisarvioitu	39	
		alkaen 1.1.2018	18	
		ikäryhmä aikuiset 19–44 v.	4	0
MedLine	autism or ADHD or neurodiversity AND employment		764	
	autism or ADHD or neurodiversity AND employment AND "young adults"		82	
		koko teksti	20	
		vertaisarvioitu	20	
		alkaen 1.1.2018	11	

		ikäryhmä nuoret aikuiset 19–24 v.	9	3
Medic	nepsy* neurokirjo* autis* AND työ*		18	
		koko teksti	12	
		alkaen 1.1.2018	9	1
ProQuest	autism OR neurodiversity OR ADHD AND "access to em- ployment"		1043	
	autism OR neurodiversity OR ADHD AND "access to em- ployment" AND "young adults"		442	
		koko teksti	431	
		vertaisarvioitu	55	
		1.1.2018 jälkeen	28	3
Google Scho- lar	neuropsykiatriska funkti- onshinder och sysselsättning	julkaistu 2018–2023	303	0
	aspergers syndrom eller ADHD och arbetsliv	julkaistu 2018–2023	184	1
Yhteensä				8

ProQues -tietokanta oli englanninkielisistä tietokannoista ainoa, joka antoi tuloksia hakusanalla "access to employment", kun muissa tietokannoissa työllistymiseen tai työn saamiseen viittaava hakusana jouduttiin lyhentämään muotoon employment eli työllisyys, jotta hakutuloksia saatiin. ProQuestista nostettiin tarkennuksien jälkeen tarkempaan tarkasteluun 28 tutkimusartikkelia, joista lopulliseen opinnäytetyön aineistoon valittiin sisäänotto- ja poissulkukriteereiden, otsikon ja tiivistelmän perusteella kolme (taulukko 2).

Cinahl Ultimate antoi tuloksia runsaasti ensimmäisellä hakulausekkeella, mutta hakusanan "young adults" eli nuoret aikuiset lisääminen rajasi haun tulokset alle sataan. Tarkennuksien jälkeen tarkempaan tarkasteluun Cinahlista nousi neljä tutkimusta, joista lopulta aineistoon ei valittu yhtään, sillä ne eivät otsikon tai tiivistelmän perusteella vastanneet tutkimuskysymyksiin (taulukko 2). Medlinen hakutulosten määrä oli samansuuntainen Cinahlin määrän kanssa, mutta tarkempaan tarkasteluun siitä nostettiin yhdeksän tutkimusta. Näistä neljä valittiin opinnäytetyön aineistoon sisäänotto- ja poissulkukriteereiden sekä otsikkoon ja tiivistelmään tutustumisen jälkeen (taulukko 2).

Mediciin käytettiin suomenkielisiä hakulausekkeita, jotka erosivat hieman englanninkielisistä. Tarkennuksien jälkeen tarkasteluun jäi Medicistä yhdeksän tutkimusta tai artikkelia ja niistä valittiin yksi soveltuvaksi opinnäytetyön aineistoon (taulukko 2). Suomalaisten tutkimusartikkelien vähäisyyden vuoksi päätettiin manuaalisella haulla etsiä lisää pohjoismaista tutkimustietoa. Kuvaileva kirjallisuuskatsaus mahdollistaa aineiston valinnan ilman tiukkoja rajoituksia, joten manuaalisella haulla aineistoa voitiin hyvin täydentää (Kankkunen & Vehviläinen-Julkunen 2013, 96–97). Haku tehtiin Google Scholarin avulla hyödyntäen ruotsinkielisiä hakusanoja ja seulomalla hakutuloksia otsikoiden perusteella. Kahden eri hakusanayhdistelmän tuloksista valittiin tarkempaan tarkasteluun kaksi ruotsinkielistä tutkimusta, joista toinen jouduttiin hylkäämään kuitenkin tarkemman perehtymisen jälkeen, sillä se ei vastannut opinnäytetyön tutkimuskysymyksiin, vaikka otsikko olikin vaikuttanut tarkoitukseen soveltuvalta (taulukko 2).

Hakutuloksia kaikista tietokannoista rajattiin otsikon ja tiivistelmän perusteella sekä hyödyntäen sisäänotto- ja poissulkukriteereitä, jotka on kuvattu taulukossa 3. Aineistoon valittiin vertaisarvioituja tieteellisiä alkuperäistutkimuksia tai alkuperäistutkimuksesta kertovia artikkeleita, jotka käsittelevät neurokirjon nuoria aikuisia ja jotka oli julkaistu vuosina 2018–2023. Lisäksi edellytettiin, että julkaisu on saatavilla suomen, englannin tai ruotsin kielellä koko tekstinä maksuttomasti opiskelijalle tai JAMKin käyttöliittymän kautta maksettuna ja että julkaisu vastaa tutkimuskysymyksiin tai toiseen niistä (taulukko 3). Aineisto pyrittiin valitsemaan läpinäkyvästi ja toistettavasti sekä raportoimaan tarkasti. Opinnäytetyön aineistoksi muodostui kahdeksan tutkimusta tai tutkimusartikkelia, joista yksi oli suomenkielinen, yksi ruotsinkielinen ja kuusi englanninkielistä.

Taulukko 3. Aineiston sisäänotto- ja poissulkukriteerit.

SISÄÄNOTOKRITEERIT	POISSULKUKRITEERIT
1. Julkaisu saatavilla koko tekstinä maksuttomasti tai opiskelijalle JAMKin maksaman käyttöliittymän kautta	1. Julkaisu on maksullinen opiskelijalle
2. Julkaisuvuosi 2018–2023	2. Julkaistu ennen vuotta 2018
3. Vertaisarvioitu tieteellinen tutkimus, tutkimusartikkeli tai muu tieteellinen julkaisu	3. Julkaisu ei täytä tieteellisen julkaisun kriteerejä
4. Julkaisu vastaa tutkimuskysymykseen tai molempiin niistä	4. Julkaisu ei vastaa tutkimuskysymyksiin
5. Tutkimus käsittelee nuoria neurokirjon aikuisia	5. Tutkimus ei käsittele neurokirjon nuoria aikuisia
6. Alkuperäistutkimus tai alkuperäistutkimuksesta kertova artikkeli	6. Julkaisu ei ole alkuperäisjulkaisu tai alkuperäisjulkaisusta kertova artikkeli
7. Julkaisun kielenä suomi, englanti tai ruotsi	7. Julkaisun kielenä muu kuin suomi, englanti tai ruotsi

Aineistoon valittujen tutkimusten laatua arvioitiin itsenäisesti kahden opiskelijan toimesta Joanna Briggs Instituutin (jatkossa JBI) arviointikriteereiden mukaan (kuviot 3). Kriteereistä käytettiin Hoitotyön tutkimussäätiön suomentamia versioita. Opinnäytetyön aineiston artikkeleista selvitettiin aluksi menetelmä, jota kussakin tutkimuksessa oli käytetty ja valittiin menetelmän mukainen JBI-arviointikriteeristö. Viisi tutkimusta arvioitiin laadullisen tutkimuksen kriteerien mukaan, yksi tapussarjan kriteerein, yksi kvantitatiivisen tutkimuksen kriteerein ja yksi poikkileikkaustutkimuksen kriteereillä. Molempien opiskelijoiden tehtyä tahoillaan arvioinnit, niiden perusteella tehtiin yhteinen arviointi, mikä lisäsi arvioinnin luotettavuutta. Liitteessä 1 on koko aineiston artikkelikohtaiset JBI-arvioinnit ja taulukkoon 4 on lisätty arviointien pistemääräiset tulokset. Kaikki aineistoon valitut tutkimukset läpäisivät JBI-arvioinnin. Kaksi tutkimusartikkeliä sai arvioinnissa täydet pisteet, kolme artikkeliä sai tuloksen 9/10 ja yksi artikkeli tuloksen 8/10, yksi 7/10 ja yksi tuloksen 8/9. Arviointikriteerit olivat hieman erilaiset eri tutkimustyypeille, mikä selittää erot täysien pisteiden lukumäärälle. (Tutkimusten arviointikriteeristöt (JBI) n.d.)

6.3 Aineiston kuvaus

Aineisto koostui kahdeksasta vertaisarvioidusta tutkimuksesta. Kuusi tutkimuksista oli laadullisia tutkimuksia, yksi poikkileikkaustutkimus, yksi kvasikokeellinen tutkimus ja yksi tapaussarjatutkimus. Tutkimuksista yksi oli suomenkielinen, yksi ruotsinkielinen ja kuusi englanninkielistä. Suomenkielinen tutkimus oli julkaistu Suomessa ja ruotsinkielinen Ruotsissa, mutta englanninkielisten tutkimusten julkaisumaat vaihtelivat hieman. Yksi niistä oli Ranskasta, kolme Yhdysvalloista ja kaksi Australiasta. Suurin osa aineistosta käsitteli neurokirjoa autismikirjon näkökulmasta. Kahdessa tutkimuksista kohderyhmänä oli nuoret, joilla on todettu Aspergerin oireyhtymä, joka on osa autismikirjoa. Ainoastaan yksi tutkimus käsitteli autismikirjon lisäksi nuoria, joilla on ADHD.

Kolmessa tutkimuksessa käsiteltiin kuntoutusinterventiota tai työskentelymallia. Tutkimuksissa tarkasteltiin aihetta neurokirjon nuoren, heidän vanhempiensa ja palveluntuottajien näkökulmista, mitkä soveltuivat vastaamaan tämän opinnäytetyön ensimmäiseen tutkimuskysymykseen. Aineiston tutkimuksista kolme vastasi myös toiseen tämän opinnäytetyön tutkimuskysymykseen ja niissä näkökulmana oli neurokirjon nuoren ajatukset tarvittavasta tuesta ja mukautuksista. Kaikki tutkimukset oli julkaistu viiden vuoden sisällä nykyhetkestä. Aineisto on kuvattu taulukossa 4, joka jatkuu sivulle 32.

Taulukko 4. Aineiston (N=8) kuvaus aakkosjärjestyksessä ja JBI-arvioinnin tulos.

Tekijät/vuosi/maa Tietokanta	Nimi (suluissa tutkimustyyppi)	Tavoite/tarkoitus	Tulokset tutkimustehävien näkökulmasta	JBI-arviointi
Anderson, C., Butt, C. & Sarsony, C. 2020. ProQuest. Yhdysvallat	Young Adults on the Autism Spectrum and Early Employment-Related Experiences: Aspirations and Obstacles. (Laadullinen tutkimus)	Tutkimuksessa selvitetiin haastattelemalla odotuksia ja kokemuksia työhölämään liittymen. Osallistujina 12 autismikirjon nuorta aikuista sekä 28 autismikirjon nuoren vanhempaa.	Työhölämään siirtymisen ja kiinnittymisen haasteet liittyivät autismikirjioon kuuluviin mm. sosiaalisen kommunikation haasteisiin. Tukea tarvittiin sekä lähipiiriltä että työympäristön mukautuksista ja palvelujärjestelmästä.	10/10

<p>Appelqvist-Schmidlechner, K., Lämsä, R. & Tuulio-Henriksson, A. 2018. Medic. Suomi</p>	<p>Oma väylä. Kelan neuropsykiatrisen kuntoutuksen soveltavuus, hyödyt ja koettu vaikeuttavuus. (Laadullinen tutkimus)</p>	<p>Kelan rahoittaman kaksiosaisen tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää kuntoutusmallin soveltuvuutta kohderyhmälle sekä arvioida kehittämistavoitteiden toteutumista. Tutkimuksessa oli mukana Oma väylä -kuntoutukseen ohjautuneita henkilöitä), joista alkuvaiheessa osallistui 202 hlöä. Tietoa kerättiin myös kuntoutuksen ohjaajilta sekä ryhmähaastatteluissa osallistujien vanhemmilta.</p>	<p>Kuntoutujasta itsestään lähtevä motivaatio on edellytys intervention onnistumiselle ja moniammatillinen yhteistyö on myös olennaisen osa kuntoutusta. Sekä Oma väylä -ohjaajat että suurin osa kuntoutujista (70–80 %) arvioi kuntoutuksen vaikuttaneen heidän tilanteeseensa positiivisesti. Tätä edesauttoi kuntoutuksen räätälöitävyys osallistujan tarpeisiin sopivaksi. Oikea-aikaiseksi kuntoutuksen koki 49 %. Kolmasosa koki, että olisi tarvinnut kuntoutusjaksoa jo paljon aikaisemmin. Neuropsykiatriset kuntoutujat tarvitsevat erityistä tukea työelämään siirtymisessä.</p>	<p>9/10</p>
---	--	---	--	-------------

<p>Boström, J. & Shamoun, N. 2018. Pro gradu. Ruotsi</p>	<p>"Men jag är ju liksom som vem som helst". Perspektiv på arbetsplats från fem personer med Aspergers syndrom. (Laadullinen tutkimus)</p>	<p>Tutkimuksessa selvitetiin haastattelemalla, kuinka nuoret aikuiset, joilla on Asperger (nyk. autismi) kokevat asemansa työmarkkinoilla. Tutkittiin, kuinka diagnoosi on heidän oman näkemyksensä mukaan vaikuttanut työllistymiseen ja työhön kiinnittymiseen. Tutkimukseen osallistui 5 nuorta, joiden keski-ikä oli 26,8 vuotta.</p>	<p>Diagnoosi koettiin työllistymisen ja työhön kiinnittymisen osalta sekä heikkoutena että vahvuutena. Tärkeimpinä vahvuuksina mainittiin erittäin hyvä yksityiskohtien erottelukyky, oikeudentaju, rehellisyys, erityislahjakuudet ja kyky keskittyä, joka vie myös paljon energiaa. Suurimmaksi haasteeksi koettiin sosiaaliset koodit ja viestintä. Parannusehdotuksina mainittiin työhönvalmennus, autistitietoisuuden lisääminen työpaikoilla, työpaikalle järjestettävä tuki ja neuroesteettömyyden huomioiminen työpaikalla. Asenne muutosta peräänkuulutettiin sekä koulutusjärjestelmään että työpaikoille.</p>	<p>9/10</p>
--	--	---	--	-------------

<p>Connor, A., Sung, C., Strain, A., Zeng, S. & Fabrizio, S. 2019. Medline (EBSCO). Yhdysvallat</p>	<p>Building Skills, Confidence, and Wellness: Psychosocial Effects of Soft Skills Training for Young Adults with Autism. (Kvasikokeellinen tutkimus)</p>	<p>Tutkimuksessa selvitettiin 26 autismikirjon nuoren sosiaalisten taitojen, itseluottamuksen ja psyykkisen hyvinvoinnin kehittymistä ASSET-intervention myötä. Sosiaaliset taidot helpottavat työnsaantia ja työhön ja työyhteisöön kiinnittymistä tutkimuksen mukaan. Tutkimukseen osallistujien iät sijoituivat 17 ja 25 ikävuo- den väliin, eivätkä he olleet mukana muissa työhön liittyvissä sosiaalisten taitojen interventioissa.</p>	<p>Tutkittavien minäpystyvyys lisääntyi tutkimuksen aikana ja sen jälkeen. Minäpystyvyyttä, jonka osa-alueet olivat sosiaaliset taidot, itseluottamus ja psyykinen hyvinvointi, tarkasteltiin työhön sitoutumisen tärkeimpänä tekijänä. Työhön liittyvissä sosiaalisissa taidoissa havaittiin parannusta heti intervention jälkeen, mutta seurannassa tulokset eivät olleet enää merkittäviä. Itseluottamuksen kasvun osalta tulokset säilyivät myös seurannassa. Psyykkisen hyvinvoinnin osalta tuloksia löydettiin ahdistusoireiden vähenemisessä seurannassa, mutta ei välittömästi intervention jälkeen. Mielen terveyteen ja sen vaikutukseen työssä tulisi kiinnittää huomiota.</p>	<p>8/9</p>
---	--	---	---	------------

<p>Dean, E., Hagiwara, M., Shogren, K., Wehmeyer, M. & Shrum, J. 2021. Medline (EBSCO). Yhdysvallat</p>	<p>Promoting Career Design in Youth and Young Adults with ASD: A Feasibility Study. (Laadullinen tutkimus)</p>	<p>Tarkoituksena oli tutkia autismikirjon nuorilla ja nuorilla aikuisilla (n=25) urasuunnittelun SDCDM-mallia. Tavoitteena oli saada tietoa mallin vaikuttavuudesta ammatilliseen osaamiseen, tavoitteiden saavuttamiseen ja työllisyyteen sekä itse-määräämisoikeuteen liittyen. Lisäksi tavoitteena oli saada tietoa mallin käytettävyydestä autismikirjon nuorten ja nuorten aikuisten parissa sekä nuorten itsensä kokeuksia mallin käytöstä.</p>	<p>Tutkittavien itsearvioitu ammatillinen osaaminen kasvoi urasuunnittelun myötä. Tutkittavat olivat tyytyväisiä urasuunnittelun SDCDM-malliin ja kokivat saaneensa siitä motivoivia välineitä työelämään. Tutkimuksen mukaan autismikirjon nuoret ja nuoret aikuiset voivat hyötyä jäsenelystä prosessista tavoitteidensa saavuttamiseksi. Tutkittavien työllistymisessä ei havaittu merkittäviä muutoksia tutkimuksen aikana, mutta tutkimus oli kestoltaan noin 2,5 kuukautta, mikä on lyhyt aika työllisyysmarkkinoilla.</p>	<p>7/10</p>
<p>Pillay, Y., Brownlow, C. & March, S. 2021. ProQuest. Australia</p>	<p>Transition Services for Young Adults on the Autism Spectrum in Australia. (Laadullinen tutkimus)</p>	<p>Tutkimuksessa tarkoituksena oli tutkia mitkä tekijät estävät tai helpottavat autismikirjon nuorten aikuisten siirtymävaihetta kohti aikuisuutta palveluntarjoajien näkökulmasta. Tutkimukseen osallistui neljätoista vammaispalvelujen tarjoajaa/tuottajaa mm. työllisyyspalveluista, koulutussektorilta ja vammaispalveluista.</p>	<p>Haasteena työllistymisessä ovat sekä palvelujärjestelmän työntekijöiden että työnantajien puutteellinen tietämys autismista. Heidän vahvuuksiaan ei myöskään tunneta riittävästi. Työllistymistä olisi mahdollista tukea moniammatillisella yhteistyöllä. Nuori ei saisi myöskään pudota nivelvaiheessa palvelujärjestelmän ulkopuolelle.</p>	<p>8/10</p>

<p>Pillay, Y., Brownlow, C. & March, S. 2022. Pro-Quest. Australia</p>	<p>Transition approaches for autistic young adults: A case series study. (Tapaussarjatutkimus)</p>	<p>Tavoitteena oli löytää sellaisia riskejä ja suojaavia tekijöitä, jotka liittyvät onnistuneeseen tai epäonnistuneeseen siirtymävaiheeseen nuoren elämässä. 12 kuukauden seurantajaksoon osallistui 9 nuorta autisimikirjon diagnoosin saanutta aikuista. Osallistujien iät sijoittuivat 19 ja 25 ikävuoden väliin.</p>	<p>Tutkittavien tyytyväisyys elämään sekä integroituminen yhteisöön pysyivät alhaisella tasolla tutkimusjakson ajan. Työttömyys liittyi vahvasti elämänlaadun heikkenemisen kokemukseen. Perheen sosiaalinen tuki koettiin suojaavaksi tekijäksi, vaikka se saattoi ilmetä myös liiallisena suojeluna. Palvelujärjestelmän riittämätön tuki opiskelun aikana ja siirtymävaiheessa niiden jälkeen koettiin ongelmaksi.</p>	<p>9/10</p>
<p>Vincent, A., Da Fonseca, D., Baumstarck, K., Charvin, I., Alcaraz-Mor, R. & Lehucher-Michael, M-P. 2018. Medline (EBSCO). Ranska</p>	<p>The quality of life and the future of young adults with Asperger syndrome. (Poikkileikkaustutkimus)</p>	<p>Tutkimuksessa oli tavoitteena selvittää Aspergerin oireyhtymän vaikutusta nuorten aikuisten sosio-ammattiliseen kehitykseen, elämänlaatuun ja tulevaisuuden näkyelmiin. Kyselytutkimukseen valittiin älykkyydeltään normaaleja nuoria aikuisia, jotka saivat hoitoa nuorisopsykiatrian osastolla diagnosoidun autisimikirjon vuoksi. Osallistujia tutkimuksessa 24 ja heidän keski-ikänsä oli 22,2 vuotta.</p>	<p>Työelämään siirtymisen haasteet liittyivät Aspergerin oireyhtymän (nyk. autismi) aiheuttamiin viestinnän ja sosiaalisen vuorovaikutuksen erityispiirteisiin, haasteisiin työnhakuprosessissa sekä työpaikan asenteisiin. Tukea tarvittiin sosiaalisten taitojen oppimiseen "työpaikkavalmennuksen" avulla. Lisäksi toivottiin työyhteisöihin parempaa ymmärrystä erityispiirteistä.</p>	<p>8/8</p>

6.4 Aineiston analysointi

Kirjallisuuskatsauksen aineisto järjesteltiin aluksi aineistolähtöisen sisällönanalyysin periaatteiden mukaisesti (kuvio 3). Tutkimusaineisto pelkistettiin ja luokiteltiin, jotta saatiin muodostettua kokonaiskäsitteily tarkasteltavasta ilmiöstä. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 138–140.) Aineistolähtöinen sisällönanalyysi on menetelmänä perusteltavissa, koska se ohjaa tutkimusprosessia kaikissa vaiheissa ja sen avulla sekä tutkimustehtävät että tutkittavana oleva rajattu ilmiö kulkevat mukana aineiston läpikäynnissä (Tuomi & Sarajärvi 2018, 104–105).

Aineiston läpikäynnin yhteydessä ilmiötä tutkittiin käsittekartan avulla. Aineiston analyysia lähdettiin tekemään aineistolähtöisen sisällönanalyysin mukaan ja pelkistystä jaettiin työelämään siirtymistä edistäviin ja estäviin tekijöihin sekä nuoren näkökulmaan tuen tarpeesta. Analysointi aloitettiin aineistolähtöisellä sisällönanalyysillä, mutta analyysin edetessä hyödynnettiin myös ICF-viitekehikseen perustuvaa teoriaohjaavaa sisällönanalyysiä ensimmäisen tutkimuskysymyksen kohdalla. Analyysin edetessä kokoavat käsitteet ensimmäisen tutkimustehtävän osalta muodostettiin ICF-mallin mukaan ja ne jakaantuivat ympäristötekijöihin ja yksilöön liittyviin tekijöihin. Myös teoriaohjaava sisällönanalyysi etenee aineiston mukaan, mutta käsitteiden muodostamisen vaiheessa aineisto liitetään teoreettisiin käsitteisiin. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 133, 140–145.) Aineiston englannin- ja ruotsinkielisiä tutkimuksia luettiin alkuperäisellä kielellä, eikä niitä pyritty suomentamaan kokonaan. Tärkeämmäksi koettiin tutkimusten sisällön, tavoitteiden ja tulosten ymmärtäminen. Joitakin vieraskielisiä käsitteitä suomennettiin MOT-sanakirjan avulla, johon opiskelijoilla on pääsy JAMKin käyttöliittymän kautta.

Aineistosta poimittiin tutkimuskysymyksiin vastaavia ilmauksia, jotka koottiin taulukkoon, josta on esimerkki taulukossa 5. Ilmaus merkittiin numerolla, josta selviää mistä tutkimuksesta alkuperäisilmaus on otettu. Kokonaisuudessaan alkuperäisilmauksia nostettiin tarkasteluun 66 kappaletta (kuvio 4). Jokaisesta alkuperäisilmauksesta muodostettiin pelkistetty ilmaus (taulukko 5). Koko aineisto käytiin huolellisesti läpi ja kaikki tutkimuskysymyksiin vastaavat ilmaukset nostettiin esille. Aineistoa luettiin läpi useita kertoja kahden opiskelijan toimesta.

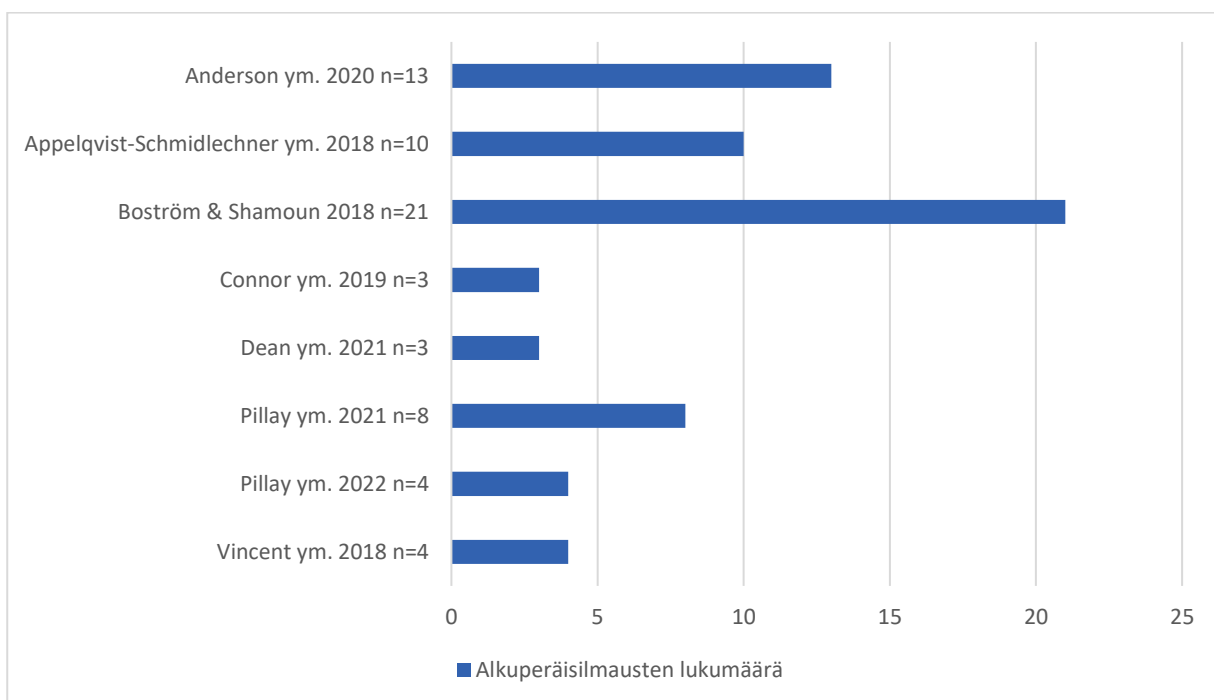
Taulukko 5. Esimerkki aineiston pelkistämisestä.

Alkuperäisilmaukset	Pelkistetyt ilmaukset	Alaluokat
"... employers expect youth to be socially comfortable and to have a precise career plan, which is generally an abstract requirement for individuals with Asperger syndrome." (8)	Työnantajien odotusten vaativuus suhteessa Asperger-nuoren toimintakykyyn.	Työelämän asenteet
"There is a clear need to educate those involved in providing pre-employment or employment experiences so that autistic traits...are not interpreted as intentionally rude or aggressive..." (1)	Työkokemuksia tarjoavien tietoisuuden lisääminen autistisista piirteistä.	
"Ja, vet jag exakt vad det är jag ska göra så gör jag det väldigt intensivt och snabbt och stänger av allt annat och bara gör det." (3)	Vahvuutena kyky keskittyä ja työskennellä intensiivisesti.	Yksilön vahvuudet
"The fact of the matter is that someone like Gregory is the last person who is going to be a security risk because he literally cannot lie... If you tell him that these are the rules, he is going to follow those rules. And there is nothing you can do to make him brake the rules." (1)	Autismikirjolla oleva työntekijä on luotettava, koska hän ei kykene valehtelemaan tai toimimaan sääntöjen vastaisesti.	
"Kuntoutuja sai huomattavasti itsevarmuutta, kun sai ensimmäisen työpaikkansa kuntoutusjakson aikana. Hän oppi pukeutumaan siististi, pitämään huolta henk. koht. hygieniastaan ja omaksi riittävät taidot työhaastattelusta selviytymiseen." (2)	Työhön pääsy lisäsi nuoren itsevarmuutta, haastatteluvalmiuksia ja siistin ulkomuodon tärkeyden ymmärtämistä.	Omanarvontunto
"Respondenten pratar även om mestadels negativa upplevelser på praktiker och arbeten där han varit. När hen inte blev skickad till fler praktikplatser genom arbetsförmedlingen uttrycker hen sig som följande: lite synd men återigen." (3)	Nuori menettää negatiivisten työharjoittelun ja -kokemusten takia uskonsa työllistymiseen palkkatyöhön.	
" Ohjaajilta kysyttiin lisäksi avoimella kysymyksellä, miten he arvioivat kuntoutuksen vaikuttaneen asiakkaan vointiin ja elämäntilanteeseen... <i>Itsetunnon vahvistuminen opiskelussa tapahtuneiden onnistumisien kautta, usko omaan osaamiseen ja oman jatkosuunnitelman toteuttamiseen kasvoi. Suunnitelmat toisen asteen opinnoista muuttuivat yliopistosuunnitelmiin hienon opiskelumestyksen johdosta kuntoutuksen aikana.</i> " (2)	Opiskelun aikaisella tuella vahvistetaan nuoren uskoa omiin kykyihinsä.	

Alkuperäisiä ilmauksia koottiin taulukkoon yhteensä 66 kappaletta. Niistä osa vastasi ensimmäiseen tutkimuskysymykseen, osa toiseen ja osa molempiin. Ensimmäiseen tutkimuskysymykseen vastaavia ilmauksia taulukoitiin 53 kappaletta. Toiseen tutkimuskysymykseen vastaavia ilmauksia

taas taulukoitiin yhteensä 15 kappaletta. Näin ollen voitiin todeta, että näistä kahden alkuperäisilmauksen katsottiin vastaavan molempiin tutkimustehtäviin.

Alkuperäisiä ilmauksia nostettiin tarkasteluun kaikista tutkimuksista. Alkuperäisilmausten määrän jakautumista aineiston eri tutkimusartikkeleittain on havainnollistettu kuviossa 4. Siitä on nähtävissä, että eniten alkuperäisiä ilmauksia nostettiin Boströmin ja Shamounin (2018) tutkimuksesta. Ilmauksia oli 21 kappaletta. Seuraavaksi eniten ilmauksia nostettiin Andersonin ja muiden (2020) tutkimusartikkelista, 13 kappaletta. Appelqvist-Schmidlechnerin ja muiden (2018) tutkimuksesta ilmauksia nostettiin 10 kappaletta. Pillayn ja muiden (2021) tutkimusartikkelista ilmauksia nousi kahdeksan. Sekä Vincentin ja muiden (2018) että Pillayn ja muiden (2022) tutkimusartikkeleista nostettiin neljä ilmausta kustakin analysoitavaksi. Deanin ja muiden (2021) sekä Connorin ja muiden (2019) tutkimusartikkeleista ilmauksia taulukoitiin molemmista kolme kappaletta.

Kuvio 4. Alkuperäisilmausten (n=66) määrä tutkimusartikkelikohtaisesti.

Seuraavassa vaiheessa pelkistetyistä ilmauksista muodostettiin alaluokkia (taulukko 5), joita yhdistelemällä saatiin aikaan pääluokkia (taulukko 6). Alaluokkia muodostui yhteensä 20. Alaluokkien yhdistelyssä hyödynnettiin verkkopohjaista Flinga-työkalua, joka mahdollisti käsitekarttojen laati-

misen sähköisessä muodossa. Ryhmittely auttoi löytämään aineistosta yhtenäisiä tekijöitä ja jäsentämään tuloksia. Yksittäisestä alkuperäisilmauksesta saatettiin löytää yhteen tai useampaan eri alaluokkaan sopivia teemoja. Analysoinnin aikana palattiin useita kertoja alkuperäiseen aineistoon, jotta voitiin olla varmoja, että alkuperäisilmauksen sisältö pysyy muuttumattomana.

Taulukko 6. Esimerkki alaluokkien yhdistämisestä pääluokiksi ja kokoavan käsitteen muodostaminen.

Alaluokat	Pääluokat	Kokoava käsite
Työelämän asenteet	Työnantajien tiedonpuute/ymmärtämättömyys	Ympäristöön liittyvät estävät tekijät
Yksilön vahvuudet	Neuropsykiatriisiin erityispiirteisiin liittyvät vahvuudet	Yksilöön liittyvät edistävät tekijät
Omanarvontunto	Positiivinen minäkäsitys	
Omanarvontunto	Heikko itsetunto	Yksilöön liittyvät estävät tekijät
Omanarvontunto	Tuen kokonaisvaltaiset vaikutukset hyvinvointiin	Palvelujärjestelmään liittyvät edistävät tekijät

Alaluokat jakaantuivat tutkimuskysymyksittäin niin, että ensimmäisen tutkimuskysymyksen osalta alaluokkia muodostui 17 ja toisen tutkimuskysymyksen osalta 11. Kahdeksan alaluokista oli samoja tutkimuskysymyksestä riippumatta. Molempiin tutkimuskysymyksiin sopivia alaluokkia olivat esimerkiksi sosiaaliset haasteet, omanarvontunto ja neurokirjon nuoren kuormittuminen. Alaluokista ryhmiteltiin pääluokkia, mutta alaluokat jakaantuivat osittain myös eri pääluokkiin. Esimerkiksi alaluokasta omanarvontunto jakaantui ilmauksia sekä edistäviin että estäviin tekijöihin.

Muodostetut pääluokat ryhmiteltiin ja määriteltiin kokoava käsite. Pääluokkia muodostui yhteensä 27, joista 19 liittyi ensimmäiseen tutkimustehtävään ja kahdeksan toiseen tutkimustehtävään. Liitteessä 2 on kuvattuna ensimmäisen tutkimustehtävän pääluokat ja kokoavat käsitteet käsittekartan muodossa ja liitteessä 3 vastaavasti toisen tutkimustehtävän. Seuraavissa luvuissa tulokset raportoidaan kokoavien käsitteiden kautta (kuviot 3).

7 Tulokset

Tämän kuntoutuksen ohjauksen opinnäytetyön ensimmäisen tutkimustehtävän osalta kokoaviksi käsitteiksi muodostettiin edistäviin ja estäviin tekijöihin jakautuneet yksilöön, palvelujärjestelmään ja muuhun ympäristöön liittyvät tekijät ICF-viitekehukseen perustuen. Muihin ympäristötekijöihin sisältyy työelämään, sosiaaliseen- ja yksityiselämään liittyviä ympäristötekijöitä. Tulokset muodostuivat nuorten, heidän vanhempiensa ja asiantuntijoiden näkemyksistä aineistossa. Seuraavissa kappaleissa käsitellään näitä tekijöitä eri näkökulmista ensin edistäviin tekijöihin perehtyen ja myöhemmin tarkastellen estäviä tekijöitä. ICF-viitekehys toimi ohjaavana teoriana tulosten muodostamisessa ensimmäisen tutkimustehtävän osalta ja sen kautta tuloksia tarkastellaan tarkemmin johtopäätöksissä. Tämän luvun viimeisessä kappaleessa esitellään tuloksia tämän opinnäytetyön toiseen tutkimustehtävään, jonka kokoaviksi käsitteiksi muodostuivat neurokirjon nuorten näkemykset työelämään, työyhteisöjen sosiaaliseen ilmapiiriin ja palvelujärjestelmään liittyen.

7.1 Neurokirjon nuoren työllistymiseen yhteydessä olevat tekijät

7.1.1 Työllistymistä ja työhön kiinnittymistä edistävät tekijät

Yksilöön liittyvät tekijät

Yksilöön liittyviä työllistymistä tukevia ja työhön kiinnittymistä edistäviä, suojaavia tai mahdollistavia tekijöitä tunnistettiin kolme ja ne määriteltiin yksilöön liittyvien edistävien tekijöiden pääluokiksi (liite 2). Pääluokat olivat neurokirjon erityispiirteisiin liittyvät vahvuudet, erityismielenkiinnon kohteen yhdistyminen työhön ja positiivinen minäkäsitys. Aineistosta tunnistettiin kolmen eri osapuolen näkökulmia eli neurokirjon nuorten oma näkökulma, nuorten vanhempien ja palvelujärjestelmän asiantuntijoiden näkökulma.

Neurokirjon erityispiirteisiin liittyvät vahvuudet nousivat esille erityisesti kolmessa tutkimuksessa. Andersonin, Buttin ja Sarsonyn (2020) tutkimuksessa autismikirjon nuorten vanhemmat toivat esiin nuorten hyviä ominaisuuksia, kuten huolellisuus ja luotettavuus. Vanhemmat tunnistivat lapsissaan piirteitä, joista heille voisi olla hyötyä työelämässä. Boströmin ja Shamounin (2018) haastattelemat nuoret tunnistivat vahvuuksinaan kyvyn keskittyä intensiivisesti ja työskennellä huolellisesti, mutta toisaalta tutkimuksessa kävi myös ilmi, että toiset osallistujat kokivat tietyt piirteet

vahvuuksinaan ja toiset saattoivat kokea samat piirteet heikkoutena. Vahva keskittymiskyky saattoi olla niin kuormittavaa, että kokoaikainen työskentely ei onnistunut, jolloin henkilö koki vahvan keskittymiskyvyn heikkoutena. Pillayn, Brownlow ja Marchin (2021) tutkimuksessa palvelujärjestelmän asiantuntijat vammaispalveluista tunnistivat myös autismikirjon nuorten kyvyn työskennellä poikkeuksellisen hyvin tietyissä tehtävissä. Työllistymistä tai työhön kiinnittymistä voi edesauttaa huolellisuuteen ja keskittyneeseen työskentelyyn ohjaavat piirteet. (Anderson, Butt & Sarsony 2022, 93–94; Boström & Shamoun 2018, 22–23; Pillay, Brownlow & March 2021, 105.)

Neurokirjon nuoren erityismielenkiinnon kohteen yhdistyminen työhön nousi tuloksiin kolmessa tutkimuksessa. Tutkimuksissa nuoret kohderyhmän jäsenet ja heidän lähipiirinsä tunnistivat vahvuuksia, jotka liittyvät neurokirjioon. Vahvuutena koettu piirre, kuten hyvä keskittymiskyky, saattoi myös muuttua heikkoudeksi, jos tehtävä ei sijoittunut nuorta kiinnostavalle alalle. Tehtävän jäädessä kiinnostavan alueen ulkopuolelle, saattoi sen tekeminen tuntua nuoresta ainoastaan yksitoikkoiselta. Jos työssä pystyttiin hyödyntämään nuoren kiinnostuksen kohteita lisäsi se myös motivaatiota työskentelyyn. (Boström & Shamoun 2018, 22–23.) Pillayn ja muiden (2021, 105) haastattelemat vammaispalveluiden edustajat tunnistivat erityisen mielenkiinnon kohteena olevien työtehtävien ja autismikirjon nuoren työntekijän yhteen saattamisen tärkeyden. Andersonin ja muiden (2020, 93–94) haastattelemat nuoret ja heidän vanhempansa tunnistivat myös vahvuudeksi kiinnostuneisuuden tiettyjä työtehtäviä kohtaan näiden tehtävien suorittamisen kannalta. Sekä työnantaja että neurokirjon nuori hyötyy siitä, että työtehtävät ovat nuorta kiinnostavia.

Yksilöön liittyvistä tekijöistä nousi aineistossa esiin myös positiivisen minäkäsityksen vaikutus työllistymiseen ja työhön kiinnittymiseen neurokirjon nuorilla. Nuorten ymmärrys omasta diagnoosistaan ja sen tuomista vahvuuksista ja haasteista nähtiin tärkeänä. Nuoren ymmärtäessä omat heikkoutensa on hänen mahdollista saada niihin tukea. Positiiviset kokemukset työharjoitteluissa tai työssä lisäsivät nuorten itsevarmuutta ja uskoa omaan kykyihin sekä opettivat tärkeitä taitoja työhaastattelutilanteessa toimimisesta. (Boström & Shamoun 2018, 27; Pillay, Brownlow & March 2022, 16; Appelqvist-Schmidlechner, Lämsä & Tuulio-Henriksson 2018, 78.)

Palvelujärjestelmään liittyvät tekijät

Palvelujärjestelmään liittyviä neurokirjon työllistymistä ja työhön kiinnittymistä edistäviä, suojaavia ja mahdollistavia tekijöitä nousi esiin aineistosta kaikista alkuperäisilmauksista eniten koskien erilaisia kuntoutusinterventioita. Analyysin perusteella tulokset jakaantuivat kolmeen pääluokkaan (liite 2) koskien erilaisia kuntoutusmuotoja tai toimintamalleja, monialaista ja nuorta osallistavaa työskentelyä sekä tuen kokonaisvaltaisia hyvinvointivaikutuksia.

Kuntoutusmuotojen ja toimintamallien näkökulmasta havaittiin, että tutkimuksissa esille nousseet mallit vaikuttivat nuorten työllistymiseen. Nuori löysi kuntoutuksen myötä uusia toimintamalleja ja pystyi parantamaan työnhakutaitoja, työelämätaitoja sekä työkykyä. Kuntoutus saattoi myös selkeyttää nuoren urasuunnitelmia tai edistää opintoja. Kuntoutuksen hyödyt saattoivat olla pitkäaikaisia ja näkyä vielä kuntoutuksen päätyttyä. (Connor, Sung, Strain, Zeng & Fabrizi 2019, 2070; Boström & Shamoun 2018, 23; Appelqvist-Schmidlechner ym. 2018, 70, 76–78.)

Monialainen ja nuorta osallistava työskentely nousi aineistosta yhdeksi palvelujärjestelmään liittyväksi pääluokaksi. Verkostoyhteistyöllä voidaan edistää kuntoutusprosessia ja erityisesti siirtymävaiheessa neurokirjon nuorella verkostoa eri tukimuotojen, oppilaitoksen ja terveydenhuollon kautta onkin yleensä runsaasti. Neurokirjon nuoren oma osallisuus omien tavoitteidensa asettamisessa voi johtaa siihen, että nuoren on helpompaa keskittyä tavoitteisiinsa ja näin saavuttaa hyviä tuloksia. Osallisuus voi myös lisätä itsetuntoa ja sen myötä parantaa työllisyyttä tai työkykyä. (Appelqvist-Schmidlechner ym. 2018, 79; Dean, Hagiwara, Shogren, Wehmeyer & Shrum 2021, 2697.)

Palvelujärjestelmän kautta neurokirjon nuoren hyvinvointiin voitiin vaikuttaa kokonaisvaltaisesti. Kuntoutus auttoi jäsentämään työelämään liittyviä tavoitteita ja työhön liittyviin sosiaalisiin taitoihin keskittyvä kuntoutus vaikutti myös osallistujien vapaa-ajan sosiaaliseen osallistumiseen. Kuntoutuksen hyödyt saattoivat näkyä monella elämänalueella. Opiskelun aikaisella tuella voitiin vaikuttaa nuoren itsetuntoon ja luottoon osaamisestaan ja kyvyistään. (Appelqvist-Schmidlechner ym. 2018, 74; Connor ym. 2019, 2071.)

Muut ympäristötekijät

Muut ympäristötekijät, jotka voivat tukea neurokirjon nuoren työllistymistä tai työelämään kiinnittymistä jakaantuivat aineiston analyysin perusteella kahteen pääluokkaan (liite 2); sosiaaliseen tukeen ja työelämän joustoihin tai mukautuksiin. Sosiaalinen tuki nousi aineistosta vahvasti esiin neurokirjon nuoren oman lähipiirin, kuten perheen tarjoamana tukena, mutta myös vertaisilta saatuna sekä ammatillisena tukena. Sosiaalinen tuki suojasi nuoria siirtymävaiheessa etenkin silloin, kun nuori ei ollut vielä työelämässä ja työllisyyttä oli mahdollista edistää tuella, johon myös nuoren perhe oli sitoutunut. (Dean ym. 2021, 2696; Pillay ym. 2021, 10, 16.)

Työelämän joustoilla ja mukautuksilla voidaan parantaa neurokirjon nuoren työntekijän työssäjaksamista. Työelämä voi joustaa esimerkiksi työaikojen suhteen ja nuori voi työskennellä osa-aikaisesti. Tämä voi olla neurokirjon nuorelle välttämätöntä jaksamisen suhteen, kuten aiemmin todettiin yksilöön liittyvistä ominaisuuksista kerrottaessa. Myös erilaiset väylät koulutuksen saamiseksi, kuten oppisopimuskoulutus, voivat mahdollistaa neurokirjon nuoren ammatillisen osaamisen saamisen ja sen myötä parantaa työllistymismahdollisuuksia. (Boström & Shamoun 2018, 34–35.)

7.1.2 Työllistymistä ja työhön kiinnittymistä estävät tekijät

Yksilöön liittyvät tekijät

Yksilöön liittyviä tekijöitä neurokirjon nuoren työllistymisen esteenä tai työhön kiinnittymistä haittaavina tekijöinä ilmeni aineistosta kolme pääluokkaa (liite 2), jotka liittyivät heikkoon itsetuntoon, neuropsykiatristen erityispiirteiden haasteisiin ja liitännäisoireisiin. Merkittävä osa yksilöön liittyvien haasteiden ilmauksista keskittyi neurokirjon piirteisiin ja ominaisuuksiin, jotka ovat osa neurokirjon henkilöä.

Aineistosta esiin nousseita neuropsykiatrisia erityispiirteitä työllistymistä haittaavina tai työhön kiinnittymistä vaikeuttavina tekijöinä olivat sosiaalisiin tilanteisiin liittyvät vaikeudet, kuten toisten tunnetilojen tai ilmeiden ja eleiden tulkinta, ohjeiden kysyminen, vapaamuotoiseen keskusteluun osallistuminen, sosiaalisesti korrekti pukeutuminen tai muu ulkoasuun vaikuttava seikka sekä työhaastattelutilanteen pelko. Muita neuropsykiatrisiin erityispiirteisiin liittyviä haasteita aineistosta nousi stressiherkkyyteen, muutostilanteisiin suhtautumiseen ja kuormittumiseen liittyen. Lisäksi

Andersonin ja muiden (2020) tutkimuksessa yhtenä näkökulmana tuotiin esille autismikirjolla olevan henkilön neurotyypillisiä hitaampi kypsyminen valmistauduttaessa aikuisuuteen. Samassa tutkimuksessa tarkasteltiin nuoren haluttomuutta tehdä suunnitelmia tulevaisuuttaan koskien osana neuropsykiatrisia erityispiirteitä.

Haastavaa oli myös se, haluaako tai kannattaako nuoren kertoa työnantajalle tai työtovereille neurokirjostaan. Osassa aineistoa kävi ilmi, että neurokirjon piirteistä kertominen saattoi helpottaa tilannetta ja mahdollistaa tuen ja ymmärryksen saamista. Toisaalta monet nuoret olivat kokeneet, että asiasta kertominen ei auttanut ja työnhakuvaiheessa se saattoi jopa katkaista työnhakuprosessin työnantajan taholta. Boströmin ja Shamounin (2018) tutkimuksessa asiaa käsiteltiin molemmista näkökulmista ja nostettiin yhtenä ratkaisuna esille Attwoodin (2011) esittelemä ”käyntikortti”, jolla nuori voi kertoa neurokirjoonsa liittyvistä vahvuuksista ja haasteista työyhteisölleen. Lopuksi vielä liitännäisoreet, kuten masentuneisuus ja ahdistus nousivat esille aineistosta työllisyttä haittaavina tekijöinä. (Vincent, Da Fonseca, Baumstarck, Charvin, Alcaraz-Mor & Lehucher-Michel 2018, 1989; Anderson ym. 2020, 94–95, 100; Boström & Shamoun 2018, 23–30; Pillay ym. 2022, 16.)

Viimeisenä yksilöön liittyvänä tekijänä aineistosta nousi esiin neurokirjon nuoren heikon itsetunnon vaikutus. Nuorilla saattoi olla suurta huolta siitä, miten heihin suhtaudutaan ja epävarmuutta omaa osaamistaan kohtaan. Epävarmuus näkyi myös pohdintana siitä, kannattaako omista neuropsykiatrisista erityispiirteistä kertoa työnantajalle tai työyhteisölle. Epäonnistuneet tai negatiiviset kokemukset lannistivat nuoria ja vähensivät uskoa työllistymiseen. (Boström & Shamoun 2018, 23–24; Vincent ym. 2018, 1991.)

Palvelujärjestelmään liittyvät tekijät

Palvelujärjestelmään liittyvät neurokirjon nuoren työllistymistä ja työhön kiinnittymistä estävät tekijät jaettiin analyysin perusteella kolmeen pääluokkaan (liite 2) koskien järjestelmän monimutkaisuutta tai pirstaleisuutta, ammattilaisten osaamisen tai resurssien puutteita sekä palveluiden lyhytkestoisuutta.

Pirstaleisuudella tarkoitetaan sitä, että esimerkiksi nuoren tullessa täysi-ikäiseksi, siirtyy hän aikuisten palvelujärjestelmään, joka voi olla hyvin erilainen kuin nuorten palvelujärjestelmä. Palveluita myös järjestää moni eri taho. Ammatillaiset saattoivat tunnistaa neurokirjon nuorten tukemiseen liittyvät haasteet, mutta heillä ei välttämättä ollut osaamista tai tarvittavia resursseja nuorten tukemiseen. Aineistosta nousi esiin tarve kouluttaa olemassa olevaa henkilöstöä kohtaamaan neurokirjon asiakkaita ja rekrytoida palveluntuottajien tai -järjestäjien palvelukseen henkilökuntaa, jolla on osaamista tai kokemusta neurokirjon henkilön tukemisesta. Ikävänä havaintona Pillayn ja muiden (2021) tutkimuksesta nousi esiin palvelujärjestelmän osalta työllisyyspalveluiden asiantuntijoiden tulostavoitteiden vaikutus siihen, että asiantuntijat saattoivat valita asiakkaista muita kuin neurokirjon nuoria, joille he ensisijaisesti hakivat työpaikkaa, sillä kokivat näin pystyvänsä helpommin vastaamaan heille asetettuihin tavoitteisiin. Neurokirjon nuoren työllistäminen koettiin asiantuntijoiden taholta vaikeaksi. Lisäksi huomionarvoista aineistossa oli palveluiden ja tuen keston riittämättömyys. Neurokirjon nuorella muutosten aikaansaamiseen voi mennä paljon aikaa. (Pillay ym. 2021, 104–105, 107–108; Dean ym. 2021, 2697; Connor ym. 2019, 2072.)

Muut ympäristötekijät

Muut ympäristötekijät neurokirjon nuoren työllistymisen tai työhön kiinnittymisen esteenä liittyivät viiteen eri pääluokkaan (liite 2). Ne olivat työnantajien tiedon puutteesta johtuva ymmärtämättömyys, työyhteisön tiedonpuutteesta johtuva ymmärtämättömyys, organisaatioiden joustamattomuus, työnantajien taloudellisten riskien pelko sekä läheisten osallistuminen. Työnantajien ymmärtämättömyys nousi esiin esimerkiksi työntekijöihin kohdistuvina odotuksina tai vaatimuksina, joihin neurokirjon nuori ei kyennyt vastaamaan. Työnantajien suhtautuminen oli myös kapeakatseista keskittyen enemmän haasteisiin kuin huomaamaan vahvuuksia. Muun työyhteisön kuten työkavereiden osalta ymmärtämättömyys tuli esiin työhön liittyvässä kommunikoinnissa ja vapaammissa keskusteluissa, jolloin vaikeuksia toisten tulkinnassa saattoi esiintyä puolin ja toisin. Toisaalta neurokirjon nuorella saattoi olla suuria vaikeuksia ymmärtää työkavereiden sanatonta viestintää, mutta myös työkavereilla saattoi olla vaikeuksia ymmärtää neurokirjolla olevaa työkaluveria. Boströmin ja Shamounin (2018) tutkimuksessa esimerkiksi nousi esiin erään nuoren kokemus siitä, että vaikka hän tekee työnsä hyvin, häntä pidettiin työyhteisössä outona, koska hän puhuu niin paljon. (Boström & Shamoun 2018, 25, 28; Anderson ym. 2020, 98–99.)

Työnantajien taloudellisen riskin pelko nousi omana osa-alueenaan tuloksiin. Nimenomaan tuen ja joustojen järjestäminen nähtiin kustannustekijänä, kuten myös alentunut työkyky tuottavuuden näkökulmasta työnantajan taloudellisena riskinä. (Pillay ym. 2021, 105.) Organisaatioiden joustamattomuus nähtiin myös neurokirjon nuoren työllistymisen esteenä. Se saattoi nousta jopa isomaksi esteeksi kuin nuoren neurokirjon erityispiirteisiin tai muihin ominaisuuksiin liittyvät estävät tekijät. (Anderson ym. 2020, 98.)

Läheisten osallistuminen nuoren elämään tarjoamalla tukea työllistymiseen liittyen sekä muilla elämän alueilla, nousi mielenkiintoisena havaintona esiin aineistosta myös työllistymisen ja työhön kiinnittymisen esteenä. Läheisten hyvääkin tarkoittavat neurokirjon nuoren elämään puuttumiset saattavat olla haitaksi. Andersonin ja muiden (2020) tutkimuksessa myös vanhemmat itse toivat ongelmaa esille. Erään nuoren äiti kuvasi, että koska hänen lapsensa ulkoasu ei paljasta autismikirjoa, voitaisiin hänen osallistumistaan ja auttamistaan pitää outona. Haastatellun äidin mukaan näkyvästi vammaisen henkilön kohdalla mukana auttamassa olevaan vanhempaan saatettaisiin suhtautua suopeammin. (Anderson ym. 2020, 97, 99.)

7.2 Neurokirjon nuorten näkemykset työllistymisen ja työhön kiinnittymisen tuesta

Toisena tutkimuskysymyksenä kartoitettiin mitä näkemyksiä alle 29-vuotiailla neurokirjon nuorilla on työllistymisen tai työhön kiinnittymisen tuesta. Aineistosta kolmessa tutkimusartikkelissa oli löydettävissä nuorten näkemyksiä, joten toisen tutkimustehtävän osalta paitsi aineisto, myös tulokset jäivät rajallisemmiksi. Analyysin perusteella nuorten näkemykset koottiin työyhteisön sosiaalista ilmapiiriä, työelämää ja palvelujärjestelmää koskevien kokoavien käsitteiden alle (liite 3). Seuraavissa kappaleissa käsitellään näitä tekijöitä nuorten näkökulmasta.

Työyhteisön sosiaaliseen ilmapiiriin liittyvät näkemykset

Neurokirjon nuorten näkemykset työyhteisöjen sosiaalista ilmapiiriä koskien jakaantuivat kahteen pääluokkaan (liite 3). Nuorten toiveet nousivat aineistosta ja jakaantuivat toisaalta toiveeseen siitä, että nuori itse oppisi sosiaalisia taitoja ja toisaalta, että työyhteisön jäsenet oppisivat ymmärtämään heitä paremmin. Mielenkiintoinen havainto oli, että nuoret halusivat itse oppia toimimaan paremmin sosiaalisissa tilanteissa. Boströmin ja Shamounin (2018) tutkimuksesta ilmeni myös,

että nuoret esittivät konkreettisen toiveena työyhteisöä kohtaan suoran puheen. Nuoret toivoivat, että kollegat ja muut työyhteisön jäsenet esittäisivät asiansa selkeästi väärinymmärrysten välttämiseksi. (Boström & Shamoun 2018, 25; Vincent ym. 2018, 1991.)

Palvelujärjestelmään liittyvät näkemykset

Neurokirjon nuorten palvelujärjestelmää koskevat näkemykset jaettiin kahteen pääluokkaan (liite 3); palvelujärjestelmän kehittämiseen ja hyvään yhteistyösuhteeseen. Palvelujärjestelmältä nuoret toivoivat järjestelmän kehittämistä niin, että eri palveluiden tarjoajat, kuten työvoimapalvelut ja muut palveluntuottajat voisivat tehdä saumattomampaa yhteistyötä ja keskustella keskenään. Palvelujärjestelmä ei näyttäytynyt nuorille toimivana ja he toivoivat, että ”pallottelu” palvelujärjestelmän sisällä lakkaisi. Nuorilla oli myös hyviä kokemuksia palvelujärjestelmästä. Boströmin ja Shamounin (2018) haastattelema nuori kertoi hänen kanssaan pitkään työskennelleestä työvoimapalveluiden asiantuntijasta, joka ymmärsi nuoren haasteita ja vahvuuksia ja oppi tuntemaan hänet sellaisena kuin hän on. (Boström & Shamoun 2018, 32–34.)

Työelämään liittyvät näkemykset

Työelämää kohtaan neurokirjon nuorilla on selkeitä näkemyksiä ja toiveita työllistymisensä ja työhön kiinnittymisen helpottamiseksi. Aineistosta nousi esille neljä teemaa, joista muodostettiin toisen tutkimustehtävän pääluokat (liite 3). Ne liittyivät työn hakemiseen, työn tekemiseen, työaikaan ja työtehtäviin. Työnhakemiseen liittyen neurokirjon nuoret toivoivat erilaisia reittejä työelämään ja yksilöllistä suhtautumista. Työn tekemiseen itsessään he taas kaipasivat tarkempia ohjeita ja struktuuria. Eniten alkuperäisiä ilmauksia nousi työaikajoustoihin liittyen.

Boströmin ja Shamounin (2018) haastattelema nuori kuvasi tarvitsevansa jonkun ohjaamaan häntä ja kertomaan mitä hänen tulee tehdä seuraavaksi. Työtehtävien joustavuus oli myös yksi nuorten toive. Nuoret toivoivat, että heidän vahvuutensa voitaisiin nähdä myös työnantajan taholta hyötynä nuoren suhtautuessa mielenkiintoiseen työtehtävään motivoituneesti. Andersonin ja muiden (2020) haastattelema nuori totesi löytäneensä täydellisen työn, kun hänen taitonsa ja intohimonsa oli yhdistynyt työhön. Suurin osa toiveista työelämää kohtaan liittyi aineiston perusteella kuitenkin

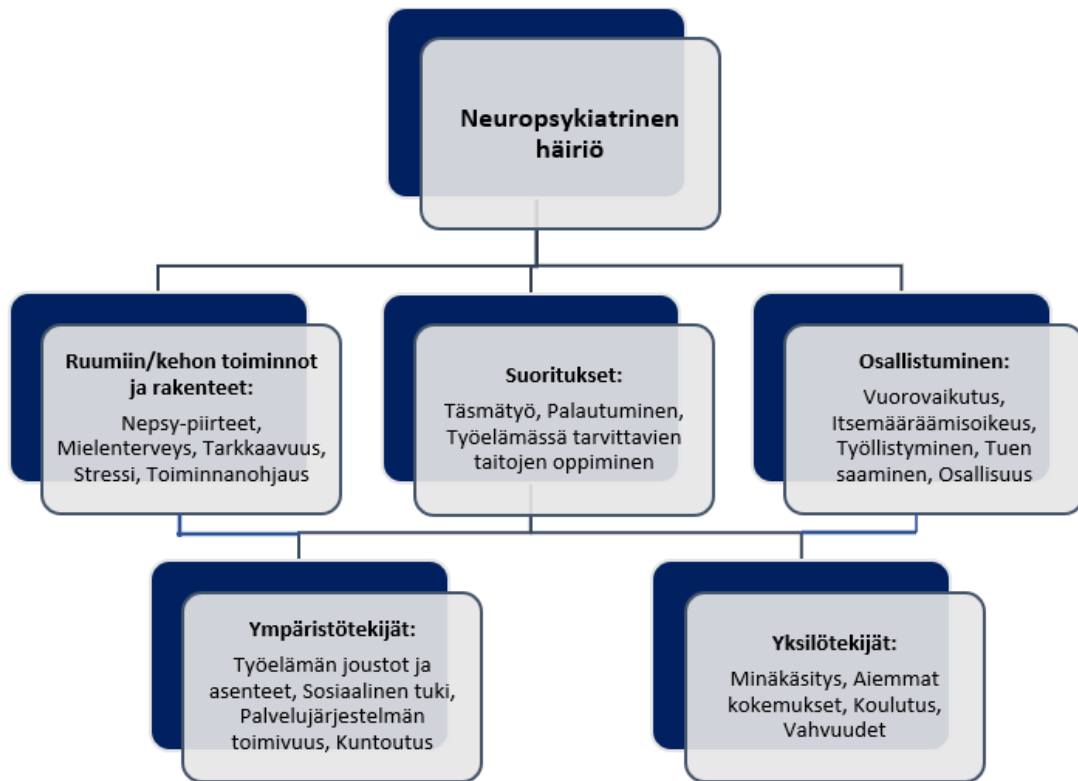
työaikaan liittyvään joustavuuteen. Nuoret saattoivat kokea työympäristön tai työhön intensiivisesti keskittymisen kuormittavana. He kokivat tarvitsevansa työstä palautumiseen aikaa, minkä osa-aikainen työskentely mahdollistaisi. (Boström & Shamoun 2018, 22–23, 31–35; Anderson ym. 2020, 93.)

8 Johtopäätökset

Tämän kuntoutuksen ohjauksen opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää neurokirjon alle 29-vuotiaiden nuorten työllistymiseen yhteydessä olevia tekijöitä ja nuorten omia näkemyksiä työllistymisen ja työhön kiinnittymisen tuesta. Viitekehystenä opinnäytetyössä on käytetty ICF-mallia, jonka avulla voidaan luoda kokonaisvaltainen käsitys henkilön toimintakyvystä ja tulokset toimintakyvyn osalta haluttiinkin koota ICF-kuvioon johtopäätösten muodostamiseksi (kuvio 5). Aineiston analyysin aikana tulokset koottiin myös käsitekarttaan, jonka avulla tuloksia luokiteltiin, ryhmiteltiin ja yhdisteltiin. Opinnäytetyön liitteenä 2 ja 3 ovat opinnäytetyön tuloksia kokoavat käsitekartat, jotka muodostuivat aineiston analyysin aikana tutkimuskysymyskohtaisesti. Käsitekartat auttoivat myös hahmottamaan tuloksia jäsennellysti.

8.1 Toimintakyky ja toimintarajoitteet ICF-kuviossa

Kuvio 5. Tulokset ja niiden väliset vuorovaikutussuhteet kuvattuna ICF-kuviossa (Paltamaa & Musikka-Siirtola 2016, 39, muokattu).

Ensimmäiseen tutkimuskysymykseen saatiin vastauksia neurokirjon alle 29-vuotiaan nuoren työllistymiseen yhteydessä olevista tekijöistä kaikista aineiston tutkimusartikkeleista. Aineistossa tuli esille työllistymiseen ja työhön kiinnittymiseen yhteydessä olevia tekijöitä niin neurokirjon nuorten omasta, kuin vanhempien ja asiantuntijoidenkin näkökulmista. Tulokset koottiin ICF-kuvioon, josta sen eri osa-alueiden väliset vuorovaikutussuhteet tulevat esille (kuvio 5).

ICF-kuvion ensimmäisessä osassa tuloksia voidaan tarkastella aluksi neuropsykiatrisen häiriön tuomina vaikutuksina kehon toimintoihin. Nepsy-piirteet, mielenterveys ja stressin hallinta sekä toiminnanohjaukseen liittyvät rajoitteet ovat kehon toimintoja, joihin neuropsykiatrisen häiriö voi vaikuttaa (kuvio 5). Nämä kehon toiminnot vaikuttavat henkilön suorituksiin. Neurokirjon nuoret saattoivat esimerkiksi kuormittua työympäristössä tavallista enemmän ja myös palautuminen

kuormituksesta saattoi olla neurokirjon nuorelle hitaampaa. Nuorten oli kuitenkin mahdollista oppia työelämässä tarvittavia taitoja. Neurokirjon nuoren erityismielenkiinnonkohteen yhdistyminen työhön nimettiin tässä kuviossa täsmätyöksi, joka kuvaa sitä, että työn tehtäväkuva vastaa neurokirjon nuoren mielenkiinnonkohteisiin tai vahvuuksiin ja motivoi häntä työskentelemään, jolloin hän pystyy mahdollisesta rajoittuneesta työkyvystään huolimatta selviytymään työstä.

Haasteet vuorovaikutuksessa nousivat tuloksissa esiin työllistymistä ja työhön kiinnittymistä estävänä tekijänä, mikä vaikuttaa nuoren osallistumiseen yhteiskuntaan (kuvio 5). Neurokirjon nuorilla oli vaikeuksia ottaa vastuuta omien asioidensa hoitamisesta ja tulevaisuutensa suunnittelusta, mitkä tähän kuvioon nimettiin itsemääräämisoikeutena. Itsemääräämisoikeutta voi olla myös omiin palveluihinsa tai tukimuotoihin vaikuttaminen osallisuuden kautta.

8.2 Kontekstuaaliset tekijät ICF-kuviossa

ICF-kuviossa yksilötekijöiden ja ympäristötekijöiden vaikutus toimintakykyyn tulee hyvin esille. Yksilö- ja ympäristötekijät ovat kuvattuina kuviossa 5 alimmalle riville ja ne vaikuttavat omalta osaltaan niin kehon toimintoihin, suorituksiin ja osallistumiseen kuin toisiinsakin. Vaikutukset voivat olla edistäviä tai estäviä.

Työelämän pienilläkin joustoilla tai mukautuksilla neurokirjon nuoren työssä selviytymistä voidaan tukea ja lisäksi myös perheen ja muun lähipiirin tarjoama sosiaalinen tuki oli tulosten mukaan tärkeää nuoren kiinnittymiselle työelämään (kuvio 5). Työelämän joustot voivat tarkoittaa työn hakemiseen liittyviä vaihtoehtoisia tapoja tai työtehtävien ja työajan mukauttamista sopivaksi työntekijän toiminta- tai työkykyyn. Haasteena joustojen ja mukautusten järjestämiseksi nousi tuloksista työnantajien ja työyhteisöjen tiedon puute ja ymmärtämättömyys.

Yhteiskunnallisella tasolla tietoisuutta lisäävät esimerkiksi neurokirjon henkilöiden näkyminen mediassa ja sosiaalisessa mediassa. Hyvänä esimerkkinä tästä on Kirjolla- tv-sarja, jossa seurattiin neljän autismityökirjolla olevan henkilön elämää, kuten työnhakua, työskentelyä ja vapaa-aikaa. Yle Areenassa katsottavissa olevan sarjan tarkoituksena on ollut syventää ymmärrystä erilaisuudeksi koetuista piirteistä (Kirjolla 2023).

Ruohonjuuritasolla työnantajien tietoisuutta lisäävät ne ammattilaiset, jotka työskentelevät neurokirjon nuorten työllistymisen tukemiseksi ja ovat yhteydessä työnantajiin. Tärkeää olisi myös, että neurokirjon nuoren saadessa työharjoittelupaikan tai työpaikan, olisi työpaikkaohjaajalla osamista kohdata neurokirjon nuori. Kuntoutuksen tai tukipalvelun ammattilaisen tuelle voi olla tarvetta myös työnantajalla, joka palkkaa neurokirjon nuoren sekä työyhteisön jäsenillä. Toisaalta joillakin aloilla on jo olemassa työnantajia, jotka palkkaavat palvelukseensa ainoastaan neurokirjon henkilöitä. Tähän voi kuitenkin liittyä myös riskejä, jos työnantajat alkavat palkata neurokirjon henkilöitä tavoitteenaan ottaa taloudellinen hyöty heidän kyvyistensä työskennellä intensiivisesti ja huolellisesti.

Toimivalla palvelujärjestelmällä nuorta voidaan tukea ammattilaisten keinoin, kuten myös kuntoutuksella, joka tuloksissa nousikin merkittäväksi edistäväksi tekijäksi (kuvio 5). Mikäli palvelujärjestelmä on monimutkainen, eri palveluiden välillä ei ole yhteistyötä tai neurokirjon nuori jää kokonaan palvelujärjestelmän ulkopuolelle, voidaan palvelujärjestelmän toiminta nähdä nuoren työllistymistä haittaavana tai ehkäisevänä tekijänä. Sama koskee myös kuntoutusta.

Tämän opinnäytetyön tärkeimpänä tuloksena oli, että neurokirjon nuoren työllistymisen esteenä voivat olla neuropsykiatristen erityispiirteiden tuomat haasteet ja toisaalta mahdollisuus parantaa työllistymistä kuntoutuksen avulla. Kuntoutuksen ja palvelujärjestelmän osalta tuloksissa kävi ilmi, että palvelujärjestelmän eri osa-alueiden tulisi toimia yhteistyössä ja kuntoutuksen tulisi olla riittävän pitkäkestoista tai jatkuvaa. Neurokirjon nuoret ovat saattaneet elämänsä aikana osallistua useaan eri kuntoutukseen ja voivat työelämään siirtymisen nivelvaiheessakin olla mukana erilaisissa kuntoutuksissa. Kuntoutusten ketjussa hyvää on se, että nuori saa eri kuntoutusten kautta tarvitsemaansa tukea, mutta neurokirjon erityispiirteiden vuoksi toivottavampaa olisi jatkuva tuki. Uuteen kuntoutusmuotoon siirtyessään nuori joutuu aina tutustumaan uusiin ammattilaisiin ja luottamuksen syntyminen vie aikaa. Toinen merkittävä tulos liittyi neurokirjon nuorten vahvuuksiin ja tarpeeseen työllistyä työhön, joka vastaa nuoren erityismielenkiinnonkohteisiin. Vastaparina tälle tarvitaan myös työnantajien ja työyhteisöjen tietoisuuden ja ymmärryksen lisäämistä sekä mahdollisesti erilaisia reittejä työelämään.

Myös sosiaalinen tuki voi olla joko tukevaa tai haittaavaa (kuvio 5). Sosiaaliseen tukeen on tässä kuviossa sisällytetty vanhempien ja perheenjäsenten, muiden läheisten, vertaisten ja ammattilaisten tarjoama sosiaalinen tuki. Tuloksista kävi ilmi, että vaikka perheen tuki on merkittävää ja voi parhaimmillaan olla neurokirjon nuoren työllistymistä ja itsenäistymistä tukevaa, voi se myös kääntyä nuorta vastaan liiallisen suojelevuuden ja asioihin puuttumisen myötä. Silloin nuorella ei ole mahdollisuuksia ottaa itse asioistaan vastuuta ja vanhempien osallistuminen aikuisen nuoren työnhakuun voi myös aiheuttaa turhia ennakkoluuloja nuoren työkyvystä. Perheen tukeminen neurokirjon nuoren tukemisessa voikin olla yhtä tärkeää kuin nuoren itsensä tukeminen. Perheen voi olla helpompaa arvioida omaa asemaansa nuoren tukemisessa, jos heillä on mahdollisuus peilata omaa osallistumistaan nuoren itsenäistymisen tukemiseen ammattilaisten tai vertaisten kautta. Parhaimmillaan neurokirjon nuori voisi saada sosiaalista tukea myös työyhteisöltä, mutta tuloksissa esille nousi enemmänkin työyhteisöjen ja työnantajien asenteellisuus sekä tiedon puute neurokirjon nuorten erityispiirteitä kohtaan.

Neurokirjon nuoren oma käsitys itsestään työnhakijana ja työntekijänä oli myös yhteydessä nuoren työllistymiseen ja myös ympäristön kautta minäkäsitykseen voidaan vaikuttaa (kuvio 5). Aiemmat kokemukset työharjoitteluista ja työpaikoilta vaikuttivat nuoren minäkäsitykseen ja itsevarmuuteen. Erityisesti huonot kokemukset voivat aiheuttaa pitkäkestoisia itsetuntoa heikentäviä vaikutuksia kenelle tahansa. Onnistuneet kokemukset voivat olla korjaavia, mutta niitä tarvitaan riittävästi. Myös koulutuksella itsevarmuus ja usko omaan kykyihin voi lisääntyä. Koulutuksen puute taas voi estää työn saamisen. Henkilön omat yksilölliset vahvuudet voivat edistää nuoren toimintakykyä ja työllistymistä. Oleellista on, että neurokirjon nuori tunnistaa omia vahvuuksiaan ja myös tuo niitä esille.

ICF-kuvioon kuvatut tulokset auttavat hahmottamaan toimintakyvyn suhteita. Haasteet, jotka aiheutuvat aivojen neurobiologisesta häiriöstä, voivat yksilöllisten ja ympäristötekijöiden vaikutuksesta haitata henkilön suoriutumista tai osallistumista arkeen, elämään ja yhteiskuntaan vaihtelevasti ja haasteiden tuomia haittoja tai vaikeuksia voidaan lisätä tai ehkäistä muuttamalla jotakin asiaa tai osa-aluetta (kuvio 5). Kuten tuloksista tulee ilmi, pienilläkin muutoksilla ympäristössä voidaan saada aikaan suuri muutos neurokirjon nuoren kuormittumisessa ja sen myötä jaksamisessa. Voidaan puhua myös neuroesteettömyydestä, jolla tarkoitetaan ympäristön muokkaamista niin,

että se aiheuttaa mahdollisimman vähän ylimääräistä aistikuormitusta. Toisaalta ympäristönkin vaikutuksiin vaikuttavat yksilölliset tekijät.

8.3 Nuorten näkemykset

Toisen tutkimuskysymyksen osalta aineistosta ainoastaan kolmessa tutkimusartikkelissa tuli selvästi esille nuoren omaa näkemystä työllistymiseen ja työhön kiinnittymiseen liittyvästä tuesta, vaikka useammassakin tutkimuksessa oli haastateltu nuoria. Tämä vaikutti siihen, että toiseen tutkimuskysymykseen saatiin pienemmän aineiston lisäksi vähemmän tuloksia kuin ensimmäiseen tutkimuskysymykseen. Nuorten näkemykset tarvittavasta tuesta ja toiveet työelämään liittyen olivat ajankohtaisia, sillä työelämässä arvostus omatoimisuutta, itseohjautuvuutta ja itsensä johtamista kohtaan sekä vaatimukset monialaiseen osaamiseen ovat lisääntyneet. Myös työympäristöt ovat viime vuosina muuttuneet entistä kuormittavimmiksi, josta esimerkkinä on avokonttoreiden lisääntyminen. Neuroesteettömän työympäristön luominen voisi olla hyödyllistä myös neurotyypillisille työntekijöille neurokirjon työntekijöistä puhumattakaan.

Eniten nuoret tämän opinnäytetyön aineiston perusteella toivoivat työaikaan liittyviä joustoja, eli yleensä lyhyempää työaika. Lyhennetyn työajan tarjoaminen olisi työnantajille yksinkertainen ratkaisu mahdollistaa työskentely myös neurokirjon työntekijöille. Viikkotyöajan lyhentämisestä on ollut viime vuosina keskustelua myös yhteiskunnallisesti, kun on pohdittu esimerkiksi työn ja perhe-elämän yhdistämisen vaikeutta nyky-yhteiskunnassa ja lyhyemmän työviikon vaikutuksia työn tuottavuuteen. Monella alalla työntekijöistä on pulaa ja työnantajien kannattaisikin ottaa kilpailuvaltikseen mahdollisuus joustaviin tapoihin hakea työtä ja työskennellä.

Työtehtäviä olisi hyvä pystyä muokkaamaan yksilöllisiin tarpeisiin, jotta osittain työkykyiset ja usein myös erittäin motivoituneet työntekijät saataisiin töihin. Organisaatioiden kannattaisi pohtia omia toimintatapojaan ja sitä, miten he haluavat huomioida erilaisia ihmisiä työpaikalla. Kaikille samojen raamien tarjoaminen ei ole tasa-arvoa, vaan tarvitaan erilaisia tapoja työskennellä, jotta kaikille mahdollistuu tasa-arvoisesti työn tekeminen.

Palvelujärjestelmää kohtaan neurokirjon nuorilla oli näkemyksenä järjestelmän kehittämistarpeet. Neurokirjon nuorten palvelupolkuja olisikin hyvä selvittää hyvinvointialueilla, kun palveluita muu-

tenkin yhtenäistetään alueellisesti. Hyvä yhteistyösuhde nousi nuorten näkemyksenä palvelujärjestelmän toimivuuden edellytyksenä. Hyvä yhteistyösuhde vaatii osaamista palvelujärjestelmän ammattilaiselta ja toisaalta riittäviä resursseja, jotta yhteistyö voi olla riittävän pitkäkestoista.

Neurokirjon nuorten näkemykset työyhteisöjen sosiaalisen ilmapiirin osalta jakaantuivat työkave-
reiden ymmärrykseen ja sosiaalisten taitojen oppimiseen. Nuorilla itsellään on päätettävänä halua-
vatko he kertoa neurokirjostaan työpaikoilla. Tuloksista kävi ilmi, että toiset nuoret näkivät työpai-
kalla asiasta avoimesti kertomisen helpottaneen tilannetta, mutta toiset taas olivat saaneet
huonoja kokemuksia, kun neurokirjon diagnoosista kertominen oli katkaissut työnhakuprosessin
työnantajan puolesta. Voidaan myös ajatella, että ne työnantajat, jotka eivät halua palkata neuro-
kirjon henkilöitä eivät ehkä suhtaudu avoimesti myöskään muiden vähemmistöryhmien palkkaa-
miseen. Onneksi kuitenkin erilaisuuden hyväksyminen on jatkuvasti enenevässä määrin lisääntynyt
ja erityisryhmille työmahdollisuuksien tarjoaminen voi olla työnantajalle nykyään jo imagoon liit-
tyvä kysymys.

9 Pohdinta

9.1 Luotettavuus

Tutkimuseettisen neuvottelukunnan mukaan hyvän tieteellisen käytännön peruseriaatteen ovat
luotettavuus, rehellisyys, arvostus ja vastuunkanto. (Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkaus-
epäilyjen käsitteleminen Suomessa 2023.) Opinnäytetyöprosessin kaikissa eri vaiheissa huomioitiin
luotettavuuteen ja eettisyyteen vaikuttavia tekijöitä. Tämän opinnäytetyön kirjoittajilla on jonkin
verran henkilökohtaisia lähtökohtia aihepiiriin liittyen. Toinen opiskelija työskentelee neurokirjon
nuorten parissa ja toiselle opiskelijalle neurokirjo on tuttu lähipiiristä. Toisaalta opinnäytetyön
kohderyhmän tuttuus on lisännyt ymmärrystä neurokirjon moninaisuudesta, mutta se on voinut
myös vaikuttaa ennakkokäsityksiin aiheesta. Kummallakaan opiskelijalla ei kuitenkaan ole ollut
kosketuspintaa työllistymistä tukeviin palveluihin ja toisaalta aiheen valintaan liittyi aito kiinnostus
oppia tuntemaan niitä tekijöitä, jotka neurokirjon nuoren työllistymiseen vaikuttavat sekä nuorten
omia näkemyksiä tarvittavasta tuesta. Omalta osaltaan luotettavuutta on myös lisännyt kahden
opiskelijan voimin tehty työ, sillä refleктоivat keskustelut ja kriittinen tarkastelu ovat mahdollista-
neet objektiivisuuden ylläpitämistä tutkimusta tehtäessä.

Tämän kuntoutuksen ohjauksen opinnäytetyön menetelmäksi valittiin kuvaileva kirjallisuuskatsaus, koska ilmiötä haluttiin tutkia olemassa olevaan tutkimustietoon perustuen ja tietoa kooten. Opinnäytetyön työvaiheet dokumentoitiin tarkasti ja niitä pyrittiin kuvailemaan mahdollisimman hyvin, jotta tulokset olisivat luotettavia ja toistettavissa. Olennaisena luotettavuuteen vaikuttavana tekijänä alkuperäiseen aineistoon palattiin eri opinnäytetyön vaiheissa useita kertoja, jotta voitiin olla varmoja, että alkuperäisten tutkimusten ajatus ei muutu tämän opinnäytetyön työstämisen myötä.

Hakulausekkeiden muodostaminen niin, että hakutuloksista saataisiin tutkimuskysymyksiin vastaavia artikkeleita, oli aluksi vaikeaa, mutta PICO-menetelmän hyödyntäminen auttoi siinä. Varsinaisen haun tuloksiksi saatiinkin laadukkaita ja ajankohtaisia tutkimuksia, jotka vastasivat kaikki ensimmäiseen tutkimuskysymykseen ja joista kolme vastasi myös toiseen tutkimuskysymykseen. Aineiston tutkimusartikkeleista osassa tutkimusaineiston koko oli hyvin pieni. Tulokset olivat kuitenkin kaikissa aineistoon valituissa tutkimuksissa linjassa, mikä tukee tulosten luotettavuutta.

Aineiston haku suoritettiin niistä tietokannoista, joihin JAMKin käyttöliittymän kautta oli opiskelijoilla pääsy, mikä on vaikuttanut siihen, mitä artikkeleita tämän opinnäytetyön aineistoon valikoitui. Aineiston valinnassa hyödynnettiin sisäänotto- ja poissulkukriteereitä, joiden mukaan aineistoon valittiin vain tieteellisiä tutkimusartikkeleita, jotka olivat vertaisarvioituja ja saatavilla koko tekstinä. Näin kirjallisuuskatsaus rakentui luotettavalle ja laadukkaalle pohjalle.

Aineisto koostui suomen-, englannin- ja ruotsinkielisistä tutkimusartikkeleista, jotka oli julkaistu viimeisten viiden vuoden sisällä. Tekstien lukemiseen ja ymmärtämiseen käytettiin aikaa ja tarvittaessa yksittäisiä sanoja ja käsitteitä käännettiin MOT-sanakirjan avulla. Tämän jälkeen aineistoista keskusteltiin, jotta voitiin varmistua siitä, että sisällöt on ymmärretty. Kaikesta huolimatta vieras-kielisen tutkimustekstin lukemiseen ja tulosten keräämiseen liittyy riski väärinymmärryksiin tai asioiden sekoittumiseen. On myös mahdollista, että kaikkia alkuperäisilmauksia ei osattu poimia aineistosta ja alkuperäisilmauksista on voinut pelkistämisen yhteydessä jäädä käsitteitä vähemmälle huomiolle.

Toisaalta myös eri kulttuuritaustoista ja erilaisista yhteiskuntarakenteista lähtöisin olevat tutkimukset voivat osaltaan heikentää opinnäytetyön luotettavuutta. Koulutusjärjestelmän ja palvelujärjestelmän erojen ylitse pyrittiin löytämään tutkimusartikkeleista sellaisia yhteisiä tekijöitä, jotka ovat yleistettävissä erilaisiin järjestelmiin liittyen. Aineiston tutkimusartikkeleiden aiheet koskivat kaikki neurokirjon nuoria aikuisia, mutta ne painottuivat autismikirjoon. Ainoastaan yhdessä artikkelissa kohderyhmänä oli myös nuoria, joilla oli todettu ADHD. Ihannetilanteessa aineisto olisi katannut monipuolisemmin koko neurokirjon.

Aineiston analysointi aloitettiin aineistolähtöisellä sisällön analyysillä, mutta työskentelyn edetessä myös teoriaohjaavan analyysin piirteitä otettiin analysointiin mukaan. Aineistosta nousseet tulokset jäseneltiin ensimmäisen tutkimustehtävän osalta työllistymistä edistäviin ja estäviin tekijöihin, jotka jakaantuivat tahoillaan yksilöön ja palvelujärjestelmään liittyviin tekijöihin sekä muihin ympäristötekijöihin. Nämä kategoriat otettiin ICF-mallin yksilö- ja ympäristötekijöistä, mutta ympäristötekijöistä palvelujärjestelmä nostettiin omaksi luokakseen, sillä siihen liittyviä tuloksia saatiin paljon. Tuloksiin päästiin monien vaiheiden kautta ja eri vaiheet on kuvattu tässä opinnäytetyössä tarkasti ja havainnollisesti. Tulokset raportoitiin huolellisesti viitaten alkuperäisaineistoon ja johtopäätökset muodostettiin tulosten perusteella.

ICF-viitekehyksen avulla ensimmäisen tutkimustehtävän johtopäätöksiä voitiin kuvailla havainnollisesti ja neutraalilla tavalla ottaen huomioon toimintakyvyn vaihteluun vaikuttavat sisäiset ja ulkoiset tekijät. Neurokirjon nuorten toimintakyky voi vaihdella paitsi yksilöllisesti, myös päivästä, ympäristöstä ja vireystilasta riippuen. Toiseen tutkimustehtävään saatiin vastauksia suurimmaksi osaksi yhdestä tutkimuksesta, jonka otanta oli ollut pieni, sillä siinä oli haastateltu ainoastaan viittä nuorta, joilla on Aspergerin oireyhtymä. Tästä seurauksena myös tämän opinnäytetyön tulokset toisen tutkimustehtävän osalta ovat rajalliset ja mikäli olisi ollut käytettävissä laajempaa tutkimusmateriaalia, voisivat tulokset olla erilaiset. Toisaalta kuitenkin myöskään näiden alkuperäiseen tutkimukseen osallistuneiden nuorten mielipiteitä ei pidä väheksyä ja tulokset ovat merkityksellisiä nuorten omaa näkemystä kartoitettaessa.

Tämän opinnäytetyön tulokset sopivat yhteen teoriaosassa käsitellyn aiemman tiedon kanssa. Tulokset vastasivat tutkimustehtäviin ja antoivat tietoa neurokirjon alle 29-vuotiaan nuoren työllistymiseen yhteydessä olevista tekijöistä sekä neurokirjon nuorten omista näkemyksistä työllistymisen

ja työhön kiinnittymisen tuelle. Tulokset ovat vapaasti hyödynnettävissä kaikille neurokirjon nuorten kanssa työskenteleville ja aiheesta kiinnostuneille sekä alan opiskelijoille.

9.2 Eettisyys

Tässä opinnäytetyössä noudatettiin hyvän tieteellisen käytännön peruseriaatteita. Aineisto kerättiin olemassa olevista tutkimuksista, jotka on julkaistu aiemmin, joten tutkimuslupaa ei tarvittu, eikä prosessin aikana kertynyt salassa pidettävää aineistoa. Alkuperäisten tutkimusten tekijöitä kohdeltiin kunnioittavasti viittaamalla tutkimuksiin asianmukaisesti. Alkuperäisten tutkimusten sisältöä ja tuloksia arvostettiin ja pyrittiin hyödyntämään opinnäytetyössä objektiivisesti. Alkuperäisiin ilmauksiin tutkimusraporteissa ja -artikkeleissa palattiin useita kertoja analyysin ja johtopäätösten muodostamisen aikana, jotta alkuperäinen ajatus ja tarkoitus säilyisi muuttumattomana. (Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa 2023, Vilkkä 2021,42.)

Valtakunnallisen sosiaali- ja terveysalan eettisen neuvottelukunnan ETENEn julkaisema Sosiaali- ja terveysalan eettinen perusta (2011) korostaa sitä, että sosiaali- ja terveysalojen toiminta pohjautuu ihmisarvon ja ihmisen kunnioittamiseen. Tässä opinnäytetyössä on käsitelty aihepiiriä, joka voi olla sensitiivinen. Aihetta on pyritty käsittelemään arvokkaasti ja asianosaisia kunnioittaen.

Parityönä toteutetun opinnäytetyön edellytyksenä on myös molemminpuolinen kunnioitus omaa työparia kohtaan. Parityöskentelyyn oli kuitenkin helppo ryhtyä, sillä opintojen ajalta molemmille tämän opinnäytetyön tekijöille oli jo kertynyt kokemusta toisen työskentelytavoista. Yhteistyö ja toisten näkemysten kunnioittaminen ovat olleet tämän opinnäytetyön voimavara.

9.3 Hyödynnettävyys kuntoutuksen ohjauksen näkökulmasta

Covid 19 -pandemialla oli merkittäviä vaikutuksia nuorten työllistymiseen, opiskeluun ja psyykkiseen hyvinvointiin. Koulutuksen ja työelämän ulkopuolella olevien alle 25-vuotiaiden NEET-nuorten (Not in Employment, Education or Training) määrä Suomessa kasvoi työ- ja elinkeinoministeriön työnvälitystilaston mukaan 2020 tammikuusta 2021 tammikuuhun 30,8 prosenttia. Sittemmin kehitys on kääntynyt parempaan suuntaan. (Työnvälitystilasto 2023). Positiivisesta työllisyyskehityksestä huolimatta, haavoittuvimmassa asemassa olevat nuoret ja nuoret aikuiset ovat

edelleen erityisessä syrjäytymisvaarassa. Tähän haasteeseen on haettu ratkaisua Marinin hallitusohjelmaan sisältyneessä Työkykyohjelmassa (2023), jossa tavoitteena oli parantaa osatyökykyisten työllisyyttä ja työssä jaksamista työllisyyden tuen palveluita kehittämällä.

Työkykyohjelmaan kuuluneen työllisyyden kuntakokeilun jäädessä 1.1.2025 alkaen pysyväksi toimintamalliksi, kuntoutuksen ohjaajan rooli palvelujärjestelmän yhdyspinnoilla vahvistuu. Hyvinvointialueilla tapahtuvan monialaisen työskentelyn lisääntyessä, nuoren palvelutarpeen arvioinnin sekä palveluiden koordinoinnin merkitys toimivan ja yksilöllisen palveluprosessin kehittämisessä korostuu sekä yksilön että palvelujärjestelmän näkökulmasta.

Kuntoutuksen ohjaajan koulutus mahdollistaa työllistymisen laajasti sosiaali- ja terveyspalveluiden kentällä. Kuntoutuksen ohjaaja voikin kohdata neurokirjon nuoren palvelujärjestelmän eri vaiheissa, osa-alueilla tai yhdyspinnoilla. Kuntoutuksen ohjaajia työskentelee nuorten palveluissa niin sosiaalihuollon, kuntoutuksen kuin työllisyyspalveluiden parissa. Palvelujärjestelmäosaaminen, ohjausosaaminen, kuntoutustarpeen arviointi- ja palveluiden koordinoitiosaaminen ovat kuntoutuksen ohjaajien keskeistä osaamisaluetta ja myös tämän opinnäytetyön tulosten perusteella tarpeellista osaamista neurokirjon nuorten parissa työskenteleville eri puolilla palvelujärjestelmää.

(Kuntoutuksen ohjaaja (AMK) n.d.)

Neurokirjon nuorten suurimmat vaikeudet liittyivät tämänkin opinnäytetyön tulosten perusteella neuropsykiatriisiin erityispiirteisiin ja niiden tuomiin haasteisiin. Ammattilaisilta tarvitaankin siis tietoa ja ymmärrystä näistä haasteista ja osaamista työskentelyyn neurokirjon haasteiden ylittämiseksi. Myös vuorovaikutusosaaminen ja motivoiva sekä kannustava ohjausote olisivat tarpeellisia taitoja kuntoutuksen ohjaajana työskenteleville.

9.4 Jatkotutkimusehdotukset

Nuorten näkemysten osalta tulokset jäivät kapeiksi. Vaikka monessa tutkimuksessa oli haastateltu ja kyselty nuorilta asioita, heidän näkemyksensä palveluiden järjestämiseen ja tukeen liittyen jäi aineiston tutkimusten tuloksissa vähäiseksi. Hyvinvointialueilla on käynnistynyt palveluiden yhtenäistämiseen tähtäävät toimet ja nyt olisikin erinomainen mahdollisuus selvittää palveluiden käyttäjien ja palvelujärjestelmän väliinputoajien näkemyksiä palveluiden kehittämisestä.

Uusi vammaispalvelulaki astuu voimaan lokakuussa 2023. Sen myötä palveluita järjestetään jatkossa ilman diagnoosiperusteisuutta kaikille vammaisille pitkäaikaisen tai pysyvän toimintakyvyn rajoitteen vuoksi. Toimintakyvyn rajoite voi olla fyysinen, kognitiivinen, psyykinen, sosiaalinen tai aisteihin liittyvä. Kehitysvammaiset henkilöt saavat myös jatkossa palvelut vammaispalvelulain perusteella, eikä nykyisestä kehitysvammaisten erityishuoltolaista muutosten jälkeen jää voimaan kuin tahdosta riippumattoman erityishuollon järjestämistä, itsemääräämisoikeuden vahvistamista ja rajoitustoimenpiteiden käyttöä koskevat pykälät. Voimassa olevat palvelupäätökset kuitenkin pysyvät voimassa jopa kolmen vuoden siirtymäajan, ellei päätöstä ole tarpeen muuttaa ennen sitä joko palvelutarpeen sitä edellyttäessä tai vammaisen henkilön sitä pyytäessä. (Vammaispalvelujen lainsäädäntö on uudistettu n.d.) Mielenkiintoista olisikin selvittää muutaman vuoden kuluttua neurokirjon henkilöiden pääsyä vammaispalveluiden piiriin suhteessa vanhan lain aikaiseen palveluiden saantiin.

Toisaalta uuteen vammaispalvelulakiin tuleva valmennus määräaikaisena ja elämän muutostilanteisiin kohdennettuna palveluna olisi myös mielenkiintoinen tutkimuksen aihe ja myös tämän opinnäytetyön tuloksiin yhdistyvä teema. (Vammaispalvelujen lainsäädäntö on uudistettu n.d.) Lain astuttua voimaan ja palveluiden käynnistyttyä jatkotutkimusta voisi tehdä valmennukseen osallistuvien kokemuksista ja toisaalta myös palveluiden järjestäjien ajatuksista valmennuksen hyödyistä. Elämän nivelvaiheisiin liittyy usein lisääntyntä tuen tarvetta, mutta toivottavasti valmennuksen määräaikaisuus ei tarkoita sitä, että se jäisi kestoltaan liian lyhyeksi vaikutusten saamisen kannalta. Kuten tämänkin opinnäytetyön tuloksista kävi ilmi, liian lyhytaikaisella interventiolla ei saada pysyviä tai riittäviä saavutuksia.

Lähteet

ADHD. 2019. Käypä hoito -suositus. Suomalaisen Lääkäriseura Duodecimin, Suomen Lastenneurologinen yhdistys ry:n, Suomen nuorisopsykiatrisen yhdistyksen ja Suomen Lastenpsykiatriyhdistyksen asettama työryhmä. Helsinki: Suomalainen Lääkäriseura Duodecim, 2019. Julkaistu 4.4.2019. Viitattu 6.3.2023. <https://www.kaypahoito.fi/hoi50061>.

Ammatillinen koulutus. N.D. Opetushallituksen Opintopolku-portaali. Internetsivu. Viitattu 24.3.2023. <https://opintopolku.fi/konfo/fi/sivu/ammattillinen-koulutus#ammattillinen-perustutkinto>.

Anderson, C., Butt, C. & Sarsony, C. 2020. Young Adults on the Autism Spectrum and Early Employment-Related Experiences: Aspirations and Obstacles. Journal of autism and developmental disorders, 51, 1, 88-105. Julkaistu 30.4.2020

Viitattu_3.5.2023.

<http://ezproxy.jamk.fi:2048/login?url=https://www.proquest.com/scholarly-journals/young-adults-on-autism-spectrum-early-employment/docview/2478164655/se-2?accountid=11773>.

Appelqvist-Schmidlechner, K., Lämsä, R. & Tuulio-Henriksson, A. 2018. Oma väylä. Kelan neuropsykiatrisen kuntoutuksen soveltuvuus, hyödyt ja koettu vaikuttavuus. Helsinki: Kela. Sosiaali- ja terveyturvan tutkimuksia, 153. Viitattu 11.5.2023. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2018110947748>.

Arvio, M. 2014. Kehitysvammaisuus. Julkaisussa Lastenneurologia. Toim. L. Haataja, H. Pihko & H. Rantala. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim, 90–95.

Autismin ja neurokirjon sanasto. 2022. Suomen autismikirjon yhdistys. Viitattu 18.5.2023.

<https://asy.fi/wp-content/uploads/2022/10/AAVA-hankkeessa-tuotettu-sanasto.pdf>.

Autismikirjon häiriö. 2023. Käypä hoito -suositus. Suomalaisen Lääkäriseura Duodecimin, Suomen Lastenpsykiatriyhdistyksen, Suomen Nuorisopsykiatrisen yhdistyksen, Suomen Kehitysvammalääkäreiden, Suomen Lastenneurologisen Yhdistyksen ja Suomen Psykiatriyhdistyksen asettama työryhmä. Helsinki: Suomalainen Lääkäriseura Duodecim, 2023. Julkaistu 23.1.2023. Viitattu 26.3.2023. <https://www.kaypahoito.fi/hoi50131#K1>.

Autismikirjo ja työ. 2020. Vates-säätiön opas. Toim. A. Ojanperä. Helsinki: Vates-säätiö sr. Viitattu 1.4.2023. https://autismiliitto.fi/wp-content/uploads/2021/11/Vates_Autismikirjo_ja_tyo_digi.pdf.

Avotyötoiminta. N.D. Vernerinet - verkkopalvelu kehitysvammaisuudesta. Internetsivusto. Viitattu 5.3.2023. <https://verneri.net/yleis/avotyotoiminta>.

Bailey, A., Guldberg, K. & Wallace, S. 2019. Tutkimuskatsaus autismiin. Vammaispalvelujen osamiskeskus Etevan tutkimusraportti. Käännös alkuperäistekstistä: A research review on autism.

Boström, J. & Shamoun, N. 2018. ”Men jag är ju liksom som vem som helst”. Perspektiv på arbetsökande och arbetsplats från fem personer med Aspergers syndrom. Pro gradu. Karlstads Universitet, Institutionen för sociala och psykologiska studier. Viitattu 11.5.2023. <https://urn.kb.se/resolve?urn=urn%3Anbn%3Ase%3Akau%3Adiva-66456>.

Connor, A., Sung, C., Strain, A., Zeng, S. & Fabrizi, S. 2019. Building Skills, Confidence, and Wellness: Psychosocial Effects of Soft Skills Training for Young Adults with Autism. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 50, 2064–2076. Julkaistu 16.3.2019. Viitattu 11.5.2023. <https://doi.org/10.1007/s10803-019-03962-w>.

Dean, E., Hagiwara, M., Shogren, K., Wehmeyer, M. & Shrum, J. 2021. Promoting Career Design in Youth and Young Adults with ASD: A Feasibility Study. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 52, 2689–2700. Julkaistu 28.6.2021. Viitattu 14.5.2023. <https://doi.org/10.1007/s10803-021-05146-x>.

Eduskuntavaalitavoitteet 2023 neurokirjon ihmisten yhdenvertaisuuden edistämiseksi. 2023. ADHD-liitto ry:n, Aivoliitto ry:n ja Autismiliitto ry:n julkaisu. Viitattu 5.4.2023. https://adhd-liitto.fi/wp-content/uploads/2023/03/aaa_eduskuntavaalitavoitteet_2023_final.pdf.

Eriytinen tuki ammatillisessa koulutuksessa. N.D. Opintopolku. Opetushallituksen portaali. Viitattu 5.3.2023. <https://opintopolku.fi/konfo/fi/sivu/eriytinen-tuki-ammattillisessa-koulutuksessa>.

Gyllenberg, D. 2019. Psykkiset häiriöt nuoruusiässä. *Duodecim*, 135, 1321–1323. Viitattu 5.4.2023. <https://www.duodecimlehti.fi/duo15043>.

Hirsijärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2013. Tutki ja kirjoita. 15. p. Helsinki: Tammi.

Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. 2023. Tutkimuseettinen neuvottelukunta TENK. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan HTK-ohje 2023. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan julkaisuja 2/2023. Helsinki. Viitattu 5.4.2023. https://tenk.fi/sites/default/files/2023-03/HTK-ohje_2023.pdf.

Kangasniemi, M., Utriainen, K., Ahonen, S-M., Pietilä, A-M, Jääskeläinen P. & Liikanen, E. 2013. Kuvaileva kirjallisuuskatsaus: Eteneminen tutkimuskysymyksestä jäsenettyyn tietoon. *Hoitotiede* 25 (4). Hoitotieteiden tutkimusseura, 291–201. Viitattu 13.5.2013. <https://journal.fi/hoitotiede/article/view/128286/77409>.

Kankkunen, P. & Vehviläinen-Julkunen, K. 2013. Tutkimus hoitotieteessä. 3. p. Helsinki: Sanoma Pro.

Kehityksellinen kielihäiriö. 2019. Käypä hoito -suositus. Julk. 24.1.2023. Suomalaisen Lääkäriseura Duodecimin, Suomen Foniatri ry:n ja Suomen Lastenneurologisen yhdistyksen asettama työryhmä. Viitattu 20.3.2023. <https://www.kaypahoito.fi/hoi50085>.

- Kirjolla. 2023. YLE. Televisiosarja. YLE Areena. Viitattu 21.5.2023. <https://areena.yle.fi/1-62092497>.
- Kuntoutuksen ohjaaja (AMK). N.d. Opetussuunnitelmat Jyväskylän ammattikorkeakoulun internet-sivuilla. Viitattu: 29.5.2023. <https://opetussuunnitelmat.peppi.jamk.fi/fi/48/fi/5262>.
- Kuntoutus. N.d. Kansaneläkelaitos KELA. Internetsivu. Viitattu 5.4.2023. <https://www.kela.fi/kuntoutus>.
- L 531/2017. Laki ammatillisesta koulutuksesta. Viitattu 5.3.2023. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2017/20170531#L7P64>.
- L 1285/2016. Nuorisolaki. Viitattu 5.3.2023. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2016/20161285>.
- L 417/2007. Lastensuojelulaki. Viitattu 2.4.2023. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417#L7P36>.
- L 541/2018. Varhaiskasvatuslaki. Viitattu 24.3.2023. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2018/20180540#L3aP15a>.
- L 189/2001. Laki kuntouttavasta työtoiminnasta. Viitattu 5.4.2023. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2001/20010189>.
- L 937/2005. Laki omaishoidon tuesta. Viitattu 2.4.2023. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2005/20050937>.
- L 628/1998. Perusopetuslaki. Viitattu 24.3.2023. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980628#L4P9>.
- L 519/1977. Laki kehitysvammaisten erityishuollosta. Viitattu 21.3.2023. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1977/1977051>.
- L 1301/2014. Sosiaalihuoltolaki. Viitattu 5.4.2023. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20141301#L3P11>.
- L 380/1987. Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista. Viitattu 2.4.2023. <https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1987/19870380#P8c>.
- L 381/2023. Laki työllistymisen monialaisesta edistymisestä. Viitattu 5.4.2023. [Laki työllistymisen monialaisesta edistymisestä 381/2023 - Säädökset alkuperäisinä - FINLEX®](https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2023/20230381#L3P11).
- Leivonen, S., Leppämäki, S., Sourander, A. & Voutilainen, A. 2015. Touretten oireyhtymä - monimuotoinen sairaus, yksilöllinen hoidontarve. Duodecim, 131, 1058–64. Viitattu 20.3.2023. <https://www.duodecimlehti.fi/duo12283>.
- Leppämäki, S. 2023. Touretten oireyhtymä ja autismikirjon häiriö. Artikkelinä Käypä hoito -sivuilla. Julk. 23.1.2023. Helsinki: Suomalainen Lääkäriseura Duodecim. Viitattu 1.4.2023. <https://www.kaypahoito.fi/nix03192>.

- Lyytinen, H. 2022. Oppimishäiriöt. Lääkärikirja Duodecim. Viitattu 1.4.2023. <https://www.terveyskirjasto.fi/dlk00401>.
- Lääkinnällinen kuntoutus. N.D. Sosiaali- ja terveysministeriö. Internetsivu. Viitattu 24.3.2023. <https://stm.fi/laakinnallinen-kuntoutus>.
- Missio ja visio. 2023. #näeNepsy Ry. Internetsivu. Viitattu 2.4.2023. <https://naenepsy.fi/missio/>.
- Mäkinen, M. 2021. For a real job? Views on the teaching of competence in working life by students with Autism Spectrum Disorder (ASD). Julkaisussa Nordic Journal of Vocational Education and Training. Jyväskylä: JYU University of Jyväskylä, 66–87. Viitattu 26.3.2023. <https://njet.ep.liu.se/issue/view/370>.
- Mäntsälä: Eteva kuntayhtymä. Julkaistu 16.12.2019. Viitattu 27.3.2023. https://www.eteva.fi/globalassets/tiedostot/tiedostot---eteva/oppaat-ja-julkaisut/tutkimuskatsaus-autismiin---deduktia_web.pdf.
- Neurokehitykselliset häiriöt. 2023. Autismiliitto. Internetsivu. Viitattu 18.5.2023. <https://autismiliitto.fi/autismi/erilaista-autismia/neuropsykiatriset-hairiot/>.
- Opetushallinnon tilastopalvelu. N.D. Vipunen. Internet-lähde. Viitattu 5.3.2023. <https://vipunen.fi>.
- Opintopolku. N.D. Opetushallituksen internetportaali. Hakutulokset internetsivulla. Viitattu 24.3.2023. https://opintopolku.fi/konfo/fi/haku?koulutustyyppi=koulutustyyppi_4&order=desc&size=20&sort=score.
- Oppimisen ja koulunkäynnin tuki. 2023. Opetushallitus. Internetsivu. Viitattu 24.3.2023. <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/oppimisen-ja-koulunkaynnin-tuki>.
- Palkkatukea työnantajille työttömän palkkaamiseen. N.D. Työ- ja elinkeinoministeriö. Internetsivu. Viitattu 20.3.2023. <https://tem.fi/palkkatuki>.
- Palkkatyö. N.d. Kehitysvammaisten tukiliitto. Internetsivu. Viitattu 1.4.2023. <https://www.tukiliitto.fi/tuki-ja-neuvot/tyon-tekeminen/palkkatyo/>.
- Paltamaa, J. & Musikka-Siirtola, M. 2016. ICF-luokitus. Julkaisussa Kuntoutuminen. Toim. I. Autti-Rämö, A-L. Salminen, M. Rajavaara & A. Ylinen. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim, 37–55.
- Perustietoa autismista. 2023. Autismiliiton verkkosivut. Viitattu 26.3.2023. <https://autismiliitto.fi/autismi/perustietoa-autismista/>.
- Pillay, Y., Brownlow, C. & March, S. 2021. Transition Services for Young Adults on the Autism Spectrum in Australia. Journal of Education and Training in Autism and Developmental Disabilities, 56, 1, 101-111. Julkaistu maaliskuussa 2021. Viitattu 11.5.2023. <http://www.proquest.com/scholarly-journals/transition-services-young-adults-on-autism/docview/2491977922/se-2?accountid=11773>.

Pillay, Y., Brownlow, C. & March, S. 2022. Transition approaches for autistic young adults: A case series study. Research Article. San Francisco: Public Library of Science. Julkaistu 5.5.2022. Viitattu 11.5.2023. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0267942>.

Poikkeaminen ja mukauttaminen. 2023. Opetushallitus. Internetsivu. Viitattu 6.3.2023. <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/poikkeaminen-ja-mukauttaminen>.

Puustjärvi, A. & Voutilainen, A. 2014. Aktiivisuuden ja tarkkaavuuden häiriö. Julkaisussa Lasten-neurologia. Toim. L. Haataja, H. Pihko & H. Rantala. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim, 71-82.

Puustjärvi, A. 2021. ADHD – vaikeudesta vahvuudeksi? Lääkärilehti 11.6.2021. Viitattu 2.4.2023. <https://www.laakarilehti.fi/ajassa/nakokulmat/adhd-ndash-vaikeudesta-vahvuudeksi/?pub-lic=cac32f4520199e4a59b4921c413c5f44>.

Päivätoiminta. 2023. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos THL. Vammaispalvelujen käsikirja. Internet-sivu. Viitattu 1.4.2023. <https://thl.fi/fi/web/vammaispalvelujen-kasikirja/tuki-ja-palvelut/paivatoiminta>.

Salisma, T. & Vuorenpää, K. 2018. Onko kehitysvammaisten henkilöiden avotyötoiminta laillista? Artikkelit. Tukiliitto. Internetsivu. Viitattu 5.3.2023. <https://www.tukiliitto.fi/tuki-ja-neuvot/oppaat-ja-materiaalit/lakimies-vastaa/onko-kehitysvammaisten-henkiloiden-avotyotoiminta-laillista/>.

Socada, L. 2020. Autismikirjon häiriöt. Terveyskirjasto. Duodecim. Viitattu: 14.5.2023. <https://www.terveyskirjasto.fi/dlk00355>.

Sosiaali- ja terveysalan eettinen perusta. 2011. Valtakunnallinen sosiaali- ja terveysalan eettinen neuvottelukunta ETENE. Sosiaali- ja terveysministeriö. ETENE-julkaisuja 32. Viitattu: 29.5.2023. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-3195-4>.

Suomen koulutusjärjestelmä. N.D. Opintopolku. Opetushallituksen portaali. Viitattu 5.3.2023. <https://opintopolku.fi/konfo/fi/sivu/suomen-koulutusjarjestelma>.

TE-palvelut 2024 –uudistus. N.d. Työ- ja elinkeinoministeriö. Internetsivusto. Viitattu 5.4.2023. [TE-palvelut 2024 -uudistus - Työ- ja elinkeinoministeriön verkkopalvelu \(tem.fi\)](https://www.tem.fi/te-palvelut-2024-uudistus-tyo-ja-elinkeinoministerion-verkkopalvelu).

Tutkimusten arviointikriteeristö. N.D. Hotus. Hoitotyön tutkimussäätiö. Internetsivu. Viitattu 3.5.2023. <https://www.hotus.fi/jbin-kriittisen-arvioinnin-tarkistuslistat/#:~:text=Tutkimusten%20arviointikriteeristö,%20JBI%29%20J%20A4rjestelm%C3%A4llisen%20katsauksen%20laatimisen%20yksi%20t%C3%A4rke%C3%A4,kriittinen%20arviointi.%20T%C3%A4m%C3%A4n%20arvioinnin%20suorittaa%20kaksi%20tutkijaa%20itsen%C3%A4isesti>.

Tutkimustiedon hakeminen. N.D. Hotus. Hoitotyön tutkimussäätiö. Internetsivu. Viitattu 3.5.2023. <https://www.hotus.fi/tutkimustiedon-hakeminen/>.

Työ. N.D. Vernerinet – verkkopalvelu kehitysvammaisuudesta. Internetsivusto. Viitattu 5.3.2023. <https://verneri.net/yleis/tyo>.

Työhönvalmennuksen jana. N.d. Kehitysvammaisten palvelusäätiö KVPS. Internetsivu. Viitattu 2.4.2023. <https://tyohonvalmennuksen-jana.kvps.fi/>.

Työ- ja elinkeinoministeriö, Työnvälitystilasto. 2023. Tammikuun 2020–2023 tilasto. Julk. 21.2.2023. Helsinki: Tilastokeskus. Suomen virallinen tilasto. Viitattu 6.3.2023. https://pxdata.stat.fi/PxWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin_tyonv/statfin_tyonv_pxt_12th.px/table/tableViewLayout1/.

Työ ja työtoiminta. 2023. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos THL. Vammaispalvelujen käsikirja. Viitattu 2.4.2023. <https://thl.fi/fi/web/vammaispalvelujen-kasikirja/tuki-ja-palvelut/tyo-ja-tyotoiminta>.

Työkykyohjelma. 2023. Työ- ja elinkeinoministeriön verkkosivut. Viitattu 5.4.2023. <https://tem.fi/tyokykyohjelma>.

Työtoiminta. 2022. Vernerinet – verkkopalvelu kehitysvammaisuudesta. Internetsivusto. Viitattu 1.4.2023. <https://verneri.net/yleis/tyotoiminta>.

Valmentavat koulutukset. N.D. Opintopolku. Opetushallituksen portaali. Viitattu 5.3.2023. <https://opintopolku.fi/konfo/fi/sivu/valmentavat-koulutukset>.

Vammaispalvelulainsäädännön uudistus. 2023. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos THL. Vammaispalvelujen käsikirja. Viitattu 1.4.2023. <https://thl.fi/fi/web/vammaispalvelujen-kasikirja/ajankoh-taista/vammaispalvelulainsaadannon-uudistus>.

Vammaistuet. N.D. Kansaneläkelaitos – Kela. Internetsivu. Viitattu 24.3.2023. <https://www.kela.fi/vammaistuet>.

Vedenkannas, E. & Koskela, T. & Tuusa, M. & Jalava, J. & Harju, H. & Särkelä, M. & Notkola, V. 2011. Vajaakuntainen TE-toimiston asiakkaana. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisu. Työ ja yrittäjyys 31/2011. Viitattu 1.4.2023. <https://tem.fi/documents/1410877/3346190/Vajaakuntainen+TE-toimiston+asiakkaana+20092011.pdf>.

Vienonen, E. 2023. Terminologiasta. Julkaisussa Autismikirjon lapset ja nuoret – opas ammattilaisille, neuvoloihin, perhekeskuksiin, varhaiskasvatukseen ja läheisille sekä muille autismikirjon lasten ja nuorten parissa toimiville, ja heihin liittyvän päätöksenteon tueksi. Toim. E. Vienonen. Autismiliitto, 9. Viitattu 18.5.2023. <https://autismiliitto.fi/wp-content/uploads/2023/02/A4-Autismikirjon-lapset-ja-nuoret-OPAS.pdf>.

Vilka H. 2021. Tutki ja kehitä. 5. päivitetty painos. Jyväskylä: PS- kustannus.

Vilka, H. 2023. Kirjallisuuskatsaus metodina, opinnäytetyön osana ja tekstilajina. Helsinki: Art House Oy.

Vincent, A., Da Fonseca, D., Baumstarck, K., Charvin, I., Alcaraz-Mor, R. & Lehucher-Michael, M-P. 2018. The quality of life and the future of young adults with Asperger syndrome. Journal of Disability and Rehabilitation, 42, 14, 1987-1994. Julkaistu 30.10.2018. Viitattu 13.5.2023. <https://doi.org/10.1080/09638288.2018.1544297>.

Vammaispalvelujen lainsäädäntö on uudistettu. N.D. Sosiaali- ja terveysministeriö STM. Internet-sivu. Viitattu 18.5.2023. <https://stm.fi/vammaispalvelulaki>.

Wessman, J. 2023. Työvoimaa ja osaajia on - työnantajista osatyökykyisyys on yhä useammin mahdollisuus. Työ- ja elinkeinoministeriö. Kolumni. Julkaistu Valtioneuvoston internetsivulla. Viitattu 1.4.2023. <https://valtioneuvosto.fi/-/1410877/tyovoimaa-ja-osaajia-on-tyonantajista-osatyokykyisyys-on-yha-useammin-mahdollisuus>.

Åberg, L. 2021. Kehitysvammaisuus. Terveyskirjasto. Duodecim. Viitattu 20.3.2023. <https://www.terveyskirjasto.fi/dlk00556#s1>.

Liitteet

Liite 1. JBI-arvioinnit

29.11.2018

JBI: Arviointikriteerit laadulliselle tutkimukselle

Tätä kriittisen arvioinnin tarkistuslistaa käytetään laadullisten tutkimusten metodologisen laadun arviointiin. Arvioinnin tarkistuslistaan sisältyy yhteensä 10 arviointikriteeriä, joiden yksityiskohtaiset sisällöt on kuvattu alhaalla. Arvioijan on hyvä tutustua myös Joanna Briggs Instituutin julkaisemaan katsauksen tekijöiden [käsikirjaan](#) arviointia tehdessään. Tarkistuslistan alkuperäinen englanninkielinen versio löytyy tästä [linkistä](#). Kunkin kriteerin toteutuminen arvioidaan asteikolla: Kyllä (K), Ei (E), Epäselvä (?), Ei sovellettavissa (NA). (Lockwood ym. 2015.)

Arvioija Anu Heikelä ja Mervi Kallio Päiväys 9.5.2023

Tekijä(t) Anderson, C., Butt, C. & Sarsony, C. Vuosi 2020 Nro _____

Arviointikriteeri	K	E	?	NA
1. Ovato tutkimuksen tieteenfilosofiset lähtökohdat ja metodologia keskenään yhteensopivat?	☒	☐	☐	☐
2. Ovato tutkimuksen metodologia ja tutkimuskysymys tai tavoitteet keskenään yhteensopivat?	☒	☐	☐	☐
3. Ovato tutkimuksen metodologia ja aineiston keruumenetelmät keskenään yhteensopivat?	☒	☐	☐	☐
4. Ovato tutkimuksen metodologia, aineiston kuvaus ja analyysi keskenään yhteensopivat?	☒	☐	☐	☐
5. Ovato tutkimuksen metodologia ja tulosten tulkinta keskenään yhteensopivat?	☒	☐	☐	☐
6. Onko tutkijan kulttuuriset tai teoreettiset lähtökohdat kuvattu?	☒	☐	☐	☐
7. Onko tutkijan vaikutus tutkimukseen ja tutkimuksen vaikutus tutkijaan kuvattu?	☒	☐	☐	☐
8. Onko tutkimukseen osallistujat ja heidän äänensä (alkuperäiset ilmaisut) kuvattu asiaankuuluvasti ja riittävällä tasolla?	☒	☐	☐	☐
9. Onko tutkimus toteutettu noudattaen nykyisiä eettisiä periaatteita, ja onko tutkimuksella eettisen toimikunnan hyväksyntä?	☒	☐	☐	☐
10. Perustuvatko tutkimuksen johtopäätökset aineiston analyysiin ja tulosten tulkintaan?	☒	☐	☐	☐

Kokonaisarviointi: Hyväksy Hylkää Lisätietoja tarvitaan

Kommentteja (mukaan lukien hylkäyksen syy):

29.11.2018

JBI: Arviointikriteerit laadulliselle tutkimukselle

Tätä kriittisen arvioinnin tarkistuslistaa käytetään laadullisten tutkimusten metodologisen laadun arviointiin. Arvioinnin tarkistuslistaan sisältyy yhteensä 10 arviointikriteeriä, joiden yksityiskohtaiset sisällöt on kuvattu alhaalla. Arvioijan on hyvä tutustua myös Joanna Briggs Instituutin julkaisemaan katsauksen tekijöiden [käsikirjaan](#) arviointia tehdessään. Tarkistuslistan alkuperäinen englanninkielinen versio löytyy tästä [linkistä](#). Kunkin kriteerin toteutuminen arvioidaan asteikolla: Kyllä (K), Ei (E), Epäselvä (?), Ei sovellettavissa (NA). (Lockwood ym. 2015.)

Arvioija Anu Heikelä ja Mervi Kallio Päiväys 9.5.2023
 Appelqvist-Schmidlechner, K., Lämsä, R. &
 Tekijä(t) Tuulio-Henriksson, A. Vuosi 2018 Nro _____

Arviointikriteeri	K	E	?	NA
1. Ovatko tutkimuksen tieteenfilosofiset lähtökohdat ja metodologia keskenään yhteensopivat?	☒	☐	☐	☐
2. Ovatko tutkimuksen metodologia ja tutkimuskysymys tai tavoitteet keskenään yhteensopivat?	☒	☐	☐	☐
3. Ovatko tutkimuksen metodologia ja aineiston keruumenetelmät keskenään yhteensopivat?	☒	☐	☐	☐
4. Ovatko tutkimuksen metodologia, aineiston kuvaus ja analyysi keskenään yhteensopivat?	☒	☐	☐	☐
5. Ovatko tutkimuksen metodologia ja tulosten tulkinta keskenään yhteensopivat?	☒	☐	☐	☐
6. Onko tutkijan kulttuuriset tai teoreettiset lähtökohdat kuvattu?	☐	☒	☐	☐
7. Onko tutkijan vaikutus tutkimukseen ja tutkimuksen vaikutus tutkijaan kuvattu?	☒	☐	☐	☐
8. Onko tutkimukseen osallistujat ja heidän äänensä (alkuperäiset ilmaisut) kuvattu asiaankuuluvasti ja riittävällä tasolla?	☒	☐	☐	☐
9. Onko tutkimus toteutettu noudattaen nykyisiä eettisiä periaatteita, ja onko tutkimuksella eettisen toimikunnan hyväksyntä?	☒	☐	☐	☐
10. Perustuvatko tutkimuksen johtopäätökset aineiston analyysiin ja tulosten tulkintaan?	☒	☐	☐	☐

Kokonaisarviointi: Hyväksy Hylkää Lisätietoja tarvitaan

Kommentteja (mukaan lukien hylkäyksen syy):

29.11.2018

JBI: Arviointikriteerit laadulliselle tutkimukselle

Tätä kriittisen arvioinnin tarkistuslistaa käytetään laadullisten tutkimusten metodologisen laadun arviointiin. Arvioinnin tarkistuslistaan sisältyy yhteensä 10 arviointikriteeriä, joiden yksityiskohtaiset sisällöt on kuvattu alhaalla. Arvioijan on hyvä tutustua myös Joanna Briggs Instituutin julkaisemaan katsauksen tekijöiden [käsikirjaan](#) arviointia tehdessään. Tarkistuslistan alkuperäinen englanninkielinen versio löytyy tästä [linkistä](#). Kunkin kriteerin toteutuminen arvioidaan asteikolla: Kyllä (K), Ei (E), Epäselvä (?), Ei sovellettavissa (NA). (Lockwood ym. 2015.)

Arvioija Anu Heikelä ja Mervi Kallio Päiväys 9.5.2023Tekijä(t) Boström, J. & Shamoun, N. Vuosi 2018 Nro _____

Arviointikriteeri	K	E	?	NA
1. Ovatko tutkimuksen tieteenfilosofiset lähtökohdat ja metodologia keskenään yhteensopivat?	☒	☐	☐	☐
2. Ovatko tutkimuksen metodologia ja tutkimuskysymys tai tavoitteet keskenään yhteensopivat?	☒	☐	☐	☐
3. Ovatko tutkimuksen metodologia ja aineiston keruumenetelmät keskenään yhteensopivat?	☒	☐	☐	☐
4. Ovatko tutkimuksen metodologia, aineiston kuvaus ja analyysi keskenään yhteensopivat?	☒	☐	☐	☐
5. Ovatko tutkimuksen metodologia ja tulosten tulkinta keskenään yhteensopivat?	☒	☐	☐	☐
6. Onko tutkijan kulttuuriset tai teoreettiset lähtökohdat kuvattu?	☒	☐	☐	☐
7. Onko tutkijan vaikutus tutkimukseen ja tutkimuksen vaikutus tutkijaan kuvattu?	☒	☐	☐	☐
8. Onko tutkimukseen osallistujat ja heidän äänensä (alkuperäiset ilmaisut) kuvattu asiaankuuluvasti ja riittävällä tasolla?	☒	☐	☐	☐
9. Onko tutkimus toteutettu noudattaen nykyisiä eettisiä periaatteita, ja onko tutkimuksella eettisen toimikunnan hyväksyntä?	☒	☐	☐	☐
10. Perustuvatko tutkimuksen johtopäätökset aineiston analyysiin ja tulosten tulkintaan?	☒	☐	☐	☐

Kokonaisarviointi: Hyväksy Hylkää Lisätietoja tarvitaan

Kommentteja (mukaan lukien hylkäyksen syy):

29.11.2018

JBI: Arviointikriteerit kvasikokeelliselle tutkimukselle

Tätä tarkistuslistaa käytetään kvasikokeellisen tutkimuksen metodologisen laadun arviointiin ja tutkimuksen tuloksiin vaikuttavan harhan riskin tunnistamiseen. Arvioinnin tarkistuslistaan sisältyy yhteensä 9 arviointikriteeriä, joiden yksityiskohtaiset sisällöt on kuvattu alhaalla. Arvioijan on hyvä tutustua myös Joanna Briggs Instituutin julkaisemaan katsauksen tekijöiden [käsikirjaan](#) arviointia tehdessään. Tarkistuslistan alkuperäinen englanninkielinen versio löytyy tästä [linkistä](#). Kunkin kriteerin toteutuminen arvioidaan asteikolla: Kyllä (K), Ei (E), Epäselvä (?), Ei sovellettavissa (NA). (Tufanaru ym. 2017.)

Arvioija Anu Heikelä ja Mervi Kallio Päiväys 9.5.2023
 Connor, A., Sung, C., Strain, A., Zeng, S. &
 Tekijä(t) Fabrizi, S. Vuosi 2019 Nro _____

Arviointikriteeri	K	E	?	NA
1. Ilmaistiinko tutkimuksessa selvästi mikä on syy ja mikä seuraus (ei ole epäselvyyttä siitä, kumpi muuttuja esiintyi ajallisesti ensin)?	☒	☐	☐	☐
2. Onko vertailussa mukana olleet ryhmät samankaltaisia tutkittavien osalta?	☒	☐	☐	☐
3. Onko vertailussa mukana olevien tutkittavien hoito yhdenmukainen muilta osin kuin altistumisen tai intervention osalta?	☒	☐	☐	☐
4. Onko tutkimuksessa kontrolliryhmä?	☐	☒	☐	☐
5. Mitattiinko tuloksia ennen interventiota /altistumista ja sen jälkeen?	☒	☐	☐	☐
6. Pysyivätkö tutkittavat mukana tutkimuksessa seurannan aikana, ja elleivät pysyneet, niin kuvattiinko ja analysoitiinko seurannan aikana ilmenneet ryhmien väliset erot asianmukaisesti?	☒	☐	☐	☐
7. Mitattiinko tulokset samalla tavalla kaikissa vertailuissa?	☒	☐	☐	☐
8. Mitattiinko tulokset luotettavasti?	☒	☐	☐	☐
9. Käytettiinkö soveltuvia tilastollisia menetelmiä?	☒	☐	☐	☐

Kokonaisarviointi: Hyväksy Hylkää Lisätietoja tarvitaan

Kommentteja (mukaan lukien syy hylkäykseen):

29.11.2018

JBI: Arviointikriteerit laadulliselle tutkimukselle

Tätä kriittisen arvioinnin tarkistuslistaa käytetään laadullisten tutkimusten metodologisen laadun arviointiin. Arvioinnin tarkistuslistaan sisältyy yhteensä 10 arviointikriteeriä, joiden yksityiskohtaiset sisällöt on kuvattu alhaalla. Arvioijan on hyvä tutustua myös Joanna Briggs Instituutin julkaisemaan katsauksen tekijöiden [käsikirjaan](#) arviointia tehdessään. Tarkistuslistan alkuperäinen englanninkielinen versio löytyy tästä [linkistä](#). Kunkin kriteerin toteutuminen arvioidaan asteikolla: Kyllä (K), Ei (E), Epäselvä (?), Ei sovellettavissa (NA). (Lockwood ym. 2015.)

Arvioija Anu Heikelä ja Mervi Kallio Päiväys 9.5.2023
 Dean, E. E., Hagiwara, M., Shogren, K. A.,
 Tekijä(t) Wehmeyer, M. L. & Shrum, J. Vuosi 2021 Nro _____

Arviointikriteeri	K	E	?	NA
1. Ovatko tutkimuksen tieteenfilosofiset lähtökohdat ja metodologia keskenään yhteensopivat?	☒	☐	☐	☐
2. Ovatko tutkimuksen metodologia ja tutkimuskysymys tai tavoitteet keskenään yhteensopivat?	☒	☐	☐	☐
3. Ovatko tutkimuksen metodologia ja aineiston keruumenetelmät keskenään yhteensopivat?	☒	☐	☐	☐
4. Ovatko tutkimuksen metodologia, aineiston kuvaus ja analyysi keskenään yhteensopivat?	☒	☐	☐	☐
5. Ovatko tutkimuksen metodologia ja tulosten tulkinta keskenään yhteensopivat?	☒	☐	☐	☐
6. Onko tutkijan kulttuuriset tai teoreettiset lähtökohdat kuvattu?	☐	☒	☐	☐
7. Onko tutkijan vaikutus tutkimukseen ja tutkimuksen vaikutus tutkijaan kuvattu?	☐	☒	☐	☐
8. Onko tutkimukseen osallistujat ja heidän äänensä (alkuperäiset ilmaisut) kuvattu asiaankuuluvasti ja riittävällä tasolla?	☒	☐	☐	☐
9. Onko tutkimus toteutettu noudattaen nykyisiä eettisiä periaatteita, ja onko tutkimuksella eettisen toimikunnan hyväksyntä?	☒	☐	☐	☐
10. Perustuvatko tutkimuksen johtopäätökset aineiston analyysiin ja tulosten tulkintaan?	☒	☐	☐	☐

Kokonaisarviointi: Hyväksy Hylkää Lisätietoja tarvitaan

Kommentteja (mukaan lukien hylkäyksen syy):

29.11.2018

JBI: Arviointikriteerit laadulliselle tutkimukselle

Tätä kriittisen arvioinnin tarkistuslistaa käytetään laadullisten tutkimusten metodologisen laadun arviointiin. Arvioinnin tarkistuslistaan sisältyy yhteensä 10 arviointikriteeriä, joiden yksityiskohtaiset sisällöt on kuvattu alhaalla. Arvioijan on hyvä tutustua myös Joanna Briggs Instituutin julkaisemaan katsauksen tekijöiden [käsikirjaan](#) arviointia tehdessään. Tarkistuslistan alkuperäinen englanninkielinen versio löytyy tästä [linkistä](#). Kunkin kriteerin toteutuminen arvioidaan asteikolla: Kyllä (K), Ei (E), Epäselvä (?), Ei sovellettavissa (NA). (Lockwood ym. 2015.)

Arvioija Anu Heikelä ja Mervi Kallio Päiväys 9.5.2023Tekijä(t) Pillay, Y., Brownlow, C. & March, S. Vuosi 2021 Nro _____

Arviointikriteeri	K	E	?	NA
1. Ovatko tutkimuksen tieteenfilosofiset lähtökohdat ja metodologia keskenään yhteensopivat?	☒	☐	☐	☐
2. Ovatko tutkimuksen metodologia ja tutkimuskysymys tai tavoitteet keskenään yhteensopivat?	☒	☐	☐	☐
3. Ovatko tutkimuksen metodologia ja aineiston keruumenetelmät keskenään yhteensopivat?	☒	☐	☐	☐
4. Ovatko tutkimuksen metodologia, aineiston kuvaus ja analyysi keskenään yhteensopivat?	☒	☐	☐	☐
5. Ovatko tutkimuksen metodologia ja tulosten tulkinta keskenään yhteensopivat?	☒	☐	☐	☐
6. Onko tutkijan kulttuuriset tai teoreettiset lähtökohdat kuvattu?	☐	☒	☐	☐
7. Onko tutkijan vaikutus tutkimukseen ja tutkimuksen vaikutus tutkijaan kuvattu?	☐	☒	☐	☐
8. Onko tutkimukseen osallistujat ja heidän äänensä (alkuperäiset ilmaisut) kuvattu asiaankuuluvasti ja riittävällä tasolla?	☒	☐	☐	☐
9. Onko tutkimus toteutettu noudattaen nykyisiä eettisiä periaatteita, ja onko tutkimuksella eettisen toimikunnan hyväksyntä?	☒	☐	☐	☐
10. Perustuvatko tutkimuksen johtopäätökset aineiston analyysiin ja tulosten tulkintaan?	☒	☐	☐	☐

Kokonaisarviointi: Hyväksy Hylkää Lisätietoja tarvitaan

Kommentteja (mukaan lukien hylkäyksen syy):

21.1.2019

JBI: Kriittisen arvioinnin tarkistuslista tapaussarjalle

Tätä tarkistuslistaa käytetään tapaussarjan metodologisen laadun arviointiin. Arvioinnin tarkistuslistaan sisältyy yhteensä 10 arviointikriteeriä. Arvioijan on hyvä tutustua myös Joanna Briggs Instituutin julkaisemaan katsauksen tekijöiden [käsikirjaan](#) arviointia tehdessään. Tarkistuslistan alkuperäinen englanninkielinen versio löytyy tästä [linkistä](#). Kunkin kriteerin toteutuminen arvioidaan asteikolla: Kyllä (K), Ei (E), Epäselvä (?), Ei sovellettavissa (NA). (Moola ym. 2017.)

Arvioija Anu Heikelä ja Mervi Kallio Päiväys 9.5.2023Tekijä(t) Pillay, Y., Brownlow, C. & March, S. Vuosi 2022 Nro _____

Arviointikriteeri	K	E	?	NA
1. Kuvattiinko tapaussarjan mukaanottokriteerit selkeästi?	☒	☐	☐	☐
2. Mitattiinko tapaussarjan tutkittavien kliinistä tilaa vakioidulla ja luotettavalla tavalla?	☒	☐	☐	☐
3. Käytettiinö tapaussarjan tutkittavien kliinisen tilan tunnistamiseen päteviä menetelmiä?	☒	☐	☐	☐
4. Käytettiinö tapaussarjassa peräkkäisotantaa?	☒	☐	☐	☐
5. Otettiinö tutkimukseen mukaan kaikki mukaanottokriteerit täyttäneet potilaat (complete inclusion)?	☒	☐	☐	☐
6. Kuvattiinko tutkittavien demografiset ominaisuudet selkeästi?	☒	☐	☐	☐
7. Raportoitiinko tutkittavien kliininen tila selkeästi?	☒	☐	☐	☐
8. Raportoitiinko tulokset tai tapausten seurannan aikaiset löydökset selkeästi?	☒	☐	☐	☐
9. Raportoitiinko ostopotilaat kuvaavat demograafiset tiedot selkeästi??	☒	☐	☐	☐
10. Käytettiinö soveltuvia tilastollisia menetelmiä?	☒	☐	☐	☐

Kokonaisarviointi: Hyväksy Hylkää Lisätietoja tarvitaan

Kommentteja (mukaan lukien syy hylkäykseen):

16.4.2019

JBI: Arviointikriteerit poikkileikkaustutkimukselle

Tätä tarkistuslistaa käytetään poikkileikkaustutkimuksen metodologisen laadun arviointiin ja tutkimuksen tuloksiin vaikuttavan mahdollisen harhan tunnistamiseen. Tarkistuslistaan sisältyy yhteensä 8 arviointikriteeriä, joiden yksityiskohtaiset sisällöt on kuvattu alhaalla. Arvioijan on hyvä tutustua myös Joanna Briggs Instituutin julkaisemaan katsauksen tekijöiden [käsikirjaan](#) arviointia tehdessään. Tarkistuslistan alkuperäinen englanninkielinen versio löytyy tästä [linkistä](#). Kunkin kriteerin toteutuminen arvioidaan asteikolla: Kyllä (K), Ei (E), Epäselvä (?), Ei sovellettavissa (NA). (Moola ym. 2017.)

Arvioija Anu Heikelä ja Mervi Kallio Päiväys 9.5.2023
 Vincent, A., Da Fonseca, D., Baumstarck, K.,
 Tekijä(t) Charvin, I., Alcaraz-Mor, R. & Lehucher-Michel, M-P. Vuosi 2018 Nro _____

Arviointikriteeri	K	E	?	NA
1. Onko otoksen mukaanotto- ja poissulkukriteerit määritelty selvästi?	☒	☐	☐	☐
2. Onko kohderyhmä ja tutkimusolosuhteet kuvattu riittävän tarkasti?	☒	☐	☐	☐
3. Mitattiinko altistus pätevästi ja luotettavasti?	☒	☐	☐	☐
4. Käytettiin objektiivisia, standardoituja kriteereitä osallistujien valintakriteerinä toimineen tilan/tilanteen mittaamiseen?	☒	☐	☐	☐
5. Onko sekoittavat tekijät tunnistettu?	☒	☐	☐	☐
6. Mainitaanko menetelmät, joita käytettiin sekoittavien tekijöiden huomioimisessa?	☒	☐	☐	☐
7. Onko tulosmuuttajat mitattu pätevästi ja luotettavasti?	☒	☐	☐	☐
8. Käytettiinkö soveltuvia tilastollisia menetelmiä?	☒	☐	☐	☐

Kokonaisarviointi: Hyväksy Hylkää Lisätietoja tarvitaan

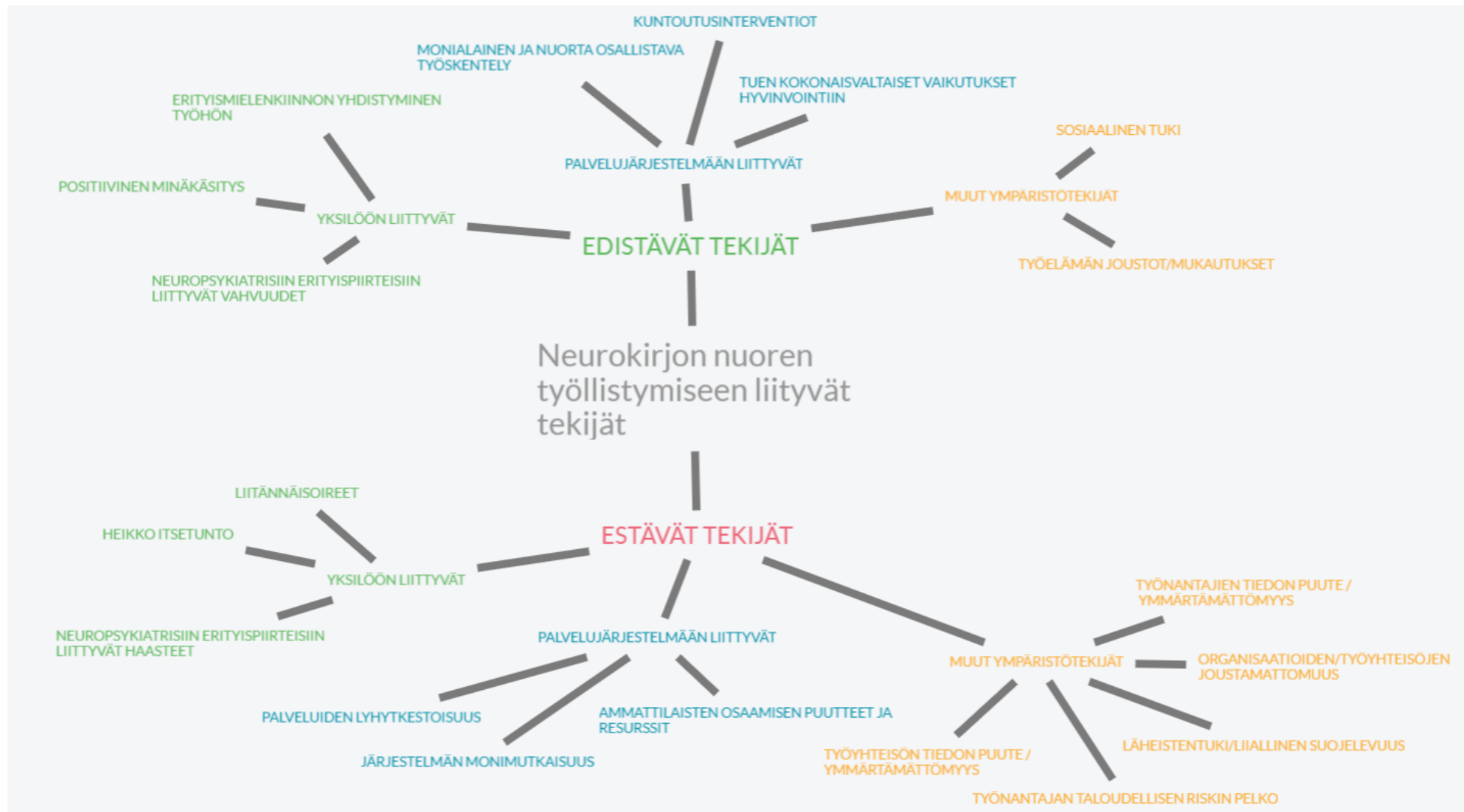
Kommentteja (mukaan lukien syy hylkäykseen):

Liite 2. Käsitekartta tutkimuskysymyksestä 1

Liite 3. Käsitekartta tutkimuskysymyksestä 2

